

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTSEL GELİŞİMİN SUÇ ORANLARINA ETKİSİ; GÖRÜKLE ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

A. Samet BALCI

Danışman:
Yard. Doç. Dr. Yasemin KAYA

BURSA - 2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 701315001 numaralı Abdullah Samet BALCI'nın hazırladığı "Kentsel Gelişimin Suç Oranlarına Etkisi; Görükle Örneği" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 29/06/ 2015 günü 13:00 – 14:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **BAŞARILI** (başarılı/başarısız) olduğuna **OYBİRLİĞİ** (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

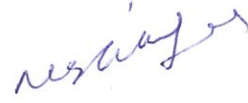
Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Yard. Doç. Dr. Yasemin KAYA
Uludağ Üniversitesi

Üye
Yard. Doç. Dr. Gül ATANUR
Bursa Teknik Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Neslihan SAM
Uludağ Üniversitesi

29/06/ 2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : A. Samet BALCI
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi
Bilim Dalı :
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 127
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışman(lar)ı : Yard. Doç. Dr. Yasemin KAYA

KENTSEL GELİŞİMİN SUÇ ORANLARINA ETKİSİ: GÖRÜKLE ÖRNEĞİ

İnsanlık tarihî kadar eski bir kavram olan göç, Sanayi Devrimiyle birlikte yeni bir anlam kazanmış, bu yeni dönemde kırdan kente göç, kentleşme olgusunu da farklı bir boyuta taşıyarak kentleşmeyi; sebepleri, sonuçları ve oluşturduğu etkiyle sosyoloji, psikoloji, iktisat, hukuk, tarih, siyaset bilimi gibi birçok bilimin ilgi alanı haline gelmiştir. Kentlerin ekonomik ve sosyal imkânlar açısından çekiciliği kitlelerin kırdan çözülerek şehirlere akmasına sebep olmuş, kentlerin bu yoğun hareketliliğe cevap vermekte yetersiz kalması beraberinde kentsel sorunları getirmiştir. Bu sorunların en önemlilerinden biri kentlerin kalabalıklaşmasıyla birlikte artan suç oranlarıdır. Ekonomik eşitsizlikler, kentlerde toplumsal kontrolün ve aile denetiminin kırsal alanlara göre daha zayıf olması, şehirlerde hedef bulmak, suç yöntemlerini öğrenmek, suç sonrası saklanmak için daha fazla imkân bulunması, suç işlemenin toplumca makbul görüldüğü 'çöküntü bölgelerinin' varlığı gibi sebepler kriminologlarca, kentlerde suç oranlarını arttıran başlıca sebepler olarak belirtilmektedir. Bursa'nın 17 km batısında yer alan Görükle bölgesi, 1970'lerde 2000 nüfuslu küçük bir köy iken, Uludağ Üniversitesi'nin kurulup 1985 yılında Görükle Kampüsüne taşınmasıyla birlikte üniversite öğrencileri arasında tercih edilen bir alan hâline gelmiş, nüfusu gitgide artan bu basit yerleşim yeri yeni yapılan konutlar, bankalar, tekstil, eğlence ve hizmet sektörüne ait işyerleriyle birlikte hızlı bir kentsel gelişime girmiştir. Ancak bu durum fiziksel değişimle sınırlı kalmamış, bölge halkının yaşam tarzına da yenilikler getirmiştir. 'Cemaat' toplumu özelliklerinin etkisini geniş oranda kaybettiği, 'Cemiyet' yaşantısının hâkim olduğu bölgedeki bu hızlı değişim, bölgede kayıtlara geçen suç oranlarına yansımış, kolluk birimlerinden alınan istatistikî verilerce de teyid edildiği üzere Görükle'nin, toplumsal kontrolün de zayıflamasıyla suç oranlarının her yıl yükseldiği bir yerleşim yeri hâline geldiği gözlenmiştir. Bu çalışmanın temel hedefi işte bu artışın derecesi ve hangi mekanizmalarla gerçekleştiği tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler:

Suç Suç Oranları Kentsel Gelişim Görükle Toplumsal Kontrol

ABSTRACT

Name and Surname : A. Samet BALCI
University : Uludağ University
Institution : Institution of Social Sciences
Field : Public Administration
Branch :
Degree Awarded : Master
Page Number : VIII + 127
Degree Date : / / 20.....
Supervisor (s) : Asst. Prof. Yasemin KAYA

IMPACT ON CRIME RATES OF URBAN DEVELOPMENT: IN CASE OF GÖRÜKLE

Historical human migration as an old concept, has gained a new meaning with the Industrial Revolution, rural-urban migration in this new era, urbanization alias, has become an area of interest for many discipline of science such as sociology, psychology, economics, law, history and political science with its causes, consequences and influences. Attractiveness of Cities in terms of economic and social facilities caused rural masses to flow to the cities by dissolving; Insufficiency of cities to respond to this intense activity has brought urban problems. One of the most important problems is rising of crime rates together with population of cities. Causes like Economic inequality, weakening in social and family control in cities, presence of more facilities for reaching target, learning criminal processes and finding place to hide after the crime, presence of 'slums' where crime is considered socially acceptable in the cities are indicated main reasons to rise the crime rates in cities by criminologist. While a small village in 1970's with 2000 inhabitants, Görükle region, located 17 km west of Bursa has become a preferred area for college students together with foundation of Uludağ University and moving to Görükle Campus in 1985. Rising of its population gradually, this simple settlement area has had a rapid urban development with new constructed buildings, banks and work place of textile, entertainment and service sectors. However, this situation has not only remained limited with physical change but also has brought changes in lifestyle of local people. Rapid change in the region, which feature of 'community' society lost its effect and life style of 'society' society prevailed has reflected recorded crime rate, as confirmed statistical data received from law enforcement unit, it's observed that Görükle has become a settlement area where crime rate increases every year with weakening of social control. The main objective of this study is to discuss the degree of this increase and which mechanisms it realizes with.

Keywords:

Crime Crime Rates Urban Development Görükle Social Control

ÖNSÖZ

Güvenlik alanında eğitim almaya başladığımda farkına vardığım ilk gerçek; ülkemizde suçla mücadelede hâlâ klasik yöntemlerin hüküm sürdüğü, önleyici polislik, toplum destekli yaklaşım, suçta değil suçluya odaklanma konusunda batı ülkelerinden çok geride olduğumuzdu. Öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Polis Akademisi'ndeki hocalarımın da bize her fırsatta aşılmaya çalıştığı, suçla etkin mücadele için bilimsel yaklaşımda bulunmanın zorunlu olduğu düşüncesi, beni lisans eğitimiyle yetinmeyip bu alanda daha derinlemesine çalışma yapmak, sahada ki tecrübelerim ile teorik literatürü harmanlamak ve klasik tabirle 'sinek yakalamak yerine bataklığa odaklanmak' konusunda teşvik etmiştir. Yüksek Lisans eğitimini aldığım Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümündeki değerli hocam Yard. Doç. Dr. Yasemin KAYA'nın da kentleşme ve suç alanında çalışma isteğime gösterdiği destekleyici tutum, beni bu konuda motive eden diğer bir unsur oldu. Görükle Polis Merkezi Amirliği'nde görev yaptığım sırada bu bölgenin kentleşme ve suç konusunda çalışmak için ideal bir bölge olduğu, sadece kayıtlara giren istatistikler değil görevim sırasında ki gözlemlerime de çalışmamda yer verebilecek olmam tezimin Görükle üzerine olmasında ön plana çıkan etkenlerdi.

Tez çalışmamı yaptığım süreçte manevi desteklerini hep hissettiğim aileme, bu yola çıktığım andan itibaren yanımda olan değerli dostum M. Barış BALTAÇI'ya, suç oranlarına ulaşmam konusunda desteklerini esirgemeyen Bursa Asayiş Şube'de görevli Komiser Yardımcısı Mustafa Çelik ve Osmangazi Asayiş Büro'da görevli Komiser Yardımcısı Galip SAVUT'a, Jandarma'ya ait istatistikleri imkânlarını zorlayarak bana açan Uzm. Çav. Savaş BARIŞ'a, uzun çalışmalarım sırasında bana anlayışlarıyla destek olan mesai arkadaşlarım Görükle Polis Merkezi Amirliği çalışanlarına ve çalışmamı nihayete erdirmemde ki en önemli teşvikçim Kübra Nur TÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

1. KENT VE KENTLEŞME : KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Kent.....	5
1.2. Kentin Tarihsel Gelişimi.....	8
1.3. Kentleşme.....	14
2. KENTSEL GELİŞİMİN PARAMETRELERİ	18
2.1. Nüfus Artışı ve Yoğunlaşması.....	18
2.2. Heterojenleşme.....	20
2.3. Örgütlenme - Organizasyon.....	22
3. KENTLEŞMENİN TOPLUMDA OLUŞTURDUĞU DEĞİŞİM - KENTLİLEŞME -.....	23
3.1. Toplumbilimcilerin Kentleşmeye Yaklaşımları.....	28
3.1.1. G. Simmel Metropol insan karakteri.....	28
3.1.2. F. Tönnies Cemaat-Cemiyet Nazariyesi.....	30
3.1.3. E. Durkheim Mekanik - Organik Dayanışma.....	32
3.1.4. L. Wirth Sosyal Psikolojik Teori.....	33
4. KENTE ADAPTASYON SORUNU -KENTLİLEŞEMEME-.....	36
4.1. Kente Adaptasyona Engel Olan Faktörler.....	37
4.1.1. Mekânsal Faktörler.....	37
4.1.2. Sosyal Faktörler.....	39
5. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME SÜRECİ.....	41

İKİNCİ BÖLÜM
KENTLEŞME VE SUÇ

1.SUÇ VE SUÇ ÇEŞİTLERİ.....	48
2. SUÇ TEORİLERİ - BİREYİ SUÇA İTEN SEBEPLER.....	55
2.1. Biyolojik Suç Teorileri.....	56
2.2.Psikolojik Suç Teorileri.....	58
2.3. Sosyolojik Suç Teorileri.....	59
3. KENTLEŞME VE SUÇ İLİŞKİSİ.....	74
3.1. Ekonomik Değişkenler.....	76
3.2.Sosyal Değişkenler.....	79
3.3. Önleyici Değişkenler.....	86
4. ÜLKEMİZDE GÜVENLİK AÇISINDAN KIR - KENT AYRIMI.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KENTLEŞMENİN SUÇ ORANLARINA ETKİSİ; GÖRÜKLE ÜZERİNE
BİR İNCELEME

1. EĞİTİM AMAÇLI GÖÇ.....	90
2. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ.....	92
3. GÖRÜKLE BÖLGESİ.....	96
3.1. Tarihçe.....	97
3.2. İdari Yapı.....	99
3.3. Nüfus.....	99
3.4. Güvenlik.....	101
4. GÖRÜKLE'NİN GEÇİRDİĞİ KENTLEŞME DENEYİMİYLE SUÇ	
ORANLARININ İLİŞKİSİ.....	101
5. GENEL DEĞERLENDİRME.....	109
SONUÇ.....	116
KAYNAKLAR.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	127

TABLÖLAR

Tablo 1. 1965-2000 Yılları Arası Görükle Nüfusu.....	100
Tablo 2. 2001-2014 Yılları Arası Malvarlığına Karşı Suçlar.....	103
Tablo 3. 2001-2014 Yılları Arası Cinsel Hayata Karşı Suçlar.....	103
Tablo 4. 2001-2014 Yılları Arası Narkotik Suçları.....	104
Tablo 5. 2001-2014 Yılları Arası Kişilere Karşı Suçlar 1. Grup.....	105
Tablo 6. 2001-2014 Yılları Arası Kişilere Karşı Suçlar 2. Grup.....	105
Tablo 7. 2001-2014 Yılları Arası Kişilere Karşı Suçlar 3. Grup.....	106
Tablo 8. 2001-2014 Yılları Arası Ölümlü Adli Olaylar.....	106
Tablo 9. 2001-2014 Yılları Arası İntihar ve İntihara Teşebbüs Olayları.....	107
Tablo 10. 2001-2014 Yılları Arası Aile Hukuku Konulu Suçlar.....	107
Tablo 11. 2001-2014 Yılları Arası 6136 Silah Kanununa Muhalefet Suçları.....	108
Tablo 12. 2001-2014 Yılları Arası Suçların Genel Toplamı.....	109
Tablo 13. 2001-2014 Yılları Arası Suçların Kişi Başına Düşen Suç Sayısı.....	109

GİRİŞ

İnsanoğlunun yeryüzündeki gelişimine paralel olarak, toplumların yaşam alanı olan kentlerde değişim ve gelişimi yaşamışlardır. Dünya nüfusu arttıkça kimi zaman beslenme gereksinimleri, kimi zaman güvenlik ihtiyacıyla, kimi zaman da kutsal sebeplerle şehirler kurulmuş, her dönem ve çağ, kendi niteliklerini şehirlerine yansıtmıştır. Dolayısıyla insanlık tarihi aslında doğrudan kent tarihini de biçimlendirmektedir ve bu biçimlenmenin şüphesiz en önemli kırılma noktası Sanayi Devrimi'dir. Bu döneme kadar etkisini lokâl olarak gösteren, daha küçük kitleleri ilgilendiren ve yansımaları düşük kapsamlı olan göç kavramı artık insanlığın genelini ilgilendiren, eğer kentleşmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi sağlanmazsa beraberinde birçok problemi getirebilen, toplumbilimcilerin sebepleriyle ve sonuçlarıyla yakından ilgilendiği bir kavram halini almıştır. Zira artık kentleşme sadece bir yerleşim yerinde sayıca artışı değil aynı zamanda farklılıkların bir araya geldiği, heterojenitenin arttığı, iş bölümü ve organizasyon seviyesinin yükseldiği bir değişimi ifade etmektedir. Bunun yanında kentleşme olarak nitelendirilen, 'kentli' kimliği kazanmış bireylerin kırsal özelliklerini geride bırakarak kente ait davranış kalıplarını içeren yeni bir hayat tarzına sahip olması durumu kentlerin toplumbilimciler açısından bir laboratuvar gibi değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Şüphesiz kentler, refah seviyesi yüksek, eğitim ve sağlık hizmetleri ve iş-ulaşım imkânları açısından zengin yerleşim yerleridir. Bu daha iyi bir hayatı hedefleyen yığınlar için kentlere göçü cazip kılmaktadır. Ancak bahsedilen bu kır-kent göçü sonrası kente uyum sağlama mekanizmaları her zaman sağlıklı işlememekte, kimi zaman ekonomik kimi zaman mekânsal kimi zaman da toplumsal sebepler bireylerin kentleşememesine neden olabilmektedir. Bunun yanında Sanayi Devrimi sonrası görülen yoğun göç dalgalarına karşı, göç edilen kentlerin fiziksel ve ekonomik olarak bu yığılmaya cevap verebilecek seviyede olmaması ve alt yapı olarak yetersiz kalmaları, 'çarpık kentleşme' olarak da ifade edilen süreçler sonunda yapısal bozuklukların ön planda olduğu kentler doğurmakta ve bu kentlerde organize bir şekilde yaklaşılmadıkça çözümü güç olacak problemlerle karşılaşılmaktadır.

Bu problemlerden biri de şüphesiz kentlerde kırsal alanlara göre daha yoğun olarak gözlenen suç ve sapma davranışlarıdır. Suçun ne olduğuna dair tanımlamalar çağlar

boyunca toplumdan topluma, dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Ancak evrensel hukuk kurallarının şekillendirildiği günümüz dünyasında, kanunlarda belirtilen hukuki sınırlar dışında gerçekleştirilen eylemler suç olarak nitelendirilmiştir. Bilim insanları, son iki yüzyılda suçun ne olduğunu tanımlamanın yanı sıra insanların neden suç işlediğinin üzerinde durmuş, suça sebep olan biyolojik, psikolojik ve toplumsal sebepleri incelemiştir. Suç teorileri olarak tanımladığımız bu çalışmalar kriminoloji biliminin çatısını oluşturmaktadır. Kriminologlar kentleşmenin sonucunda suç oranlarının artışına seyirci kalmamış, bu artışın hangi mekanizmalarla gerçekleştiği, bu oranı hangi faktörlerin belirlediği konusunda çalışmalar yürütmüşlerdir. Genel suç teorilerinin birçoğu bu artışla ilişkilendirilebileceği gibi kentleşmenin suça etkisini doğrudan inceleyen 'Suç Ekolojisi' çalışmaları da 20. Yüzyılın başından itibaren önem kazanmaya başlamıştır. Gerçekten de kentleşme suça ulaşabilme ve suç sonrası saklanabilme, suç yöntemlerini öğrenme, uygun hedefler bulma gibi özellikleriyle suç oranlarını arttırdığı gibi kırsal alanda görülmeyen yeni suç çeşitlerini de beraberinde getirmektedir.

Kentleşme tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de benzer etkiler göstermiştir. % 90'lık kentleşme oranıyla dünya ortalamasının üzerinde bir orana sahip ülkemizin kendine has kentleşme dinamikleri vardır. 1950'lere kadar düşük bir seyir gösteren köyden kente göç eğilimi bu tarihten sonra artmış, 1980 sonrasında ise zirveye çıkmıştır. Temelde tarım gelirlerinin düşmesi, kentlerde kurulan endüstri tesislerinde iş bulma imkânı gibi ekonomik motivasyonların başı çektiği kentleşme sebeplerine ek olarak, terör olayları nedeniyle göç etmek zorunda kalan aileler de ülkemizde bir dönem yaygın olarak görülmüştür. Ayrıca dünya genelinde karşılaşılan çöküntü bölgeleri ve göç sonrası gettolaşmalara ek olarak gecekondu alanları, hemşeri dayanışması, kentsel alanda kırsal yaşam tarzını ve aile yapısını sürdürmek gibi karakteristik özelliklere sahip olan ülkemizde kentleşme sorunları somut bir şekilde görülmektedir. Özellikle de büyük şehirlere yoğun göç bu kentlerde suç oranlarının artışını beraberinde getirmektedir.

Ülkemizin en büyük 4. şehri olan Bursa ili de jeopolitik konumu ve sahip olduğu endüstri tesisleri dolayısıyla 1960'lı yıllardan itibaren Anadolu'dan yoğun göçe maruz kalmış, bunun yanında mübadele yoluyla Balkanlar'dan gelen Batı Trakya Türklerinin

* 2012 yılında çıkarılan ve Büyükşehir Belediyeleri sınırlarında değişiklik öngören 6360 sayılı kanun ile köylerin, il ve ilçe merkezlerine bağlı mahallelere dönüşmesi sonucu kentlerde yaşayan nüfus oranı artmıştır.

devlet eliyle bu bölgeye yerleştirilmesi sonucu il nüfusu ciddi oranda artmış, bu artış ilin tüm bölgelerini etkilemiştir. Ancak Görükle Köyü'nün kentleşmesi ayrı bir hususiyet arz etmektedir. Bursa merkeze 17 km mesafede bulunan Görükle, 1980'lere kadar geçimini tarımdan sağlayan, nüfusu 2000 civarında olan bir köy iken bölgeye Uludağ Üniversitesi kampüsünün kurulmasının ardından hızlı bir kentsel gelişme göstermiştir. Eğitim amaçlı göç kapsamında bölgeye intikal eden yoğun öğrenci kitlesi, sakin bir kır hayatı yaşanan Görükle'ye hareketlilik getirmiş, yeni açılan işyerleri ve eğlence mekânları, inşa edilen konutlar, kurulan sanayi tesisleri, bölgenin cazibesini daha da arttırmıştır. Bu durumun sonucunda nüfus kısa zamanda birkaç katına çıkmış, bunu fiziksel büyüme ve toplumsal heterojenlik izlemiştir. Görükle'nin yapısında ki bu değişiklikler bölge insanının hayat tarzını değiştirmiş, birçok alanda görülen olumlu olumsuz gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de bölge de karşılaşılan suç oranlarında ki artıştır. Bazı suç türlerinde bir elin parmaklarını geçmeyen sayıda suç vakası görülen Görükle'de yıllar içerisinde ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın amacı da kentleşmenin suç oranlarıyla ilişkisi olduğunu işaret eden teorik altyapıdan hareketle, Görükle'de ki bu suç artışının, bölgenin kentsel gelişmesiyle ne derece alakalı olduğunu incelemektir.

Çalışma 3 ana bölümden oluşmaktadır. 'Kent, Kentleşme ve Kentlileşme' başlıklı birinci bölümde Kent kavramının anlamlarından ve kent olgusunun tarihsel gelişiminden bahsedilecek, ardından kentleşme kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede bir bölgenin kentsel olarak gelişmişliğini yansıtan kentsel gelişimin parametreleri değerlendirilecektir. Daha sonra kentleşmenin bireylerin üzerine etkileri –yani kentlileşme- G. Simmel, F. Tönnies, L. Wirth, E. Durkheim gibi toplumbilimcilerin görüşlerine de yer verilerek ortaya konulacaktır. Devamında ise kentlileşmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşemediği durumlarda ortaya çıkan adaptasyon problemleri ve bunun bireye ve topluma etkileri tartışılacaktır. Bölümün son kısmında ise Türkiye'de kentleşme ve kentlileşme süreçlerine değinilecektir.

Teorik çatıyı oluşturan diğer bölüm olan, 'Kentleşme ve Suç' başlıklı 2. Bölümde ise öncelikle suç ve sapma kavramlarının anlamlarından ve suç çeşitlerinden bahsedilecektir. Ardından bireylerin neden suç işlediği sorusuna cevap arayan kriminologlarca ortaya konulan suç teorileri; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teoriler olarak 3 grupta sınıflandırılarak açıklanacaktır. Sonrasında spesifik olarak kentleşmenin suç oranlarıyla ilişkisi, ekonomik, sosyal ve önleyici değişkenler açısından incelenecektir.

Son olarak, ülkemizde suçla mücadele eden kolluk birimlerinin uygulamalarında ve mevzuatlarında var olan kır-kent farklılıkları ortaya konacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise önce eğitim amaçlı göç kavramı ele alınacak, daha sonra Görükle bölgesinin yapısını değiştiren dönüm noktası olan Uludağ Üniversitesi'nin kuruluş öyküsü anlatılacaktır. Devamında, bölgenin durumunun daha iyi anlaşılması için Görükle'nin tarihinden bahsedilecek, bölgenin kentsel gelişiminin anlaşılabilirliği amacıyla Türkiye İstatistik Enstitüsü'nden alınmış nüfus verileri kullanılarak bölge nüfusunun yıllar içerisindeki değişimi tablolar halinde sunulacaktır. Son olarak, bölgedeki kentsel gelişimin suç oranlarını nasıl etkilediğinin analiz edilebilmesi amacıyla 2001-2014 yılları arasında belirlenmiş 10 farklı suç kategorisinde sırasıyla bölgenin güvenlik hizmetini sunan Jandarma ve Emniyet birimlerince kayıt altına alınmış suç istatistikleri kıyaslanacak ve bu bilgiler ışığında kentleşmenin suç oranları üzerindeki doğrudan etkisi vurgulanacaktır.

Çalışmadaki önermelerin temel dayanağı suç oranlarının yıllar içerisindeki değişimidir. Bölgenin güvenlik hizmeti 1950'de kurulan Jandarma Karakolu aracılığıyla sunulmuş, 2010 yılında ise Polis sorumluluğu altına girilmiş, kıyasta kullanılacak suç istatistikleri de bu birimlerden temin edilmiştir. Şüphesiz bu kıyaslamadan daha başarılı sonuçlar alabilmek için kentleşmenin başladığı ilk zamanlar olan 1980'ler ile günümüz suç istatistikleri arasında değerlendirme yapmak daha doğru olacaktır. Ancak 2010 yılına kadar bölgeden sorumlu olan Jandarma Teşkilatı Karakolu tarafından tutulan istatistikler 2001 yılına kadar uzanmakta olduğundan kıyas aralığı dar tutulmak zorunda kalınmıştır. Yine de değerlendirmeye alınan 14 yıllık zaman dilimi anlamlı sonuçlar verebilecek genişliktedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

1. KENT VE KENTLEŞME: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsan var olduğu günden itibaren kalabalıklaşmaya, kalabalıklaştıkça da organize olmaya ve birlikte yaşamaya başlamış, doğal hayatın zorlukları ve gelişen ihtiyaçlar sonucu bireyler bir araya gelerek topluluklar oluşturmuş, paylaştıkları mekânları da anlamlı kılmış ve bu gereklilik kentleri doğurmuştur. Kentlerin doğuşu beraberinde kentli kavramını ve kentlileşme süreçlerini doğurmuştur. Toplumsal değişme ve gelişmeler çoğu zaman kent ve kentleşme kavramıyla iç içedir.

Çalışmanın ‘Kent ve Kentleşme’ başlıklı bu bölümünde ilk olarak kentin anlamı, bir kenti kent yapan özelliklerin neler olduğu, kent imgesinin tarihsel gelişimi değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bölümün ikinci kısmında ise kentleşme olgusu ve nedenleri ele alınacaktır. Daha sonra kentleşmenin sosyal yaşama etkilerini açıklama adına G.Simmel, L.Wirth, E.Durkheim, F.Tönnies gibi düşünürlerin kentlileşmeye dair düşüncelerine yer verilecektir. Bu bölümde son olarak kentleşme ve kentlileşmeye dair ülkemiz açısından bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

1.1. Kent

Dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşamakta olduğu kentler, hem sosyal hem ticari hem de kültürel hayatın merkezinde bulunan yerleşim yerleridir ve zaman ilerledikçe kentlerin sahip olduğu önem artmaktadır. Ülkemizin yetiştirdiği önemli düşünürlerden biri olan Cemil Meriç ‘Kelimeleri tarif etmeden girilecek her tartışma kısır kalmaya mahkûmdur.’ der. Dolayısıyla kente dair kavramları bütünüyle anlamak için öncelikle kent olgusunu tanımlamak gerekmektedir.

Kent kelimesinin farklı dillerdeki kullanımına bakıldığında, İngilizce ‘city-urban’, İtalyanca ‘citta’ , Fransızca ‘cite’, İspanyolca ‘ciudad’ kelimelerinin kaynağı Latince ‘civitas’ kelimesidir. Arapların ‘medine’, Yunanların ‘polis’ olarak tanımladığı kent kavramı dilimizde ise zaman zaman Farsça’dan geçmiş olan ‘şehir’ kelimesi bazen de, Ortaasya Türklerinde şehir kelimesini ifade etme amacıyla kullanılan ‘kend’ kelimesi ile

karşılık bulmaktadır. Bu kullanım Taşkent, Semerkant gibi Ortaasya şehirlerinde hala varlığını sürdürmektedir (Kaya, 2007: 4).

Avrupa Kentsel Şartı'na göre; ' *Etimolojik olarak "kent", "citta", "cite" ve "ciudad" (latince kökü "civitas") sözcüğü, iki temel kavramı içerir: yapısal, arkeolojik, topografik ve kent planlama açısından insan topluluklarının bulunduğu bir mekân; ve Treccaniİtalien Ansiklopedisi'ne göre ise, "toplum hayatının temel çekirdeği ve karakterini oluşturan tarihi ve yasal bir oluşum"dur. Yunanca "polis" kelimesi de: idari olarak, yapılar ve diğer alanların bütününden oluşan bir ortaçağ kenti; siyasi olarak ise belirli ortak amaçlar için, politik bilinçle bir araya gelmiş insan toplulukları olarak, iki anlamı içerir. Aynı anlamlar Fransızca "cite", İspanyolca "ciudad" vb. için de geçerlidir (Avrupa Kentsel Şartı, 1996: 6).*

Ülkemizde yasal düzenlemelerde yer alan kent tanımları kurumların mevzuatlarında değişiklikler göstermekle birlikte genellikle nüfusu ölçüt olarak almaktadır. Ancak kentin tanımı için yapılan kanuni sınıflandırmalar yeterli değildir. Zira bir kent belli bir nüfus birikiminden çok daha fazlasını ifade etmektedir.

M. Weber'e göre bir yerleşim yerinin kent olarak tanımlanabilmesi için şu özellikler gereklidir; Tahkimat, pazaryeri, kendine özgü ve en azından kısmen özerk hukuku olan bir mahkeme, tutarlı bir birlik şekli, kısmen de olsa özerklik ve bağımsızlık (Weber, 2000: 9). Bu özellikler bize kentin basit bir nüfus birikimi alanı olmadığını, ekonomik, siyasi ve idari bir birim olduğunu açıkça göstermektedir.

Jean L. Hout'da benzer şekilde 'Gerçek kent, karmaşık bir toplum yapısının bireysel düzeyde çözülemeyecek sorunların üstesinden gelmesine olanak sağladığı ve kendine özgü özellikleri bulunan bir yerleşim sistemidir. Bu nedenle kenti özellikle sakinlerinin ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin çeşitliliği karakterize eder.' ifadesiyle kentin çok boyutlu ve karmaşık yapısına dikkat çekmiştir (Erkan, 2010: 15).

Kent sadece bir bina yığını ve nüfus kitlelerinin yerleşme birimi değil aynı zamanda sosyolojik gerçekliği olan bir mekândır. Sosyoloji tarihinde ilk şehir tanımının Rene Maunier'in '**Şehirlerin Menşei ve Ekonomik Fonksiyonu**' adlı eserinde verildiği görülmektedir. Maunier, şehri diğer yerleşim gruplarından ayıran temel farkın dış nitelikleri veya fonksiyonları değil, içyapısı olduğunu göstermeye çalışmış, homojen sosyal gruplardan meydana gelen basit yerleşme grupları (çiftlik, oba, köy) ile heterojen

grupları içine alan karmaşık yerleşme gruplarını (şehir, provans, millet) birbirinden ayırarak şehri ikinciler arasında yerleştirmiştir. Özetle şehri 'nüfusuna oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar ve mezhepler vs. gibi çeşitli heterojen grupları içine alan karmaşık bir yerleşim yeri' olarak tanımlamıştır (Yörükkan, 2006: 47).

Görüldüğü gibi kenti tanımlamada farklı bakış açıları söz konusudur. Sosyoloji, antropoloji, iktisat, kentbilim, tarih vb. her disiplin kente dair kendi yönünden farklı bir tanımlama yapmaktadır. Mevcut kent tanımları değerlendirilerek, kente özgü nitelikler bağlamında bir tanım geliştirilmeye çalışıldığında bir kentin sahip olması gereken özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir ;

- Kentin nüfusunun belli bir büyüklüğe ulaşmış olması,
- Tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyi olan sanayi üretimine geçmiş ve bununla birlikte hizmet sektörünün gelişmiş olması,
- Yerleşim yerinin fiziksel altyapısının belli bir düzeye ulaşmış olması,
- Geleneksel aile yapısının çözülerek, yerini çekirdek aile yapısına bırakmış olması,
- Nüfusun büyük oranda örgütlenmiş, karmaşık, iş bölümüne ve yüksek uzmanlaşma düzeyine ulaşmış olması,
- Yerel değerlerin yerini ulusal veya evrensel değerlerin almış olması,
- Geleneksel ilişkilerin (cemaat toplum tipinin) çözülüp bireysel ilişkilerin ya da bireysel çıkarların ön plana çıkmış olması,
- Eğitim düzeyinin kırsal kesimdeki eğitim değerinden yüksek olması ve çocuk bakım ve eğitiminde aile dışında kurumların gelişmiş olması,
- Sosyal normların yerini resmi denetleme kurumlarının almış olması
- Statülerin aileden gelmeyip, bireylerin kendi çabaları ile kazanılmış olması (Erkan, 2010: 18).

Başta İbn-i Haldun olmak üzere bir çok sosyolog ve medeniyet tarihçisi, medeniyetin ortaya çıkışının ilk şehirlerin kurulmaya başlamasıyla gerçekleştiğini ifade eder (Kaya, 2007: 8). Şehirler medeniyeti tamamlayıcı insan eserleridir. İnsanlığın bütün başarıları ve bozgunları şehirlerde yatar. Kamu binaları, anıtlar, arşivler ve kurumlar kültür mirasımızı nesilden nesile aktaran mihenk taşlarıdır. Şehirlere şekil veririz. Ardından onlar

bizi şekillendirir. Batıda kullanılan ‘Tanrı köyü yarattı, insanlar da şehirleri.’ söylemi bu durumu ifade etmektedir.

Sahip olduğu bu olumlu özelliklere rağmen şehir toplumlarının dünya nüfusuna oranı uzun süre şaşırtıcı bir şekilde düşük kalmıştır. Şehirlerin 6000 yıldır var oldukları 19.yüzyılın başlarında dünya nüfusunun sadece % 10’u şehirlerde yaşamaktaydı. Kalan %90 hala küçük ve genellikle kendine yeten, çoğu tarımsal nitelikte topluluklarda yaşıyordu. Fakat kentleşme hızı o zamandan bu yana ivme kazanmıştır. 1900’lere geldiğinde şehir sakinleri dünya nüfusunun ¼’ünü oluşturuyordu, şimdi yani üçüncü bin yılın başındaysa dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Üstelik bu oranın daha da artması ihtimali yüksek görülmektedir. Öyle ki 2030’da bu oranın üçte ikiyi bulması beklenmektedir (Reader, 2007: 23).

1.2. Kentin Tarihsel Gelişimi

Kentin tarihsel gelişimi insanlık tarihinin gelişimine paralel bir şekilde ilerleme kaydetmiştir. Tarihte şehirler birçok farklı bölgede birbirinden bağımsız olarak şekillenmişlerdir. Mezopotamya ve İndus Vadisi medeniyetlerinin en eski şehirleri yaklaşık 6000 yıl öncesine dayanır. Mısır’da ise şehirler biraz daha geç görülmeye başlanmıştır. Şimdiye dek bilinen en eski Çin şehri (merkez Hunan bölgesinde Sarı Nehir güneyinde ki Her-Li-t’ou) yaklaşık 4500 yıl öncesine işaret ederken Orta ve Güney Amerika şehirleri 1000 yıl daha yenidir (Reader, 2007: 25).

Kentleşmenin tarihine bakıldığında, doğunun kentleri üzerine bilinenler batı uygarlığının antik kentine göre daha azdır. Eski kentlerin yalnızca Nil üzerindeki Memphis ve Thebes ya da Mezopotamya bölgesinde ki Babil, Sümer ve Ur gibi kentler olduğunu düşünme yönünde bir eğilim olsa da bilinen eski kentlerin bir bölümü Hindistan ve Çin’dedir (Duru, 2002: 28).

Bazı kaynaklarda ise Türkiye’nin güneyinde, Akdeniz kıyılarından 100 km içeride bulunan Çatalhöyük için dünyanın ilk kentsel yerleşimi denilmektedir. Fakat yeniden yapılan kazılardan elde edilen sonuç buranın bir şehir veya bir kasabadan çok fazlaca büyümüş bir köy olduğuna işaret etmektedir. Çatalhöyük belki de kent kabul edilen birçok yerleşim biriminden nüfus açısından daha büyük olabilir ancak mesele şu ki arkeologlar ve tarihçilerin yaklaşımında bir kasabayı şehirden ayıracak en önemli göstergenin büyüklükle

hiç ilgisi yoktur; asıl önemli olan topluluk içinde ki sosyal ve ekonomik farklılaşmadır (Reader, 2007: 31).

Yine de literatürde var olan hâkim görüşe göre Fırat ve Dicle nehirlerinin oluşturduğu tarihi suyolları arasında kalan ve bugünkü Irak topraklarında kurulan Mezopotamya, dünyanın ağırlıklı olarak kentleşme sergileyen ilk toplumuna ev sahipliği yapmıştır. Bu yerleşim birimi, sakinlerince Sümer olarak bilinen bir '*şehirler diyârı*'dır (Adams, 1981: 250). Son yapılan araştırmalara göre bu bölgede kentleşme 7000 yıldan eskidir (Reader, 2007: 41).

Gordon Childe Kendini Yaratan İnsan adlı eserinde Mezopotamya ve İndus vadisinde gerçekleşen toplumsal yaşam alanı değişikliğini '*kentsel devrim*' olarak adlandırmaktadır. Bu tarihlerde ortaya çıkan bu yapılar artık basit çiftliklerden oluşan küçük topluluklar değil, çeşitli meslek ve sınıfları içeren devletlerdir (Bumin, 2010: 17).

Peki şehirleşme neden olmuştur. Bu ekonomik ve sosyal farklılaşmaya neden ihtiyaç vardır? İnsanlar dağınık halde, küçük topluluklar halinde yaşarken onları bir araya gelmeye, organize olmaya ve yaşam alanlarını paylaşmaya iten ne olmuştur? Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili teoriler 4 başlıkta toplanabilir (Arslanoğlu, 1998: 17-20);

(1) Hidrolik Toplum Kavramı ve Artı Ürün; Bu kuram çerçevesinde toprağın değeri ve iklim koşulları önem kazanmaktadır. Toprak ve iklim koşullarının uygun olduğu durumlarda artı ürün ortaya çıkar. Sulama yöntemlerinin gelişmesi ve tarımda ki ilerlemeler de artığın oluşmasına yol açmaktadır. Sırasıyla artı ürün elde edilmekte, sosyal tabakalaşma gerçekleşmekte ve en son olarak kentleşme ortaya çıkmaktadır. (2) Ekonomik Teoriler; Ekonomik olarak kentlerin doğuşuna açıklama getiren bu yaklaşımlara göre kent iç değişim süreçlerinin yaratıldığı merkez pazaryeri olarak, ayrıca uzun mesafe ticaret mekânı olarak ele alınmaktadır. (3) Askeri Teoriler; Kent bu teoriye göre bir güç odağıdır. Savunma olgusu kentin kurulma nedenleri arasında olduğu gibi bazı yerlerin daha korunaklı olduğu fark edildikten sonra bu bölgede kentsel yoğunlaşma etkisi olduğu söylenebilir. (4) Dinsel kuramlar-Kutsal Yer Olarak Kent; Göçebe yaşantısının yenilenmesi ve yerleşik yaşantı için gerekli sosyal kontrol mekanizmalarının dinle sağlanması, ayrıca şehirde dua gruplarının bir araya gelmesi ve buraların ruhani liderler tarafından yönetilmesi kent oluşumuna dinsel bir bakış açısı getirmiştir.

Reader'a göre ise kentlerin doğuş sebeplerine yönelik geleneksel cevap bu eğiliminden tarım ve savaşın sorumlu olduğu yolundadır. Kuram basittir. Çiftçilik geçerli bir hayat tarzı haline gelip de insanlar yerleşik topluluklar halinde yaşamaya başlayınca, doğal olarak bazıları diğerlerine oranla daha çok zenginleşmiştir. Başarılı çiftçiler bir araya gelerek tehdit potansiyeli arz eden komşularına karşı savunma amaçlı birimler oluşturmuşlar, sonuç olarak da yeni toplumsal örgütlenmeler doğmuştur. Aralarından toplumu idareye ve yeni şehirler kurdukmaya yetkin firavunlar ve krallara dönüşecek güçlü liderler çıkmıştır (Reader, 2007: 26).

Eski çağlarda kentlerin var olabilmesi için gerekli ön koşul, kentin geniş ölçüde bağımlı bir topluluğun ortaya çıkmasına olanak tanınmasıdır. En azından yiyecek gereksinmesi dolayı bir alt bölgeye (hinterlanda) bağımlı bir topluluğun bulunmasıdır. Nüfusun kentte yoğunlaşması için buluşlar ve teknoloji gerekmektedir. Bu yüzden kentlerin ortaya çıkışından önce bulunan tekerlek ve dingil, pulluk, metalürji, toprağın işlenmesi ve hayvanların evcilleştirilmesi gibi öğelerin tümü bu tür gelişmelere yol açması için gereken ön koşullar olarak görülmektedir (Duru, 2002: 28).

Konu hakkında popüler yazın ve akademik literatürün dayandığı geleneksel görüş, Sümer'in verimli topraklarında tohumculuğun gelişmesi ve sabanın icadının üretim fazlasına, dolayısıyla da nüfusun hızla artmasına yol açtığı ve köy toplumlarının birleşerek şehirler kurmalarına sebep olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, dünyanın en eski şehirlerinin kurulma nedeni, çiftçilerin kendileri için gerek duyduklarından fazlasını üretecek bir yol bulmalarıdır. Yine aynı bulgulara dayanan, ama neden-sonuç ilişkisini tersine çeviren bir alternatif yaklaşım da vardır. Buna göre önce şehirler kurulmuş, şehirlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere tarım teknolojisi gelişmiştir (Reader, 2007: 29).

Kentin kurulması aynı zamanda kentlilerin de oluşmasına neden olmuştur. Kentlerde yaşayan bireylerin arasında bahsedilen organizasyon zamanla ortak kimliğe dönüşmüş, özellikle Yunan Site devletlerinin diyalog üzerine kurulu demokratik sistemlerinde, kentliler yaşadıkları alanın yönetimine dâhil olması onlarda bir 'yurtdaşlık' bilinci oluşturmuştur. Yunanlı için önceden Zeus'un akropolünde saklanan ve herkese dağıtılan bu 'sitede birlikte yaşama' sanatı olmadan kenti düşünmek mümkün değildir (Bumin, 2010: 25).

Dünya tarihi ilerledikçe yaşanan gelişmeler kentin yapısını da şekillendirmiştir. Mezopotamya'nın ortak tarımla şekillenen kentleri, demokratik Yunan Site devletleri zamanla Büyük İskender'in birden fazla kentin yurtdaşı olunabilen 'kozmpopolislere' , monarşinin hüküm sürdüğü hanedanlıkların 'başkentlerine', ortaçağın 'kale kentlerine', kilisenin otoritesi altında ki 'Kutsal Tanrı Kentlerine' evrilmiştir. Binyıllar geçtikçe insan topluluklarının yaşam tarzı değişmiş, bu da kent yapısında değişiklikler oluşturmuştur. Ancak kent tarihinde öyle bir dönüm noktası vardır ki bu değişim hem kent hem de kentliler için çok önemli bir kilometre taşıdır.

Şüphesiz kent tarihinin bu en önemli değişimi Sanayi Devrimi sonrasında yaşanmıştır. Bugünkü anlamında kentleşme de, sanayi devrimiyle başlayan bir olgudur (Kaya, 2007: 12). XIX. Yüzyıldan itibaren küçük tesis-tezgahların yerini alan büyük fabrikalar giderek yeni enerji merkezlerinin etrafında toplanırken geçen yüzyıllarda olduğunda çok hızlı bir biçimde kente göçen işçi ve işsizler ordusu da fabrikaların etrafına yerleşmeye başlamıştır. 1830'lardan sonra yaygınlaşan demiryolları büyük kentin merkezine kadar ulaşırken, enerji ve hammadde gereksinimleri kolaylıkla sağlandığından geçtiği bölgeleri yeni endüstri merkezlerine dönüştürmüştür. Örneğin endüstriyel kapitalizmin en hızlı geliştiği İngiltere'de 1685'te 6000 olan Manchester şehrinin nüfusu 1801'de 72.215'e, 1851'de ise 303.382'ye varmıştır. 1801'de 864.845 kişiyi barındıran Londra kırk yıl içinde 1.873.676 nüfuslu dev bir kente dönmüş, bu sayı 1891'de ise 4.232.118'i bulmuştur (Bumin, 2010: 67).

Lakin bu hızlı sayı artışı hem kentte hem kentlilerde ciddi sorunları beraberine getirmiştir. Artan nüfusa karşılık kentlerin barınma ve alt yapı ihtiyacının yetersiz kalması ve bununla birlikte geliri bulunmayan, geldiği yeni yaşam alanına adaptasyon problemi yaşayan, tedavi, beslenme, aidiyet ihtiyacı karşılanamayan bireylerin suç ve sapma davranışlarına yönelimi kent huzuru açısından yeni bir sorunu ortaya çıkarmıştır.

Ortaya çıkan bu olumsuz gelişmeler, hem kentin, hem kentlilerin hem de kentleşme sorununun yeni bir bakış açısı çerçevesinde ele alınması ve analiz edilmesini gerekli kılmıştır. Artık toplumbilimciler yaşanan sorunların sebep ve sonuçlarıyla ilgili çalışmalara yönelirken, devletler de bu problemlerin çözümüyle ilgili projeler geliştirmeye çalışmıştır. Etienne Cabet'in 'Icarie' si, Robert Owen'ın 'New Harmony'si, Charles Fourier'in 'Phalanstere'si ideal bir kenti tanımlamakta ve bunun için öneriler

getirmekteydi. Bu ideal kentlerde ne kentin ne de kentlilerin sorunlarının bulunmadığı ideal bir hayatın nasıl yaşanacağına dair öneriler sunulmaktaydı (Bumin, 2010: 71-83).

Kent insan topluluklarının yaşam alanı olduğu için şüphesiz toplumbilimciler için eşsiz bir çalışma alanı özelliği taşımaktadır. Amerikan gazetecisi ve toplum bilimcisi Robert Park'a göre kent bütün insan davranışları için toplumsal bir laboratuvarıdır ve bu anlamda kent toplumbilimi, toplumsal bilimlerde genellemeler yapılabilecek bir temeldir (Duru, 2002: 129).

Kent tarihi son 100 yılda da ciddi değişiklikler kaydetmiştir. 1920'lerden itibaren içlerinde Park, Wirth, Burgess, McKay gibi önemli kent kuramcılarını bulduran Chicago Okulu, şehir bölgelerine yönelik ekolojik bakış açısını içeren Kentsel Ekoloji kuramıyla kent yaşamına yeni bir yaklaşım getirmiştir. Kenti belli yaşam bölgelerine ayıran, kentleşmeyi bir yaşam biçimi olarak kabul eden, kentin hâkim ve zayıf gruplar arası bir mücadele alanı olduğunu belirten Chicago Okulu teorisyenleri son yüzyıl kent tarihinde kalıcı izler bırakmışlardır.

Son dönem kent deneyimlerinde bir diğer kırılma noktası 1970'lerden sonra etkisini hissettiren modernleşmedir. 1970'ler sonrası sermayenin uluslararası niteliğinin ortaya çıkması ve ekonomik krizler sonucuna kent sosyolojisinde yeni bir bakış açısı gelmiştir. Artık kentsel mekânı siyasal ve ideolojik düzlem yerine ekonominin belirleyiciliği oluşturmaktadır. Kentler artık üretim mekânı değil tüketim mekânı olmuşlardır (Arslanoğlu, 1998: 62).

Sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerinde, gelişmiş Anglosakson ülkelerinde ve Japonya'da, 1970'lerden itibaren, ulus devletinin ileri bir modeli olan refah devleti ve ekonomik üretim biçimi olan Fordizmin ve kapitalizmin hiyerarşik ve merkezîyetçi kitlesel üretim modelinin yerine, Japon tipi üretim tarzı uygulamaya geçilmiş, katı bir işbölümü yerine, esnek uzmanlaşma diye adlandırılan ve "bilgi"nin, kas gücünün yerini aldığı, Post-Fordist üretim modeli benimsenmeye başlamıştır. Sermayenin küresel ölçekte akışkanlığını sağlamak adına, sözü edilen altyapısal dönüşümler beraberinde devlet yapısında, toplumsal ilişkilerde, kültürde, vb. gibi pek çok alanda da köklü değişimlere neden olmuştur. Çağdaş kent olgusu insanın yaşam çevresini, insan doğasına yabancılaştıran kapitalist sistemin çıkmasının doğal bir sonucudur (Karabey, 1980: 62). Artık kentler sadece bir mal üzerinden mübadele yapılan alanlar değil aynı zamanda bilginin ticaretinin yapıldığı

yerlerdir. Bunun yanında günümüz kentleri sahip oldukları marka değeri ile kendine ait bir pazarlama alanı oluşturmaktadır. Sanayi sonrası toplum denilen bu dönemin en belirgin özelliği, Batı ülkelerinde (ya da merkez ülkelerde) üretimin ve dolayısıyla istihdamın, sanayi sektöründen hizmet ve finans sektörüne kaymasıdır. Bu durum beraberinde yeni toplumsal yapılanmaları da getirmiştir. Bu yeni yapılanma içerisinde, birbiriyle ilgili olan iç içe geçmiş iki süreç ortaya çıkmaktadır; birincisi küreselleşmenin getirdiği genişleyen serbest meta ve işgücü dolaşımı olanakları çerçevesinde, sanayinin çevre ülkelere ihracı ve sanayi sektörünün kentsel alanlardan (özellikle kentsel merkezlerden) arındırılması ve kentsel mekânda önceliğin sanayi dışı sektörler (özellikle hizmet sektörüne) kaymasıdır. Birinci süreç küreselleşmenin yayılmasını ve artık tüketim ve üretimin dünya ölçeğinde değerlendirilmesi gerektiğinin, ikinci süreç ise kent mekânındaki dönüşümlerin ve yeni kentsel oluşumların habercisi olmaktadır.

Sermayenin üretim ve yeniden üretim süreçlerindeki hareketliliği, kârını artırma pahasına yeni mekânlar yaratmasına ve başka mekânların gerilemesine yol açmaktadır; sermayenin akışkanlığının artması, kentsel ayrışmayı ve dolayısıyla kent mekânındaki eşitsiz gelişmeyi hızlandırmaktadır (Şengül, 2004, 29). İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendini banliyöleşme süreci olarak gösteren mekânsal ayrışma, 1970'lerden itibaren bu altyapısal değişimler çerçevesinde, yeni bir boyut kazanmıştır. İlk belirtileri ileri derecede sanayileşmiş toplumlarda (birer sanayi sonrası topluma dönüşmeleri çizgisinde) ortaya çıkan bu yeni kentsel ayrışma modelleri, kent merkezinin yatırım için yeniden cazip hale gelmesini, sanayinin şehir dışına taşınması ile kent merkezinde ya da kent merkezine yakın alanlarda yerleşmeye başlayan, yeni kapitalist ilişkilerin ürünü olan yeni bir üst / orta sınıfın ortaya çıkmasını ifade etmektedir (Uysal, 2006: 78-79).

Modernleşme modern kenti yaratmaktadır. Bu kent modern öncesi dönemlerde var olan kentlerden nitelik olarak farklıdır. Dünyayı kapsayan bu modernleşme-küreselleşme dalgası metropoliten kentlerin hatta daha ötede mega kentlerin oluşmasına yol açmıştır. Metropolis, nüfusun yoğun olduğu, ekonomik, sosyal ve yönetim açısından bölgenin merkezi olarak görülen, kamu ve özel iş- kollarının bünyesinde faaliyet gösterdiği, kompleks örgütlenmelere ve simgesel öneme sahip yerleşim yerleridir (Bal, 2011: 54). Kentlerin yapısında ki bu fiziksel değişiklikte kapitalizmin somut etkisini açıklamaya çalışan Harvey; artı değer elde etmek için çalışma saatlerinin uzaması ve üretim araçlarına yatırım yapılması sonucunda artı değer birikimi olduğunu, bu birikimin kâr oranlarının

düşüşüyle sonuçlandığını söylemektedir. Bu düşüşün kentsel alana yapılan yatırımlarla çözülebileceği düşüncesi ile kentsel alana yapılan fiziksel yatırım, kolaylaştırılan kredi sistemi ve bunun sonucunda özellikle 1970'lerde ciddi bir alt-kentleşme ve uydu kentlerin oluşumuyla sonuçlanmıştır (Arslanoğlu, 1998: 68).

Kent yapısıyla ilgili son dönemlerde değinilmesi gereken bir diğer olgu kentsel katılımdır. Christopher Alexander'ın belirttiği gibi bir yapıyı kullanacak olanlar, onun neye gereksinimi olduğunu herkesten iyi bildikleri gibi kentte yaşayanlarda kendilerinin bir uzantısı olan kentin nasıl olması gerektiğini sorusuna en iyi cevap verecek olan kişilerdir (Bumin, 2010: 166). Önceki dönemlerde sanayileşme, savaş, fetih gibi nedenlerle kazanılan bir kentte kargaşa karşısında en başlarda kesin kararlı merkez tarafından planlanmış bir kent yapısı hâkim iken zamanla bu otorite zayıflamış, geniş kitlelerin siyasal bilince ulaşması sonucunda giderek bir yeni bir düzen oluşmuştur. Planlamanın demokratik bir sürece dönüştüğü görüşüyle halk kitlelerinin karar verme ve planlama sürecinin doğrudan katılımı gerçekleşmiştir (Karabey, 1980: 59). Bu durum kentsel gelişmeler konusunda hak arama girişiminde bulunmayı, yerel yönetimlere yönlendirmelerde veya taleplerde bulunmayı içeren kentsel hareketleri beraberinde getirmiştir.

1.3. Kentleşme

Kentle ilgili yapılan tanımlamalar ve kentin tarihsel sürecinden sonra bahsedilmesi gereken bir diğer kavram ise kentleşmedir. Kent tanımlamaları doğrultusunda basit bir ifadeyle bir yerleşim biriminin onu kent hüviyetine sokacak özellikleri kazanması kentleşme manasına gelmektedir.

Kentleşme dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması anlamına gelir. Nüfus artışı ise doğum ve ölüm oranında oranın birinciler lehine artması sonucunda veya kent dışı yerleşim birimlerine göç yoluyla yeni kişilerin eklenmesiyle gerçekleşir. Ancak kentleşmenin sadece bir nüfus hareketi olarak tanımlanması onu eksik kılar. Çünkü kentleşme olgusu bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısında ki değişimlerden doğar. Bu nedenle kentleşmeyi tanımlarken nüfus hareketlerini yaratan ekonomik, toplumsal ve siyasal değişikliklere de yer vermek gerekir. Bunlar göz önüne alındığında geniş anlamda **kentleşme**; Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumsal

yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir (Keleş, 2000: 19).

Kent tarihi göz önüne alındığında şüphesiz kentleşme konusunda en önemli dönüm noktasının sanayi devrimi olduğunu ifade etmiştik. Sanayi devrimi ve makineleşmenin sonucunda geleneksel kent yapısı sarsılmış, yeni kentler sanayi dallarının daha verimli işleyebilmesi amacıyla enerji kaynakları, ulaşım araçları, hammadde kaynakları ve insan gücünün sunumunun ucuz ve kolay olduğu yerlerde kurulmaya başlamıştır. Dolayısıyla kentleşme ve sanayileşme ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlı olaylardır (Keleş, 2000: 20). Ancak tüm toplumlarda kentleşme-sanayileşme ilişkisi paralel şekilde gerçekleşmemiştir. Sanayi toplumlarında kentleşme genellikle kalkınma ile birlikte yürümüş iken gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşme kentleşmeyi yavaş bir hızla arkadan izlemektedir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında sanayide çalışan nüfus gelişmiş ülkelerde farklı alanlarda çalışan nüfusun 2-3 katı iken, bugünün gelişen ülkelerinde bunu tam tersi olan bir ilişki görülmektedir (Keleş, 2000: 26).

Kentleşmenin şekli boyutunu nüfus hareketliliği oluşturmaktadır. Demografik dönüşümle kitlelerin kırsal kesim dışında bir yerleşim biriminde öbekleşmesi kentleşmenin sadece bir ayağını oluşturur. Şekilsel kentleşme tek başına yeterli değildir. Kentleşme, üç farklı dönüşümü içermektedir. **Demografik açıdan kentleşme**, özellikle kırdan kente yaşanan göçlerle beslenen nüfus yoğunluğunu ifade eder. **Sosyal açıdan kentleşme**, farklılaşma, uzmanlaşma, örgütlenme sürecini kapsayan bir dönüşümü ve davranış biçimini içermektedir. **Ekonomik açıdan kentleşme**, tarım dışı faaliyetlerin (sanayi ve hizmetler sektöründe) yoğunlaşmasıdır. Kentleşmenin tam olarak gerçekleşmesi sosyo-kültürel ve ekonomik dönüşümle mümkündür. Kentleşmeden söz etmek için bu üç unsurun bir arada asgari düzeyde gerçekleşmiş olması gerekir. Bu koşullardan birinin gerçekleşmiş olup, diğerlerinin gerçekleşmemesi durumunda, tam ve doğru anlamıyla bir kentleşmeden bahsetmek söz konusu değildir (Kaya, 2007: 43).

Birçok kentleşme tanımı ve kentleşme üzerine farklı yaklaşımlar arasında çalışmada daha çok üzerinde durulacak kısım kentleşmenin sosyolojik yönüdür. Bir sonra ki bölümde de ayrıntılandırılacağı üzere kentleşme en derin etkilerini sosyolojik düzeyde hissettirmektedir. Sosyolojik anlamda kentleşme, dar mekânlı bir topluluk hayatından

geniş mekânlı bir toplum hayatına geçiş ve bu ikinci aşama biçimine göre yeni sosyal ilişkiler ve bunun gerektirdiği yeni örgütlenmeler içine girilmesidir (Erkan, 2010: 21).

Hiç şüphe yok ki, gerek sanayi toplumu öncesinde gerekse sanayi toplumunda kitlelerin yerleşim birimleri arasında yer değiştirmesi veya yerleşim birimlerinin belli evrelerden geçerek kent statüsü almasının sebepleri vardır. İç veya dıştan bir çok faktör kitleleri mobilize ederek dolaylı bir şekilde kentleşme sonucunu doğurmuştur. Bu sebepler temel manada iki özellik göstermektedir. Bunlardan biri *itici etmenler (pusher)* olarak bahsedilen, kitlenin bulunduğu yerde olumsuzluk ifade eden ve kitleyi hareket etmeye zorlayan sebeplerdir. İkinci grup ise *çekici etmenler (puller)* olarak ifade edilen ve kentin sahip olduğu artı yönler nedeniyle kentte yaşamayı cazip kılan sebeplerdir.

Kentleşme sebeplerinin ilki ekonomik nedenlerdir. Kırsal kesimde yaşayan bireyler gereksinimlerini yüksek oranda tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Bu iki sektörde yaşanan olumlu veya olumsuz etkiler bu nüfusu doğrudan etkilemektedir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında tarımda çağdaş üretim araçlarının kullanılması, makinanın tarıma girmesi, tarımsal üretimde ilkel yöntemlerin terkedilmesi, traktör ve biçer-döver gibi araçların tarımda kullanılmaya başlaması gizli işsizlik doğurmuş, açığa çıkan nüfus kentlere yönelmiştir. Toprak yetersizliği ve toprağın miraslarla parçalanması veya toprağın mevcut nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu kırsalın iticiliği arttırmıştır (Kaya, 2007: 46). Ülkemizde 1940 yılında 1065 olan traktör sayısı 1970 yılında yaklaşık 100 kat artarak 105856'ya ulaşmıştır. Bu dönem aynı zamanda kırdan kente göçün en yoğun olduğu dönem olarak kayıtlara geçmiştir (Erkan, 2010: 17). Özellikle serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerde piyasa mekanizmasının işlemesiyle ve bu konularda oluşturulan kamu politikalarının devreye sokulmasıyla tarımsal üretimin örgütleniş biçiminin değişmesi ve buna bağlı olarak nüfusun topraktan kopmasına 'kırdan göç' denmektedir (Kartal, 1992: 34). Bunun yanında kentte birçok iş kolunun faaliyet göstermesi vasıfsız bireyler için bile çalışma imkânı doğurmaktadır. Marjinal sektörler denilen işportacılık, hizmetçilik, değnekçilik, hamallık ve benzeri işler niteliksiz kırsal vatandaş için başlıca gelir kaynaklarıdır (Kaya, 2007: 46).

Kentler sunmuş oldukları fırsatlar ve imkânlar açısından da kırsaldan zengindir. Eğitim, sağlık ve kültür alanında çok çeşitli ve kaliteli hizmet kentlerde mevcuttur. Yaşam kalitesinin, gelir seviyesinin ve konforun yüksek olması kentleri cazip mekânlar haline

getirmektedir. Kentler ticaret, turizm ve sosyal yaşamın gelişmiş olduğu yerlerdir. Büyük sanayi kuruluşları ulaşım, iletişim ve altyapı yeterliliği sebebiyle büyük kentlere yakın yerlerde kurulmaktadır. Bu da istihdamın kentlerde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Kentler çocuklarına iyi eğitim vermek isteyen, kaliteli sağlık hizmeti almak isteyen veya iş bulma umudunda olan insanları kendine çekmektedir.

Kentleşmeye sebep olan gelişmelerden bir diğeri teknoloji alanında ki yeniliklerdir. Gerek sanayi devriminin yetirdiği değişiklikler gerekse tarıma egemen olan koşullar kentleşmenin hızlanmasını sağlamışlardır. Yine buhar gücünün keşfi hem fabrikalardaki kullanım alanlarında hem de ulaşım kolaylığının sağlanması nedeniyle kent gelişimini arttırmıştır. Buhar gücünün nüfusu yoğunlaştırıcı etkisine koşut olarak elektrik enerjisi de kentleşme hızını arttırmıştır. Ek olarak kara, hava, deniz araçlarının yaygınlaşması kitlelerin mobilizasyonunu kolaylaştırarak kentleşmeyi hızlandırmıştır. Literatürde köyden kente ulaşımı kolaylaştıran bu gelişmeler *iletici (transmitter) etkenler* olarak adlandırılmaktadır (Keleş, 2000: 25).

Kimi zaman da bireylerin kente yönelimi sosyal sebeplerle gerçekleşir. Köy ve kent yaşam biçimleri ve ölçüleri arasında farklılıklar bireyleri kente yönelmeye sevk eden sosyo-psikolojik sebeplerdendir. Bunlar genellikle çekici özelliklerdir. Gerçekten de kentlerin sahip bulunduğu birçok toplumsal, kültürel olanaklar ve hizmetler insanlar için çok çekicidir. Eğitim imkânı, kültürel olanaklar, kent yaşamının kolaylığı kır insanının zihninde kent hayatını ışıltılı gösterebilmektedir. Kimi durumlarda ise köylerden kentlere göç etmeye belirli bir toplumsal aşağılık duygusunu ortadan kaldıran bir yükseliş gözüyle bakılır (Keleş, 2000: 27).

Bu saydığımız sebepler çoğunlukla bireylerin kendi iradeleriyle kentlere yerleşmesine neden olan sebeplerdir. Ancak bazı zamanlarda kişilerin tercihlerinden bağımsız olarak siyasi iradeler tarafından çeşitli düzeylerde verilen bazı kararlar, yönetim yapısının özellikleri, hukuk kurumlarından bazıları ve uluslararası ilişkiler de kentleşmeyi özendirici nitelik taşıyabilir. Örneğin göç yasaları, savaşlar, siyasi anlaşmazlıklar, kentlerin başkent statüsüne getirilmesi, zorunlu göçmenlik gibi durumlar siyasi yönden toplulukları kentlere yönlendirebilmektedir (Keleş, 2000: 25).

Yakın tarihimize bakıldığında I. Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların yıkılarak yerlerine ulus devletlerin kurulması sonucu göçler, ülkemizin güneydoğusunda 1980'li

yıllarda yaşanan terör olayları sonucu devlet tarafından taşınan köyler, günümüzde Suriye’de yaşanan iç savaş dolayısıyla ülkemize gelmek zorunda kalan geniş nüfus kitlelerinin hareketi siyasi nedenlere örnek olarak gösterilebilir.

Gerek ekonomik gerek sosyal gerek teknolojik gerekse siyasi motivasyonlarla kentlere göçenlerin sayısı azımsanamayacak derecede çoktur. Bugün Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO) göre dünya nüfusunun %54’ü şehirlerde yaşamaktadır (WHO, 2015).

2.KENTSEL GELİŞİMİN PARAMETRELERİ

Bir önceki bölümde de anlatıldığı üzere bir yerleşim yerinin kent hüviyetini kazanmasının belli parametreleri vardır. Ortak kent tanımlarına dayanarak belirlenen bu parametreler kent statüsünün kazanılması için elzemdir. Bir yerleşim biriminde kentsel gelişimin parametrelerinin sadece bir kısmının bulunması, kentleşmeyi ifade etmekte yeteriz kalmakta, kent gelişmişliğinin ortaya konması için bu parametrelerin birlikte bulunması gerekmektedir. Bu özellikler, nüfusun belli bir yoğunluğun üzerinde olması, kent içinde yaşayan grubun heterojen olması, kent bireyleri arasında bir organizasyon bulunmasıdır.

Türkiye Mimarlar Odası da kentsel gelişimi; bir yerleşme de ya da bir ülkenin yerleşmelerinde tarımsal olmayan üretim oranlarının artması ve tüm üretimin denetim ve koordinasyonunun yoğunlaşması sonucu büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve örgütlenme derecelerinin artması olayı olarak tanımlamıştır (Ayan: 1982: 47).

2.1. Nüfus Artışı Ve Yoğunlaşması

Kentlerin tarihi seyri göz önünde alındığında kent büyümesinin en önemli ölçütü şüphesiz nüfustur. Çünkü kentin sahibi orada yaşayan kentlilerdir. Nüfus arttıkça kentin genişliği de, kentliler arası organizasyon seviyesi de, kentin gelişmişliği de buna paralel olarak artmaktadır. Max Weber Şehir isimli eserinde bir kentin temel özelliklerini sayarken ‘belli bir nüfusa sahip olma’ kriterinin elzemliğinden bahsetmiştir. Bir diğer kent kuramcısı Louis Wirth de kenti, nüfus büyüklüğü, heterojenliği ve yoğunlukla kategorize eder (Pustu, 2006: 129).

İdari teşkilatlanma açısından bakıldığında da kent tanımını için nüfus önemli bir kriterdir. 442 sayılı Köy Kanununda ‘Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki

bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir.’ ifadesiyle kent birimlerinin tasnifinde nüfusu kriter olarak almıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da 10.000 kişiden fazla nüfusun yaşadığı birimleri şehir olarak değerlendirmektedir. Ülkemiz dışında diğer dünya devletleri de mevzuatlarında şehir tanımını farklı rakamlar üzerinden yapmaktadırlar. Sonuç olarak hukuki açıdan da kent sınıflandırması için nüfus önemli bir ölçüttür.

Bir topluluktaki insan sayısının bir kaç yüzü aşması, topluluğun her bir üyesinin diğerlerini kişisel olarak tanıma ihtimalini azaltacaktır. Sayılarda ki bu artış toplumsal ilişkilerin niteliğinde ki değişmeyi de beraberinde getirir (Erkan, 2010: 17). Bu değişme gerekliliğinden dolayı nüfus kenti kırdan ayırıcı bir etkidir.

Bir yerleşim yerinde nüfus artışı iki yolla olur. Bunlardan biri doğum oranının ölüm oranını geçmesi, diğeri ise göçler yoluyla (Ütkücü, 2009: 15).

A.Doğum- Ölüm Oranları: Bir toplumda doğum sayısının ölüm sayısını geçmesi nüfus artışının doğal yolla şekillenmesi manasına gelmektedir. Dünya tarihine bakıldığında özellikle Ortaçağ sonrası dünya nüfusunun daha hızlı arttığı görülmektedir. Bunun başlıca sebebi kolera, veba vb. insanlık tarihinde geniş kapsamlı ölümlere neden olan bulaşıcı hastalıkların tedavisinin mümkün olmasıyla ölüm oranlarının düşmesi ve bireylerin yaşam sürelerinin uzamasıdır. Ayrıca gıda üretiminin insani ihtiyaçları karşılayabilecek hatta fazlası bir miktarda üretimi de nüfus artışını hızlandırmıştır. Kentleşmenin de tarihte aynı zaman diliminde hızlanmasında sanayileşmenin yanında bu etkenler sonucu nüfus artışının etkisi vardır.

Nüfus artış hızı toplumdan topluma değişmektedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde %0,5-1 civarında artarken, gelişmekte olan ülkelerde ise %2-3 gibi yüksek oranlarda artmaktadır. Bu da nüfus artışı ile ilgili sorunları beraberinde getirmektedir. Birleşmiş Milletler raporuna göre 2050’de dünya nüfusu 10 milyarı aşacaktır (Çamurcu, 2005: 87).

B.Göç: Kent nüfusunun artmasının bir diğer ve bu çalışmayı asıl ilgilendiren yönü göçlerdir. Türk Dil Kurumunun tanımlamasına göre göç, ‘ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işidir.’ (TDK, 2014) Ancak her yer değiştirme olayı göç olarak kabul edilemez zira herhangi bir mekânsal değişikliğin göç olarak kabul edilmesi

için bu mekân değişikliğinin etki yaratabilecek kadar anlamlı bir uzaklık ve bir süreklilik içinde gerçekleşmesi gerekmektedir (Erder, 2011: 23).

Göç olayı ister siyasal ya da benzer sebeplerle zorunlu, ister ekonomik veya toplumsal nedenlere bağlı olarak gönüllü gerçekleşmiş olsun önemli toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Doğurduğu toplumsal sonuçları açısından gözlemlenen en önemli kitlesel göç hareketinin ise kır-kent göçü veya kentleşme diye de adlandırılan göç olduğuna kuşku yoktur. Bu tip göç hareketleri sanayi öncesi toplum yapısının köklü yapısal değişikliklere uğramasının bir sonucu olarak başlamış ve uzun süre toplumun tüm kesimlerini etki altına almıştır (Erder, 2011: 24). Belirtilmelidir ki, Sanayi Devrimi göç konusunda da bir dönüm noktasıdır. Üretimin merkezlerini evlerden fabrikalara aktaran 19. yüzyıldaki sanayileşme hareketleri, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru kitlesel göçleri harekete geçirmiştir. Bu bakımdan çağdaş manada göç hareketleri için -sanayi devrimi ile başlamıştır- demek doğru bir yaklaşım olacaktır (Yılmaz, 2004: 250).

Kitlesel nüfus hareketleri olarak tanımladığımız göç kimi zaman, iç göç olarak adlandırılan şekilde ülke sınırları içinde gerçekleşir. Kimi zaman ise ülke sınırlarını aşan ve uluslararası etkileri olan, bir ülkeden başka bir ülkeye geçişi ifade eden dış göçler yaşanır. Bu göçler hem ayrıldıkları ortamı hem geldikleri toplumu doğrudan etkileyen değişikliklerdir. Bu konulara çalışmanın bir sonra ki bölümünde değinilecektir.

Göçmen kişilerin göç sonrası yaşadığı sosyolojik ve psikolojik değişimler kadar, göç sonunda varılan toplumdaki kentlerin yapısında yaptığı değişiklikler de detaylı olarak analiz edilmelidir. Özellikle kentsel ekolojistlerin tanımladığı, *alt kent (suburb)*, *banliyö*, *yoğunlaşma (concentration)* ve *kentsel ayrışma (urban segregation) alanları*, *iç kent çöküntü alanları (inner city decay)*, *getto (ghetto)* gibi kent bilimine ait kavramlar göçün kent üzerine etkilerini ifade etmek için terminolojiye giren ifadelerden bazılarıdır (Erder, 2011: 36-39).

2.2. Kozmopolitleşme-Heterojenleşme

Şehir adlı eserinde Max Weber, şehirden şu şekilde bahsetmektedir; Şehir ortaya çıktığı her yerde -Ortaçağda, Antik Dönemde, Yakın ve Uzak Doğuda- dışarıdan gelen göçmenlerin toplandığı ortak bir yerleşim noktası olarak ortaya çıkmıştır. Şehir alt tabakaların sağlık koşulları nedeniyle, varlığını ancak sürekli yeni göçler yoluyla sürdürebilmektedir. Dolayısıyla şehir bünyesinde her zaman için oldukça farklı türdeki

toplumsal kurumlardan unsurlar barındırmıştır (Aydoğan, 2000: 132). Dolayısıyla Weber kenti kırdan farklı kılan özellikleri sayarken heterojenliğe vurgu yapar. Ünlü kent-bilimci Louis Wirth'de yaptığı şehir tanımlamasında nüfus yoğunluğunun yanında belirttiği bir diğer faktör de heterojenliktir. Nitekim George Simmel'de muhit genişlemesinin ister istemez kenti kozmopolitanizmin merkezi haline getireceğini ifade etmiştir (Aydoğan, 2000: 179).

İlkel toplumlarda ki yerleşme birimlerinde yaşam toplulukları farklılaşma derecesi düşük, ortak özellikleri yoğun bireylerden oluşmaktaydı. Ancak kentlerin büyümesi, göçlerin artması ve sanayi devrimi sonrası hızlı kentleşme farklı grupların kentlerde bir araya gelip kent toplumsal birimini oluşturmasıyla sonuçlanmıştır. Kent toplumsal biriminin en önemli özelliklerinden birisi, benzer olmayan ekonomik, kültürel vb. gruplardan oluşması, başka bir ifade ile heterojen özellik göstermesidir. Heterojen nitelik, büyük ölçüde sanayileşmeyle birlikte gelişen kentlerin ortak özelliklerinden biridir. Surlarla çevrili alan içinde sınıfsal farklılaşmanın çok belirgin olmadığı antik kentler yerini, farklı ekonomik ve toplumsal gruplardan insanların yaşadıkları ve türlü etkinliklerde buldukları yeni bir kent birimine bırakmıştır (Aslan, 2004: 108).

Basit yerleşim birimlerinde var olan homojenliğin ne şekilde heterojenliğe dönüştüğü şu şekilde cevap bulmaktadır; Köy çoğu zaman aynı ırktan, aynı etnik menşeden gelen, aynı dili konuşan, din, ahlak, sanat ve düşünce sistemleri aynı olan homojen bir topluluktur. Etnik olduğu kadar, yapı, fonksiyon ve inanç sistemi bakımından da farklılaşmamış ve bölünmemiş bir sosyal gruptur. Bir köy topluluğunun fertleri kapalı bir cemaat halinde yaşamış olmaktan ileri gelen ve nesilden nesle aktarılan davranış kalıpları, alışkanlıklar, adetler ve gelenekler kazanmışlar, psikolojik yönden olduğu kadar sosyo-kültürel yönden de birbirine benzeyen unsurlar halini almışlardır. Köyde ki farklılaşma esas itibarıyla yalnızca yaşa ve cinsiyete göre olan bir farklılaşmadır. Şehir ise çeşitli etnik grupları, kültür ve meslek gruplarını ve sosyo-ekonomik sınıfları içine alan heterojen bir cemiyet halini almıştır. Her biri ayrı bir kültüre ve inanç sistemine sahip olan ırk, etnik menşei, sosyal yapı ve fonksiyon bakımından birbirinden açıkça ayrılan fertlerden veya gruplardan meydana gelmiştir (Yörükkan, 2006: 49).

2.3. Örgütlenme- Organizasyon- Kent İçi İşbölümü

Kent gelişmişliğini ifade eden bir diğer önemli kriterde bireyler arası örgütlenmenin bulunmasıdır. Ruşen Keleş'e ait kentleşme tanımında, '*toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan*' ifadesiyle bireyler arasında ki organizasyonun önemine vurgu yapılmıştır. Yakut Sencer'de kent tanımında '*çoğunlukla tarım dışı kesimlerde yoğunlaşmış, 10.000'in üstünde nüfusa sahip, farklılaşmış ve örgütlü fiziksel, toplumsal ve yönetsel bütünlüğe sahip yerleşim yerleridir*' diyerek aynı noktaya temas etmiştir (Sencer, 1979: 8). Detaylı olarak incelendiğinde hemen hemen tüm kent tanımlarında kır toplumuyla kent toplumunu birbirinden ayıran özellikler arasında nüfusun örgütlenmiş, belli bir iş bölümüne sahip ve yüksek uzmanlaşma düzeyine erişmiş olmasına vurgu yapılmaktadır.

Gerçekten de ilkel toplumların basit derecede organizasyon seviyelerinin aksine kent toplumunda; fertlerin toplumdaki rollerinin belli olduğu, bireylerin bu rollere uygun davrandığı, Durkheim'in tabiriyle '*temelde farklı ama bir bütün içinde ortak faaliyet gösterebilme*' özelliğini gösterdiği teşkilatlanmış bir yapı vardır. Toplumların bu örgütlenme seviyesi tarihsel seyir içinde artarak devam etmiştir. Kentlerin gelişmesi ve kalabalıklaşması, belli kentsel sorunları ve yükümlülükleri de beraberinde getirmiştir. Kentin paydaşları olan kentlilerin bu sorunları çözebilme ve yükümlülükleri yerine getirebilmesi için kendi aralarında teşkilatlanmaları, aralarında organize olmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Dolayısıyla gelişmişlik seviyesi bir bakıma örgütlenme seviyesiyle iç içedir. Günümüzde de gelişmiş ileri toplumların kent sakinleri arasında örgütlenme daha yüksek seviyede iken, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde ise organizasyon seviyesi daha düşüktür.

Weber, Batı Şehri'nde ilkel şehirlerin, üyelerin zihinlerinde özgür iradeye dayalı birlikler olduğunu, bu birlikteliklerde kandaşlığın kısmen de savunma kaygısıyla askeri savunmaya dayalı konfederatif bir birliktelik olduğunu, konfederasyonları oluşturan bu grupların daha sonra gelişmiş kent yapısına uzanacak sistematik bir biçimde, teknik bir idari yapıya sahip örgütlenmeye dönüştüğünü ifade etmektedir (Aydoğan, 2000: 139). Gerçekten de köy gibi yüz yüze ilişkilerde bulunan fertlerden meydana gelmiş yerleşim gruplarında işlerin ve görevlerin herkesin yapabileceği kadar basit olması, yaş ve cinsiyete dayalı farklılaşma dışında ekstra bir ihtisaslaşmaya ihtiyaç duymamaktadır. Zira köy işleri

alışkanlıklara ve adetlere dayanan enformel bir iş organizasyonu ile yerine getirilebilir. Kentte ise işler ve görevler çok daha karmaşık hal aldığından ve çarkın dişlileri gibi her ferdin toplumsal iş düzeninde belli bir fonksiyonu yerine getirme zorunluluğu doğduğundan, cemiyet büyüdükçe işler ve görevler karmaşıklaştığından fertler ve gruplar arası bölünmeler başlamış ve bu karmaşık iş düzeninin sürdürülmesi için formel bir iş organizasyonu kurma zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Yörük, 2006: 54).

Son olarak, örgütlenme ve kent ilişkisine David Harvey şöyle bir bakış açısı getirmiştir; Üretimin artması, emek verimliliğindeki, endüstriyel örgütlenme biçimlerindeki, iletişimdeki, değişimdeki ve dağıtımdaki gelişmelere bağlıdır. Bu gelişmeler genellikle emeğin giderek daha çok bölünmesi ve işlevlerde artan bir biçimde uzmanlaşma anlamına gelir. Toplumun teknik ve örgütsel temeli değiştikçe, toplumsal farklılaşmanın gizli gücünü yaratan toplumsal ilişkilerde buna koşut olarak değişimler olmaktadır. Örneğin el emeği ve kafa emeği arasındaki ayrım toplumsal farklılaşmada kendini mavi yakalı ve beyaz yakalı çalışanlar arasındaki ayrım olarak gösterir. Aynı zamanda, ekonomik örgütlenmenin artan karmaşıklığı ekonomide uzmanlaşmış finansal ara kuruluşların (bankalar ve öteki finansal kuruluşlar) doğuşunu zorunlu kılabilir ki bu da bir bütün olarak sermaye sınıfı içinde finansörler ve sanayiciler arasındaki ayrım biçimde yansır. Emeğin bölünmesi ve işlevlerde uzmanlaşma proleterya ile sermaye sınıfını farklı katmanlara ayırabilir. Toplumsal çatışma katmanlar arasında gerçekleşebilir ve böylece Marksist anlamda toplumsal farklılaşmanın temel ilkesi olan sınıf savaşının yerini alabilir. David Harvey, bu sınıflaşma, zaman içinde mekânsal farklılaşma, toplumsal düzende yaşanacak benzeri değişimler, giderek artan yoğunlaşma ve toplumsal bölünme süreçlerinin kent olarak adlandırdığımız yapay çevre içerisinde gerçekleşeceğini ifade eder (Harvey, 2002: 154).

3.KENTLEŞMENİN TOPLUMDA OLUŞTURDUĞU DEĞİŞİM: KENTLİLEŞME

Toplumsal değişim en geniş anlamıyla toplumsal yapıda oluşan değişimleri yani bireyler ve gruplar arasındaki eğreti dengelerin bitimsiz hareketlerini yansıtmaktadır (Tolan, 1983: 227). Toplumsal değişimi belirleyen birçok faktör bulunması ile beraber en temel etken üretim araçlarının ve buna bağlı olarak da üretim ilişkilerinin değişmesidir. Üretim güçlerinin sürekli değişime uğraması toplumsal değişimin hızını artıran bir

oluşumdur. Çağımızda üretim biçimlerinin kentleşme üzerinde, kentleşmenin de üretim biçimleri üzerinde belirleyici etkisi açık bir olgudur. Dolayısıyla sanayi devrimi ve bununla beraber hızlanan kentleşme toplumsal değişimin en hızlı yaşandığı durumlardır (Erkan, 2010: 224). Bu sebeple kentler, toplumbilimi çalışmaları açısından eşsiz bir laboratuvardır ve kentleşmenin topluma etkileri konusunda birçok çalışma ortaya konmuştur.

Kentleşmenin kelime manası, bireylerin kente yönelmesini sağlayan çekici ve itici sebeplerin neden olduğu kentlerde meydana gelen nüfus yoğunlaşması -kentleşmenin-sonucunda bireylerin ekonomik ve sosyal bakımdan kırsal özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanması sürecidir (Kartal, 1992: 23).

Kentleşmeyi iki şekilde ele almak gerekmektedir. Bunlar 'ekonomik bakımdan kentleşme' ve 'sosyal açıdan kentleşmedir.' Ekonomik bakımdan kentleşme kişinin tamamen kentte veya kente özgü işlerle geçimini sağlıyor duruma gelmesiyle gerçekleşir. Sosyal bakımdan kentleşme ise kırsal kökenli insanın türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsenmesi ile gerçekleşmektedir (Kartal, 1992: 21). Bu çalışmanın odak noktası kente göçen bireylerin sosyal davranışlarıyla alakalı olduğundan 'sosyal bakımdan kentleşme' üzerine yoğunlaşılacaktır.

Göç bireylerin hayat tarzında birçok değişikliği beraberinde getirir. Kırsal-kent göçü sonrası bireylerin karakterinde de değişiklikler görülür. Kırsal yaşayan bireye 'kırsal insanı' kentte yaşayan bireye ise 'kent insanı' denilmektedir. Göç sonucu kente gelen birey zamanla kırsal insanından kent insanına bir dönüşüm yaşar. Ancak bu dönüşüm ani değil bir süreci ifade eder. Bu aşamadaki bireyler ise 'geçiş insanı' olarak adlandırılır. Bu bireyler kırsal insanı ve kent insanının aksine iki yönlü davranış gösterir, hem kent insanının hem kırsal insanını ekonomik ve sosyal öğelerini davranışlarında bulundurlar (Kartal, 1992: 22). Kabul edilmesi gereken önemli bir gerçek; kentleşmenin, özellikle kırsaldan gelen nüfus açısından uzun bir süreci ve hatta birkaç nesil geçmesini gerektiren bir süreç olduğudur (Kaya: 2007: 66).

Kırsal insanı, ekonomik olarak tarıma ve hayvancılığa dayalı bir yaşam sürmektedir. Sosyal ilişkiler aile ve komşuluk üzerine dayalıdır ve toplumsal ilişkiler karşılıklı işbirliği esasına dayalı olarak sürdürmektedir. Kırsal insanı dini-kültürel farklılıklara daha az müsamaha gösteren, ortak sahip olunan değerlere karşı daha fazla sorumluluk hisseden bir davranış kalıbı içerisinde hareket etmektedir. Kentlerde ise bu özellikler önemli oranda

farklılaşmıştır. Buna göre kent insanı; ekonomik anlamda tarım dışı alanlar olan sanayi sektörü, hizmet sektörü ve marjinal iş kollarına yönelmekte, işgücünün nitelikleri artmakta, sosyal anlamda aile durumu daha demokratik değerlerle yürütülmekte, kadın erkek eşitliği, ailenin diğer bireylerinin kararlarda söz sahibi olması, eğitime daha önem verilmesi, farklılaşmanın doğal karşılanması görülmekte, siyasi anlamda hakların ve sorumlulukların peşinden giden, siyasi aktif katılım gösteren, sivil topluma özgü organizasyonları destekleyen, ulusal-uluslararası konulara duyarlı, rasyonel, ölçülebilir başarının peşinden giden, bilgi kaynaklarının çeşitliliğine inanan, toplumsal normlara karşı hassas ve diğer bireylerin inançlarına saygı duyan bireylerden oluşur (Kaya, 2007: 65-66).

Kente gelen bireyin yaşadığı sosyal değişme; siyasal tutum ve davranışlar, dayanışma ve yardımlaşma, örgütlenme biçimleri ve tutumları, uyulan-uyulmayan gelenek ve görenekler, eğitim ve öğretim konusunda ki görüş, tutum ve davranışları, bilgilenme biçimleri, dini tutum ve davranışları, hak arama yöntemleri, kadın ve erkeklerle ilgili düşünceleri, toplumda ki farklılıkları açıklama biçimleri gibi öğeleri bünyesinde barındırmaktadır. Kırdan kente göçen birey, kentlileşme süreci içerisinde bu belirtilen öğeler konusunda zamanla davranışlarını değiştirmektedir (Kartal, 1992: 51).

Bu değişiklikler bireyin kendi tercihiinden çok kentte var olan dış faktörlerden kaynaklanmaktadır. Zira şehirde ticaret ve endüstriyi kolaylaştıran her bir yöntem daha ileri bir iş bölümü ve uzmanlaşmaya yol açar. Bunun sonucunda aile bağları, mahalli topluluklar, kültür, kast ve statüye bağlı eski geleneksel, toplumsal, ekonomik yapılar sürekli bir çözülmeye uğrar ve bunun yerini iş ve mesleki çıkarılara dayalı bir düzene bırakır. Bu düzende doğrudan yüz yüze 'birincil' ilişkilerin yerini, 'ikincil' ilişkiler alır (Kartal, 1992: 51). Kırsal kesimdeki akrabalar ve komşular arasındaki yardımlaşma ilişkilerini kentlerde borçlanma, kredi alma kuruluşları gibi resmi kurumlar almaktadır. Kırsal alanda insanların davranışlarını denetleyen sosyal normlar, kentlerde yerlerini resmi normlara bırakmaktadır. Kırsal alanda yaş, nam, aile gibi prestij kaynağı olan faktörlerin yerini kentlerde ekonomik özellikler almaktadır (Erkan, 2010: 230).

Köy-kent değişimi şüphesiz sosyal kontrol üzerinde de önemli değişiklikler getirmektedir. Bu çalışmanın dayanağını teşkil eden kentleşme sonucu sosyal kontrolün zayıflaması süreci, Ayda Yörükân'a göre şu şekilde gerçekleşmektedir; Köydeki homojenlik ve basitlik nedeniyle sosyal kontrol; doğrudan doğruya ve enformel bir şekilde gerçekleşmektedir. Bir köy cemaatinde sosyal kontrol geniş ölçüde örf, adet gelenek ve

göreneklere dayanmakta, halkın kanaat ve inançlarının enformel baskısıyla işlemektedir. Yine bu baskının cemaat içerisinde belli enformel müeyyideleri vardır. Cemaat düzenini bozucu, köyün ortak normlarına aykırı hareket eden bir fert, köy halkı tarafından alay edilme, ayıplanma, dedikodu konusu olma, her türlü ilişkinin dışında bırakılma ve hatta köyden kovulmaya kadar uzanan, formel olmayan bir takım cezalarla karşılaşmaktadır. Cemaat içerisinde benliği büyük ölçüde silinmiş bireyler için bu tarz yaptırımlar çok ağır gelmekte, bu da bireyleri köyün genel normlarına uymaya zorunlu kılmaktadır (Yörükan, 2006: 54).

Şehirde ise ilişkilerin çokluğu ve çeşitliliği, sosyal mesafe ve yabancılık, karmaşıklık ve heterojenlik gibi faktörler böyle bir enformel kontrolün işlemlerini imkansız kılmaktadır. Kent geniş olduğu için bireylerin davranışları köyde olduğu kadar göz önünde değildir. Örneğin bir öğretmenin içki-kumar alışkanlığının olup olmadığı, kimlerle irtibat halinde olduğu, özel hayatı bir köy cemaatinde herkes tarafından bilinmekte iken, şehirde kimse bu detayları bilmemektedir. Zira şehir herkesin davranışlarını böyle bir kontrol altında tutamayacak kadar büyük ve karmaşık bir cemiyettir. Ayrıca şehirde köydeki gibi belli bir değerler ve normlar sistemi de yoktur. Şehirler çoğu zaman birbiriyle çatışan çeşitli değerler ve ferdin bir tercih yapmasına imkan verecek farklı davranış normlarını barındırmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında şehir hayatı enformel kontrol mekanizmalarının işlemlerine elverişli değildir. Buna karşılık şehirde fertlerin ve sosyal grupların davranışlarını denetleyen formel ve rasyonel davranış kalıpları vardır. Çoğunluğun veya güçlü bir azınlığın iradesini temsil eden bu kanunlar hükümetler tarafından yürürlüğe konmakta ve uygulanmaktadır. Tabi bu kentlerde örf adet ve göreneklerin önemi bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Yalnız normlar sadece komşuluk, akrabalık gibi birinci dereceden (primary) gruplar arasında etkisi köye göre zayıflamış bir şekilde devam etmektedir. Bunun dışında kent toplumunun genelinde formel kurallar ve bunlara uygulanan müeyyideler hâkimdir (Yörükan, 2006: 52).

Kır insanından kent insanına dönüş yani kentleşme süreci kompleks bir süreçtir ve bu süreç bireyleri psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Bundan dolayı şehir insanı psikolojik rahatsızlıklara ve gerginliklere daha kolay yakalanabilmektedir. Çünkü köylerdeki cemaat hayatında fertler arasında kuvvetli bir dayanışma bulunmakta, bireyler birbirlerine ait olma, birbirinin kederini ve sevincini paylaşma, birbirlerinin yardımına koşma gibi ortak duygular ve davranışların gelişimini mümkün kılmaktadır. Köy cemaati

içerisinde yaşayan bir fert parasızlık, hastalık, ölüm ve bu gibi bir müşkülle karşılaştığı zaman yalnız değildir. Daima yardımına koşacak, kendisine maddi manevi bakımdan destek olacak kimseler bulunmaktadır. Bu durum ferde bir huzur ve güven vermektedir. Fakat bu güvenin karşılığı olarak cemaat hayatı bireyler üzerinde kuvvetli bir baskı yaratmakta ve bireyin davranışlarını sürekli baskı altında tutmaktadır. Köyde fertlerin her hareketi herkesin gözü önünde gerçekleşmekte, hiçbir şey gözden kaçmamaktadır. Bütün davranışlar sıkı bir takım kurallarla belirlenmiştir ve fert istese de bu kuralların dışına çıkamamakta, ortak kanaatlerden ayrılamamakta, cemaatin adetlerini, gelenek ve görenekleri bozamamaktadır. Buda bireylerin farklılaşmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Şehirde ise durum böyle değildir. Bireyler köyde olduğu gibi cemaat içinde erimemiş, şahsiyet kazanmış, cemaat iradesi dışında bir hareket kabiliyetine sahiptirler. Bireyler davranışlarında daha özgürdürler, kendi kararlarını alabilirler. Ancak bu karar alma yetisi aynı zamanda sorumlulukta getirmektedir. Bu ferdiyet ve hürriyetle birlikte insanın yalnızlığı ve güvensizliği de artmıştır. Fertler arası yardımlaşmanın yerini organize yardım kuruluşları ve formel prosedürler almıştır. Şehirlerdeki suç, akıl hastalıkları ve depresif durumların daha fazla olmasının nedeni bu yalnızlık ve güvensizlik durumudur (Yörük, 2006: 50-51).

Kentleşmenin birey tabiatında bireyselleşmeye neden olması aynı zamanda onun bireyciliğini de dolaylı olarak yok edecektir. Tabiatın bir parçası olan birey tabiatından uzaklaşıp kendi eseri bir çevre oluşturmaya başladıktan sonra –ki bu kopuş köy ve kasaba gibi basit yerleşim yerlerinden geniş kentlere yerleşme anlamı taşımaktadır- ferdi eğilimlerini ve yaratıcı güçlerini geliştirmek için daha fazla imkân bulabilmiştir. Çünkü bireysel inisiyatif alma eğilimini kısıtlayan köy toplumunun aksine, şehir bu biteviyeliği kırarak çeşitli ferdi eğilimlerin ortaya çıkmasına elverişli bir ortam hazırlamıştır. Fakat toplumsal örgütlenmede bir yer sahibi olan birey dışlılar arasındaki çark gibidir ve bu çarkın işleme için üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmek zorundadır. Bunun yanında köy toplumunda şahsi bir varlığı olan birey kent toplumunda sadece konumu gereği, öğretmen, müşteri, şoför gibi toplumsal rolleriyle bilinmektedir. Bu etkenler bireyin sahip olduğu ‘şahıs’ yönünü anonimleştirmekte, bu da onu ferdiliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır (Yörük, 2006: 163-164).

Kentleşme toplum fertlerinde olduğu kadar toplumun yapı taşı aile yapısında da değişiklikler meydana getirmektedir. Kentleşmenin aile yapısına etkisi konusunda, belirli

aile biçimlerinin belirli işlevleri yerine getirdiğini ve bu işlevlerin ailenin içinde bulunduğu toplum tipine uygun olduğu ileri sürülmektedir. Büyük kent, örgütlü işyerlerinde ücret karşılığı çalışmayı gerektiren, işyerinin konuttan uzakta olduğu, ailenin eskiden kendi içinde hallettiği birçok iş ve faaliyet için özel kurumlar ve örgütlere ihtiyaç duyduğu özel bir çevredir. Böyle bir yaşama uyum sağlamak aile için değişme demektir (Erkan, 2010: 226). Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geleneksel toplumların aile biçiminden gelişen modern çekirdek aileye doğru bir geçiş yaşamıştır.

Ancak modern toplumun dönüşümünde her zaman bu etkiler görülmeyebilir. Bazen de kent büyüdükçe oluşan metropol yapısı, doğal bağları kırmak şöyle dursun, onların yeniden tesisini elzem hale getirmiş, dahası geleneksel toplumun cemaat bağlarının duygusal dayanışmacı yanını yeniden gündelik hayatın dinamosu yapmıştır (Sarıbay, 1996: 8).

3.1. Toplumbilimcilerin Kentleşmeye Yaklaşımları

3.1.1. George Simmel: Metropol İnsan Karakteri

Ünlü Alman toplumbilimci G. Simmel kentleşmeye dair görüşlerini 1903 yılında yayınladığı '*The Metropolis and Mental Life*' adlı makalesinde belirtmiştir. Ona göre metropol hayatı etkileriyle bireyi yeni bir yaşam formuna sokmaktadır. Metropol insanı olarak ifade edilen bu birey gerek yaşayış gerek düşünce ve zihinsel olarak klasik bireyden çok uzaktır. Simmel bu süreci şu şekilde açıklamaktadır;

18. yüzyıl insanı devlet, din, ahlak ve ekonomideki bilim tarihini bağlarından kurtarmaya çalışan ve özgürlüğe davet eden bir yapıya sahiptir. Bunun yanında 19. yüzyıl ise insanı, sürdürdüğü uğraşın işlevsel bakımdan daha fazla uzmanlaşmaya sevk etmekte ve bu sevk dolayısıyla bireyler birbirlerine emsalsiz ve mümkün olan en yüksek seviyede vazgeçilmez hale gelmektedir. İkel insanın mevcudiyetini sürdürmek için tabiata karşı kaçınılmaz olarak girdiği savaş bu modern formuyla en son dönüşümüne ulaşmaktadır. Bahsettiğimiz savaş ve değişimler 'Metropol İnsan Karakterini' açığa çıkarmıştır (Aydoğan, 2000: 168).

Metropole özgü birey tipinin daha farklı olmasının sebebi, içsel ve dışsal uyarıların süratli ve durmaksızın değişmesinden kaynaklanan sinirsel uyarımın şiddetlenmesidir. Metropol ayırt edici bir varlık hüviyetiyle insandan taşra hayatının gerektirdiğinden farklı bir bilinçlilik talep eder. Dolayısıyla çevresindeki bu sürekli uyaranlara karşı metropol insan tipi hadiselerin metropole özgü ritmine uyum sağlama amacıyla zihni bir reaksiyon

geliştirir. Artan bilinçlilik seviyesi psişik ayrıcalık hüviyeti kazanır. Bu da demektir ki metropole özgü hayat, metropol insanında yükselen bir bilinçlilik hali ve zeka baskınlığının temelini oluşturmaktadır (Aydoğan, 2000: 169).

Metropolis her zaman para ekonomisinin payitahtını oluşturmuştur. Ticareti küçük taşra ekonomisinin aksine ekonomik mübadele ve müdahalenin çokluğu nedeniyle her şey bir mübadele değerine ve bütün nitelik ve bireyselliği '*kaç*?' sorusuna indirger. Ona göre ancak nesnel olarak ölçülüp değerlendirilebilen başarı alakaya değerlidir. Para ekonomisinin sebebiyet verdiği pratik hayatın hesaplayıcı tamlığı (kesinliği) yeni bir doğruluk, yeni bir kesinlik, sözleşme ve mutabakatlarda açıklık-seçiklik, yeni bir dakiklik- *tıpkı cep saatinin dünyanın her bölgesinde yaygınlaşması gibi*- getirmiştir. Bu özellik yaşamın her alanında olduğu gibi bireyler ve kurumlar arası ilişkilere de yansımıştır. Tipik metropol insanının münasebet ve ilişkileri genellikle o denli karmaşık ve değişkendir ki taahhüt ve hizmetlerde ödünsüz bir dakiklik olmadıkça topyekün bütün bir yapı çöker ve önü alınmaz bir kaosa neden olabilir (Aydoğan, 2000: 170-171).

Ancak gerek sinirsel uyarıların çokluğu gerekse, hayatın akışındaki kesinlik ve dakiklik yüksek düzeyde kişiselliği teşvik etmekte ve ortaya '*bezgin (blase)*' olarak nitelendirilebilecek bir tavır çıkmaktadır. Bezgin tavrın temelinde ayırt etme yeteneğinin kaybolması yatar. Bu nesnelere algılanamaması değil de, anlamının ve farklılaşan değerlerin dolayısıyla şeylerin kendilerinin sureten tecrübe edilmesi demektir. Şeyler blase kimseye tekdüze ve gri tonda görünmektedir (Aydoğan, 2000: 173). Para ekonomisinin taşra değil de şehirde yuva yapması dolayısıyla blase tavrın esas yeride şehirlerdir. Dolayısıyla blase tavır kır insanına değil kent insanına özgü bir davranış kalıbıdır.

Tarihsel olarak geleneksel toplumlarda gözlenen genel yapı, komşulara yabancılara ya da çatışmacı çevrelere karşı küçük topluluklar halinde örgütlenmektir. Bu topluluk homojen ve bütünlüklü bir yapıya sahiptir ve üyelerine sorumlulukları dahilinde hareket edebilmesi için dar bir alan bırakmaktadır. Siyasi gruplar ve akrabalık bağına dayalı topluluklar, partiler ve dini cemaatler de bu şekilde teşekkül eder. Bu topluluklar içsel ve dışsal değişimleri, kişilerin bireyselliğini hoş görmeleri mümkün değildir. Toplumsal gelişme yaşandıkça grubun içsel birliği kaybolmakta, yabancılara karşı çizilen çizgiler yumuşamakta, bireyler hareket özgürlüğü elde etmekte, kişiler grupta genişleyen işbölümünün hem fırsat verdiği hem mecbur kıldığı spesifik bir bireysellik kazanır (Aydoğan, 2000: 176-177). Çalışma içerisinde kentleşme ve bunun sonucu olarak

bireylerde gelişecek kentleşme olarak nitelendirilen değişikliklerde Simmel'in toplumsal değişme olarak nitelendirdiği bu gelişmenin kapsamı içerisinde. Dolayısıyla şehirleşme bu karakter değişimi için uygun ortam sağlayan bir etkidir.

Şehir insanının bir diğer özelliği de başkalarına karşı çekingenlik davranışdır. Bir köy topluluğunda herkes herkesi tanıdığı ve temas halinde bulunduğu için kişiler arasında olumlu ilişkiler kurulabilmektedir. Kentte ise nüfus çok kalabalık olduğu için herkesin herkesi tanıması mümkün değildir. Dolayısıyla kişiler arası kısa süreli ve yüzeysel ilişkiler kurulmaktadır. Kişiler birbirlerine karşı çekingen yaklaşmaktadır. Simmel'e göre bu çekingenlik sadece tanımadığımız kimselere karşı duyduğumuz bir yabancılıktan ibaret değildir. Bu aynı zamanda gizli ve hafif bir nefret duygusu ve birbirini itme halidir. Bu gizli nefret bir yönüyle bireyde bir şahsılık ve hürlik hissi vermektedir (Yörükkan, 2006: 65).

3.1.2. Ferdinand Tönnies: Cemaat Cemiyet Nazariyesi

Bir diğer Alman düşünür F.Tönnies 1887 yılında yayınladığı *Gemeinschaft und Gesellschaft* isimli eserinde toplum tiplerini ikiye ayırmakta ve bu şekilde endüstrileşme ve kentleşme sonucu toplum yapılarında yaşanan değişimleri açıklamaktadır. Sosyolojinin yanında fizik, jeoloji, biyoloji gibi fen ve tabiat ilimlerinde de çalışmış olan F. Tönnies bir yönü ile köylü çocuğu olmasının, bir yönü ile de dindar bir aileden gelmesinin etkilerini şahsiyetinde taşımış, bu durum kuramında da izler bırakmıştır (Gezgin, 1988: 192-193).

Tönnies'e göre bir zümre üyelerinin insani iradeleri arasındaki ilişkiler tasdik edici yahut inkâr edici niteliklerden birinin ağır bastığı ilişkilerdir. Bu ilişkiler, reel ve organik hayatı ifade ettiklerinde cemaat tipi bir sosyal şekil, fikri ve mekanik bir mekanizma görüntüsü taşıdıklarında cemiyet tipi bir sosyal şekil ifade ederler. Her türlü samimi, mahrem, bize özel olan müşterek hayat cemaat hayatı olarak anlaşılır. Cemiyet ise kamu hayatıdır, dışımızda olan âlemdir. İnsan kendinden olanlarla oluşturduğu cemaatte iyi ve kötü günlerde doğuştan itibaren hep ona bağlı bulunur. Cemiyette ise yabancı bir şeye dahil imiş gibi girilir. Tönnies bu durumu şu şekilde ifade eder; Cemaatte insanlar her türlü ayrılığa rağmen mahiyetçe (wessenlich) bağlı iken, cemiyette her türlü bağlılığa rağmen ayrı kalmaktadırlar (Gezgin, 1988: 194). Tönnies'e göre, insanları bir arada tutan bağlar, grubu bir sosyal sistem olarak tesis eden karşılıklılık, istem ve hizmetlerin karşılıklı ilişkisine dayanır. İlişki ve ayrıca ilişki sonucu oluşan topluluğun kendisi iki biçimde anlaşılabilir, ya *cemaatin* temeli (*das Wesen der Gemeinschaft*) olarak gerçek veya organik

yaşam ya da *cemiyet* kavramı (*der Begriff der Gesellschaft*) olarak ideal ve mekanik yapı (Falk, 2004: 48).

Tönnies insan davranışları açısından iki eylem tipine değinmiştir. İlk eylem tipi, duygular, gelenek ve bilinç tarafından belirlenir ve reflektif olmayan biçimde içsel dürtülere göre hareket eder. Diğer eylem tipi, önceden belirlenmiştir ve bir fikri (idea) bu içsel dürtülerle çatışıp çatışmadığına bakmaksızın gerçekleştirmeye çalışır. Bu yüzden özsel irade, araçların ve amaçların bir bütün oluşturduğu *Gemeinschaft*'taki (cemaat) eylem tipine atıf yapar. Diğer yandan keyfi irade, amaçların ve araçların ayrıldığı, kavramlara dönüştürüldüğü *Gesellschaft*'taki (cemiyet) eylem tiplerini ifade eder. Tönnies'e göre bütün sosyal bağlar, her iki irade tipine göre şekillenir ve bu surette farklı oranlarda birleşebilen kimyasal elementlere benzer. Özsel ve keyfi iradenin her ikisi de rasyonel eylemi içerir (Falk, 2004: 51).

Cemaat, ortak kan, ortak duygu, ortak ihtiyaç ve sanatta ve dinde ortak şekillenmeler üzerine kuruludur. Cemiyetler ise rasyonel esaslara dayalı olan seçicilik (karar verme keyfiyeti) üzerine kurulmuştur. Cemaat toplumlarında ortak irade ile karar alınıp buna uygun davranma eğilimi varken, cemiyette fert iradesi ön plandadır. Cemaatte kamu menfaati önde iken cemiyet yapısı bencillik üzerine kuruludur. Cemaat bireyleri davranışlarını inanç, din, örf ve adetlere ait kalıplara göre belirler. Tönnies'e göre hangi kategoriden olursa olsun bir cemaatte üyeler arasındaki bağlılığın canlı ve daimi olmasını sağlayan her halükârda aynı Tanrı'ya olan bağlılıktır. Cemiyet insanı için doktrin ve moda algısı önemlidir. Cemaat yapısı tabii dayanışmadan doğar, cemiyet dayanışması ise sözleşmeler üzerine kuruludur. Cemaat bir yere bağlı yerleşme ve organizasyon şeklidir. Cemiyet ise geçici ve zahiri şekilde bir birliğin ortaya çıktığı yaşamının ifadesidir. Dolayısıyla cemaat sosyal düzenin ilksel bir yapı şekli olup daha çok toplumsal gelişimin erken safhalarında geniş bir yayılma alanı bulmuştur (Gezgin, 1988: 195).

Tönnies'e göre, cemaatler; kan cemaati, yer cemaati ve fikir cemaati biçiminde kategorileştirilebilir. Aynı bir atadan gelme ve kan kardeşliği kan cemaati oluşumunun ilk şartıdır. Göçebe avcılıktan yerleşik hayata, dolayısıyla tarım kültürüne ve zanaate geçiş biçiminde tezahür eden yer cemaati daha ileri bir merhaleyi teşkil etmekte olup, burada, belirli bir ortak mevkide yaşama, komşuluk, merkezi bir özellik hüviyetini kazanır. Tönnies'in 'hayvani bir hayat birliği' olarak ifade ettiği yer cemaatini, 'zihni bir hayat

birliği' olarak gördüğü fikir ve ruh cemaati takip eder. Tabii olarak, kan cemaatinde «hısımlık», yer cemaatinde «komşuluk», fikir cemaatinde ise «ahbaplık ve dostluk» cemaat üyeleri arasındaki bağlılığın fiilî görünümlerini teşkil ederler. Tönnies'e göre doğuştan ortak özellikleri olan veyahut da belirli ortak dayanışma unsurlarına sahip olan, aile (ev cemaati), köy, kulüp, dini gruplar, kasabalar, zanaat birlikleri (loncalar) ve hatta feodal beylikler cemaatin tezahür şekilleridir. Cemiyetlerin en önemli kategorilerini ise iktisadî cemiyetler, seyahat ve ilim cemiyetleri, kazanç cemiyetleri ve mübadele cemiyetleri oluşturmaktadır. Ona göre, büyük bir şehir, bir devletin ülkesi üzerinde yaşayan insanlar, aydınların ön plânda olduğu modern bir cumhuriyet cemiyet kategorisinin tipik tezahürlerini oluşturur. Bir cemaat tezahürü olan köylerde köylülerin kendi toprakları üzerinde, bir cemiyetin tezahürü olan büyük şehirlerde - veya bir devletin ülkesi üzerinde - yaşayan tüccarların ise kendi maddi birikim elde etme gayelerine dayanarak hayatlarını idame ettiklerini söyler (Gezgin, 1988: 198-199). İnsanların menfaat amaçlı ortaklıklarına dayalı dış ilişkilerini ifade etmekte olan Gesellschaft (cemiyet) büyük kentlerde yoğunlaşmaktadır, fakat toplumda her yerde farklı derecelerde görülebilir. Bütünleştirici taraf güçlü biçimde Gemeinschaft'ta temsil edilirken, zıtlaşmacı taraf Gesellschaft'ta hâkimdir. Cemiyet ilişkileri dediğimiz Gesellschaft benzeri ilişkilerde cemaat ilişkilerinden farklı olarak hizmet sözleşmeleri gibi bireyler arasında özgürlüğe dayalı bir mutabakat vardır. Gemeinschaft ve Gesellschaft arasındaki fark, duyguların, başlangıç noktasını duygulardan ziyade nesnelere ve malların oluşturduğu ticaret ve paylaşım arasındaki karşıtlık olarak formüle edilebilir (Falk, 2004: 49).

3.1.3. Emile Durkheim; Mekanik Dayanışma - Organik Dayanışma

Durkheim Kenti '*işbölümü*' ve '*dayanışma*' kavramlarıyla ilişkili olarak ele alır. Ona göre toplumda dayanışma iki etmenle artar. Bunlardan ilki '*özdeksel yoğunluk*' dediğimiz belli bir yerde ki nüfus yoğunluğunu ifade eden kavramdır. Diğeri toplum üyeleri arasında ki etkileşimi ve toplumsal ilişkileri anlatan '*tinsel yoğunluktur*'. Emile Durkheim bir yerleşim yerinde özellikle tinsel yoğunluğun artmasının kentleşmeyi belirlediğini öne sürer. Ona göre kentte nüfus yığılması, iş bölümünü özendirir ancak aynı zamanda bir takım anormalliklerin doğmasına yol açar (Keleş, 2000: 92).

Emile Durkheim, toplum sınıflandırmaları konusunda öne sürdüğu ayırımında; basit cemiyetlerde mekanik dayanışma, karışık cemiyetlerde ise organik dayanışmanın temel olduğunu ifade etmesi bakımından Tönnies'e yaklaşmaktadır. Mekanik dayanışma üzerine

kurulmuş basit cemiyetler, Durkheim'e göre sosyal gelişmenin ilk basamağını teşkil eder. Bunlar kendi kendilerine yeten, aralarında farklılaşma ve ihtisaslaşma yok denecek kadar az cemiyetlerdir. Böyle toplumlarda dayanışma fertlerin düşünce ve inanç sistemlerinin homojenliği üzerine kurulmuştur. Organik dayanışma üzerine kurulmuş karmaşık cemiyetler de ise nüfus ve nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte fonksiyonel ihtisaslaşma ve iş bölümüne eğilim artmış, grubun kendi kendine yeterliliği kaybolmaya başlamış, bunun yerini git gide artan bir fertler ve gruplar arası karşılıklı bağlılık ve iş birliği almıştır. Sosyal ilişkiler geniş ölçüde sözleşmelerle yönetilmeye başlamış, sosyal düzen ve sosyal kontrol ise cemiyetin bireyler üzerinde ki formel baskısı ile sağlanmıştır (Yörükkan, 2006: 41).

Kentleşme sonucu toplum yapısında değişimlerin açıklanması konusunda 'anomi' sıkça başvurulan bir kavramdır. Kelime anlamı 'normsulzuk' ya da 'kuralsızlık' olan anomie kavramını sosyolojiye kazandıran ve sistematik olarak kullananda Durkheim'dir. Anomie, toplum yapısının değişmesi yada değerlerin ve kuralların önemini yitirmesi durumunda ortaya çıkar. Durkheim'e göre anomie bir toplumda meydana gelen nispi kuralsızlıktır. Merton'da aynı anomie kavramıyla toplumsal değişmeyi açıklamaya çalışmış ve anomiyi "Özellikle kültürel norm ve amaçlar ile grup üyelerinin bu norm ve amaçlara uygun davranışlar yapmalarını sağlayan ve toplumsal yapı tarafından saptanan kapasiteleri arasında kopma olduğu zaman ortaya çıkan kültürel yapıdır" şeklinde tanımlamıştır. Merton'a göre anominin en tipik görülme alanı kentlerdir (Erkan, 2010: 25).

3.1.4.Louis Wirth 'in Sosyal Psikolojik Teorisi

1900'lerin başlarında toplumbilimi alanında etkisini hissettiren Chicago Okulu'nun önemli temsilcilerinden biri olan ve kentleşme hakkında birçok araştırma ve eser ortaya koyan Louis Wirth, özellikle 1938 yılında yazdığı 'Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme' isimli eseriyle adından söz ettirmiştir. Kentliliğin, çevrebilimsel, sosyo-psikolojik ve örgütsel özelliklerini kapsayan bir kuram geliştirmeyi amaçlayan Louis Wirth'e göre kent üç özellikle karakterizedir. Bunlar; nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenliktir. Wirth bu özellikleri kent kavramının parametreleri olarak adlandırır. Ancak özellikle sanayi devrimi sonrasında ulaşım ve iletişim araçlarındaki ilerlemenin kenti köye, köyü kente yakınlaştırdığı, aralarında ki ayırımın geçerliliğini eskisi kadar muhafaza etmediğini savunur (Keleş, 2000: 94).

Çağdaş dünya için kullanılabilen 'kentleşmenin' derecesi tam olarak ve geçerli bir biçimde kentlerde yaşayan toplumsal nüfusun oranı ile ölçülmez. Kentlerin toplumsal yaşam yada insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür. Kent yalnızca günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir. Aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları, etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren ekonomik, siyasal, kültürel, yaşam öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir (Duru, 2002: 78).

Simmel'in teorisine paralel olarak Louis Wirth'de şehrin yapısına daha çok içinde barındırdığı bireylerin hayat tarzı, dünya görüşü ve alışkanlıklarında oluşturduğu değişim açısından yaklaşmıştır. Wirth, kent konusunda başucu eserlerden biri olan 'Urbanism, As A Way Of Life' isimli makalesinde bir kentin 3 temel unsuru olduğunu bunların; büyüklük ve genişlik, yoğunluk ve heterojenlik olduğunu ifade etmiştir. Bu genişleme ve heterojenleşme, farklılaşmayı arttırmış, artan farklılaşma da bireylerin birbirleri arasında ki ilişki modelini değiştirmiştir. Artık köy cemaati için geçerli olan herkesin herkesi tanınması durumu geçerliliğini yitirmiş fertler bireylerin tüm şahsiyetleriyle değil şahsiyetlerinin sadece bir parçasıyla, örneğin öğretmen, memur, satıcı veya alıcı olarak temas kurmaya başlamıştır. Buda ilişkilerde birinci dereceden (primary) ilişkiler yerine ikinci dereceden (secondary) temaslar ön plana çıkmış, fertler arasında gayri şahsi, yüzeysel, geçici ve parçalı ilişkiler oluşmuştur (Yörükkan, 2006: 85).

Şehirde baş gösteren farklılaşma ve ihtisaslaşma ister istemez farklı sosyo-ekonomik seviyede gruplaşmalar oluşturmuş bu da toplum yapısında bir sınıflaşma sonucunu doğurmuştur. Aralarında duygu, heyecan bağı olmayan fertlerin veya grupların, kentteki yoğunluk nedeniyle bir arada yaşaması, mekânları paylaşma zorunlulukları sonucunda fertlerde birbiriyle yarışma, sivrilme arzusu, karşılıklı olarak birbirini istismar etme, birbirinden uzaklaşma duyguları oluşturmuştur: Dar alanda gerçekleşen bu tansiyon bireylerde sinir gerginliklerine, sinir hastalıklarına, intiharlara ve suça yönelmeye sebep olabilmektedir (Yörükkan, 2006: 86).

Kent birdenbire ortaya çıkmayıp bir gelişme sürecinin ürünü olduğundan, yaşam biçimi üzerindeki etkilerinde, daha önceki topluluklara egemen olan yaşam biçiminin görmezden gelinemeyeceğini düşünülmektedir. Bu yüzden farklı derecelerde de olsa toplumsal yaşamımız, temel yerleşme biçimi tarıma, tımara ve köye dayanan daha eski toplumların izlerini taşır. Söz konusu tarihsel etkiye eski yaşam biçiminin izlerinin hala

egemen olduğu kırsal bölge insanların kente göç etmesi de katkıda bulunur (Duru, 2002: 79).

Kentsel yaşam biçiminin belirgin nitelikleri olarak çoğunlukla, toplumbilimsel olarak, birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin alması, akrabalık bağlarının zayıflaması, ailenin toplumsal açıdan öneminin zayıflaması, komşuluğun kaybolmaya başlaması ve toplumsal dayanışmanın geleneksel temelini zayıflaması gösterilmektedir. Sanayi, eğitim ve eğlenceye ilişkin etkinliklerin ev dışında, uzmanlaşmış kurumlara kaydırılması, ailenin en belirgin tarihsel niteliklerinin kimilerinden yoksun kalması sonucunu doğmuştur. Kentte anneler büyük bir olasılıkla bir işte çalışıyor olacaklar, evlilikler erteleme eğilimde olacak ve bekar olan ya da yalnız yaşayan insanların oranı daha büyük olacaktır. Kırsal bölgelere göre aileler daha küçük, çocuksuz aile sayısı daha fazla olacaktır. Toplumsal yaşamın bir birimi olarak aile, kırsal daha geniş akrabalık bağlarına dayanan grup yapısından kurtulmakta ve aile üyeleri işle, eğitimle, dinle, eğlenceyle ve siyasal yaşamla ilgili çeşitli uğraşlarla ilgilenmektedir (Duru, 2002: 101).

Belirttiğimiz bu toplumbilimcilerin yanında, ilk Amerikan Sosyologlarından Franklin Giddings'in kan akrabalığı üzerine dayanan '*Etnik Cemiyetler*'le menfaat ilişkileri ve iş birliği üzerine kurulmuş '*Demotik Cemiyetler*' ayrımı, Howard Becker'in yaptığı adetlere ve geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ilişkilerinden gelen kuvvetli bağlara dayanan, diğer sosyal gruplardan fiziksel ve sosyal bakımdan tecrit edilmiş '*Kutsal (Sacred) Cemiyetler*' ile zamanla haberleşme ve iletişim araçlarının gelişmesi sonucu sosyal gruplar arasında ki temasların artması sonucu ihtisaslaşma ve heterojenitenin sağlanması sonucu kozmopolit hale gelen '*Laik (Secular) Cemiyetler*' ayrımı, Robert Redfield'in küçük, kendine yeten, ırk ve adetler bakımından homojen, yenileşmeye karşı, akrabalık ilişkilerine dayalı ve diğer gruplardan tecrit edilmiş '*Folk Cemiyeti*' ile diğer gruplarla sürekli temas halinde, yeniliğe açık, akrabalık bağlarının yerini gayri şahsi ilişkilerin aldığı, dini hayatın önemini kaybedip ekonomik ilişkilerin belirleyici hale geldiği '*Şehir Cemiyeti*' ayrımı aslında temelde Tönnies'in yaptığı 'Cemaat-Cemiyet' ayrımından hareketle elde edilmiştir. Toplumlarda ki bahsedilen değişmelerin temelinde de nüfus yoğunluğundaki artış ve kentleşme vurgusu vardır (Yörükkan, 2006: 41-44).

4.KENTE ADAPTASYON SORUNU -KENTLİLEŞEMEME

Kentlileşme, kırsal toplumdaki farklı bir toplumsal yapının oluşması sürecidir. Farklılaşmanın artması kentleşmenin gerçekleşme düzeyine işaret eder. Şüphesiz kentleşme sadece kırsal toplumdaki farklılaşmayı değil aynı zamanda daha önceki kent toplumsal yapısından da farklılaşmayı anlatır. Bu nedenle kentleşme sürekli değişen, kendini aşan dinamik bir süreçtir. Bu süreç binalar, caddeler, parklar, iş merkezi, eğlence yerleri vb. kent formunu değiştirdiği gibi bu form içinde yer alan ve formu belirleyen kentli toplumu da değiştirir. Değişme insan merkezi olmakla birlikte insan dışındaki unsurların değişmesi de insanı etkiler. Bu karşılıklı etkileşimin düzeyi kentlileşmeyi ifade eder. Kentlileşme kentte yaşayanların ne kadar kentte olduklarını, yani kentsel forma ve 'ideal tip' olarak oluşturulan kent toplumuna ne kadar uygun olduğunu anlatır (Bal, 2011: 141).

Çalışmanın önceki bölümlerinde, kentlileşme, 'kentleşme akımı sonucunda toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam içinde değişiklik yaratma sürecidir' şeklinde tanımlanmıştı. Gerçekten de kentlileşme; kentli insanın davranışlarının bireyde, ailede ve diğer sosyal gruplarda gelişme sürecini anlatan bir olgudur. Bu olgu ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve istatistiksel boyutlarda gözlemlenebilir. Kentlileşme, kentli insana özgü davranışlar olarak kendini somutlaştırır (Bal, 2011: 75).

Şüphesiz kentleşme göç sonucunda gerçekleşen bir olgudur. Ancak göçün gerçekleşmesiyle bu süreç tamamlanmamaktadır. Bu süreç her aşamada belli sorunları beraberinde getirmektedir. Kent-toplumbilimi açısından odaklanması gereken temel sorun göç eden nüfusun yeni yaşam yerine uyumunu gerçekleştirip gerçekleştirmediğiyle ilgilidir. Kentleşmesini tamamlamış ve göçün büyük ölçüde kentli nüfus arasında olduğu toplumlarda bu problem özel bir ilgi alanı oluşturmamaktadır. Buna karşılık köylü nüfusun çözülerek kentlere aktığı toplumlarda ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Köylü nüfusun kente gelmesi ve emeğini arz etmesi hatta iş bulması, onun kente uyumu için yeterli değildir. Kültürel bir değişim geçirmesi, kentli yaşam kalıplarını benimsemesi, kentin fırsatlarını değerlendirmesi gerekmektedir. Bu olgu kısa sürede değil en az birkaç nesilde gerçekleşebilecektir. Bu durumu betimlemek için '**kentlileşememe, ikili kent yapısı, bütünleşememiş kentler vb.**' kavramlar kullanılmaktadır (Bal, 2011: 107).

4.1. Kente Adaptasyona Engel Olan Faktörler

Bireyin kente göç etmesinin ardından kente adapte olması, ona ait normları ve kaideleri benimsemesi, içselleştirip hayat tarzında değişiklikler yaratması beklenir. Dolayısıyla kentleşmesinin bir süreç olduğu ve bu sürecin bazen birkaç nesil sürebileceği göz önüne alındığında, içsel ve dışsal birçok faktörün etkili olduğu sonucu karşımıza çıkar. Bazı etkenler kentleşme sürecini kısaltıp adaptasyonu kolaylaştırırken, kimi faktörler ise kentleşmeyi zorlaştırmakta ve 'kentleşmemiş' bireyler hatta nesiller ortaya çıkarmaktadır. Kente adaptasyonun önünde ki engeller iki grupta sınıflandırılabilir. Bunlar; mekânsal faktörler ve sosyal faktörlerdir.

4.1.1. Mekânsal Faktörler

Kente göç etmiş bireyin adaptasyonunun önünde ki mekânsal faktörler, göç eden grupların kentin geri kalanından fiziksel olarak izole edilmesi, kentli diğer bireylerden soyutlanması ve bunun sonucunda kentleşmemesi şeklinde açıklanabilir. Göçün sürekli ve yoğun olması, buna karşılık kentlerdeki konut stokunun yetersizliği, göçle gelenlerin konut satın alma ve görece yüksek kiralar ödeme imkânlarının olmaması sonucu yeni konut alanları oluşturulur. Bu konutlar yasal açıdan meşru olmayan, alt yapı bakımından yetersiz, adına **gecekond** denilen konutlardır. Köyden gelenlerin yaptığı konutlar mevcutlara eklenerek geniş gecekondu yerleşim alanları yaratılır. Bu kentsel yoksulluk alanları kendi içinde sosyal ağlarını oluşturarak dayanışmalı bir ilişkiler örüntüsü geliştirirler. Akraba-hemşire-etnik aidiyet bağlamında oluşan bu bağlar göç edecekler içinde bir güvence oluşturur. Gecekond bölgeleri kent mekânını ayrıştırır, ayrılmış bu mekân kentsel yaşam tarzına karşı, kökleri kırsalda olan yeni bir yaşama tarzının üretildiği mekâna dönüşür. Göç edenler zaman içinde bu gecekondu bölgelerini kendi imkânlarıyla yenilerler. Altyapı hizmetlerinin de kısmen gelmesi ile kentin estetiğine uygun düşmeyen, çok katlı, hantal yapılarla, düzensiz sokaklarla, yeşil alan, park vb. sosyal aktivitelere imkân vermeyen ortamlarda yaşamaya devam ederler (Bal, 2011: 108).

Bu geçici yerleşim yerleri her ne kadar göç eden bireylerin barınma ihtiyacını karşılamış olsa da beraberinde getirdiği izolasyon sorunu sonucunda kentin gerçeklerinden uzak, kendi yaşama kalıplarını oluşturmuş, kentleşme mekanizmalarıyla temas halinde olmayan, kentleşmemiş gruplar oluşmaktadır.

Gecekondu bölgelerinin oluşması sadece kente adaptasyonu zorlaştırmamakta aynı zamanda çalışmanın odak noktası olan kent güvenliği konusunda da riskli bölgeler oluşturmaktadır. Şöyle ki; kentlerin kalabalıklaşması aynı zamanda kentin yapısında mekânsal değişiklikler doğurur. Kent ekolojisi alanındaki çalışmalarıyla bilinen Burgess kentsel büyüme olgusunun bir tür anabolik-katabolik süreç içindeki düzen ve düzensizliğin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Düzensizlik, tavır ve davranışları yeniden düzenlemenin bir ön koşuludur ve yeni gelen kişi alışageldiği bakış açılarını ve geleneksel ahlaki üzerinden atarken, zihinsel çatışma ve kimlik kaybı yaşar. Şehrin genişlemesiyle birlikte, birey ve grupları iş ve ikamet yoluyla eleyip ayıklayan ve yeniden yerleştiren bir süreç açığa çıkar. Böylece ana gövde dahilinde evsiz göçmenlerin yaşadığı 'Aylaklar yurdu (hobohemia) gün yüzüne çıkar. Merkezi iş mıntıklarını çevreleyen bozulma bölgesinde her zaman 'çöküntü bölgeleri' -ki bunlar yozlaşma, hastalık, mafya suçları ve ahlaksızlığa batmış bölgelerdir- vardır. Dışa doğru hareket edildikçe duruma göre toplumsal planda ki diğer intibak ve uyumsuzluk problemleriyle karşılaşılacaktır (Aydoğan, 2000: 52).

Ülkemizde de durum bundan farklı değildir. Köyden kente gelenler gecekondu bölgesinin olumsuz şartlarını kendi köyü ile karşılaştırmakta ve yine de yaşantısını daha iyi, memnuniyet verici bulmaktadır. Bu nedenle köyden gelen nüfus geri dönmeyi düşünmemektedir. Ancak kuşaklar değiştikçe gecekondu bölgesinin insanı kıyaslamayı köyle değil yaşadığı şehrin gelişmiş bölgeleriyle yapmaktadır. Kültür çelişkisi köyden gelen insanca kavrandığında, kültür ihtilafları ortaya çıkmakta, kültür değişiminin yaratacağı ceza adaleti sorunları daha açık ve kesin olarak belirlemektedir. Gecekondu köyden de kentten de farklı kültüre sahiptir. Buna geçiş kültürü de denilebilir. Çağın gerektirdiği yaşam düzeyi açısından gecekonduya yaşayanlarla kentin eski sakinleri arasında uçurum giderek derinleşmekte, kültürel farklılaşma ve şehre uyum güçlüğü meydana gelmektedir. Gecekonduya oturanlar zamanla ekonomik olarak düze çıkmaktadır, ama bu atılım kültürel ve sosyal alanlara taşınmamaktadır (Kaya, 2007: 74). Dolayısıyla karşımıza maddi olarak refaha ulaşsa bile zihinsel olarak kentlileşmemiş, bireyler çıkmaktadır.

4.1.2. Sosyal Faktörler

Kentlileşme bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme süreci, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir. Bu süreç birçok faktöre bağlı olmakla birlikte kentin bürokratik yapısı, yerleşik kentli nüfusla temas durumu ve kentsel örgütlerle ilişki arttıkça hızlanmaktadır. Ayrıca bireyin yapmış olduğu iş, gelmiş olduğu yerle ilişkileri de kentlileşme sürecini etkilemektedir. Kentlileşme süreci hızlandıkça bütünleşme de artmaktadır. Fakat özellikle büyük kentlerin sürekli göç alması nedeniyle kentte yaşayan insanlarda tam bir kentlileşme, kent ve nüfusun bütünleşmesi zorlaşmaktadır (Erkan, 2010: 22). Bireylerden oluşan toplumun birbirine adaptasyonu da şüphesiz psiko-sosyal etkilere bağlıdır.

Köylülükten yeni çıkan grupların ya da kentleşme deneyimi çok yeni olan üçüncü dünya ülkelerinin özgün kırsal ortamından yeni çıkan grupların, yeni katıldıkları toplumlarda ki konumları karmaşık ve çok boyutlu bir değişme sürecini de beraberinde getirmektedir. Yeni katıldıkları toplum yapısından çok farklı bir toplumsal ortamdan gelen bu grupların hem eski yaşamlarından hem de intikal ettikleri toplumlarda kendileriyle benzeri konumda olan (gelir, yaptıkları işin niteliği vb.) yerli nüfusundan çok farklı bir ilişkiler sistemi kurmaları konunun çok yönlü bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. Göçmenleri kabul eden toplumlar için bu yeni katılan grupların geçici olsalar bile, az sorun yaratarak uyum göstermeleri (*adjustment*) ve kalacaklarsa emilmeleri (*assimilation*) ya da bütünleşmeleri (*integration*) gibi konular göçmen grupla ve yerli nüfus ilişkilerinin incelenmesindeki çeşitli boyutları oluşturur (Erder, 2011: 29).

Kente gelen göçmen bireylerin topluma adaptasyonu belli süreçlerden geçerek gerçekleşir. Bu süreçlerde ilk olarak emilme (*assimilation*) gerçekleşir. Emilme herhangi bir topluma sonradan katılan grupların o toplum yapısı içinde ekonomik, toplumsal ve kültürel düzeyde benzeşmesi süreci olarak kabul edilebilir ve genellikle emilme kuşaklar arasında değişimle birlikte gerçekleşebilecek uzun süreli bir süreç olarak karşımıza çıkar. Uyum (*adaptation*) ve bütünleşme (*integration*) süreçleri ise emilmeden farklı bazı özelliklere sahiptir. Uyum ve bütünleşmede göçmen grupların kendi ayırt edici toplumsal özellikleri ve benliklerini koruyarak göç ettikleri toplumun diğer kesimleriyle ilişkilerini sürdürmesi söz konusudur. Herhangi bir etnik grubun kendi etnik benliğini koruyarak toplumun diğer kesimleriyle işlevsel bir bütünlüğe sahip olması durumudur (Erder, 2011: 67).

Ancak göç eden bireylerin emilme, uyum ve bütünleşme sürecinden geçmesi her zaman kolay bir durum değildir. Kimi zaman göç edilen toplumun göçmen bireylere yönelik bazı davranışları, kimi zamanda bireylerin kendi içsel durumları nedeniyle süreçte gecikmekte ve yıpratıcı olabilmektedir. Kente göç eden bireylerin genellikle kendileri gibi göç etmiş bireylerle bir arada yaşama eğilimleri olduğunu bilinen bir gerçektir. Bu tercih her zaman ekonomik faktörler nedeniyle gerçekleşmemektedir. Toplumsal olarak farklı konumda olan göçmen grupların, kendi içinde fiziksel olarak da özel bir mekânda yoğunlaşarak yaşamlarını sürdürmelerinde, yerleştikleri toplumdaki kendilerine yansıtılan ayrımcılık uygulamalarının toplumsal düzeyde destekleyici bir mekanizması vardır. Bu grupların en çok algılanan özelliklerini ön plana çıkararak oluşturduğu toplumsal imaja bağlı olarak, toplumun diğer kesimlerinde oluşan önyargı (*prejudice*) ve ayrımcılık (*discrimination*) mekanizmaları göçmenler için ciddi sorun teşkil etmektedir. Bu düşük toplumsal konumlu grupların kimi zaman dinleri, kimi zaman dilleri, kimi zaman derilerinin renkleri, kimi zaman geldikleri toplumun kültürel birikimlerini yansıtan giyimleri, yeme içme alışkanlıkları ve yaşam tarzı bakımından sonradan katıldıkları ya da göç ettikleri toplumun genelinde ayırt edilebilir bazı özelliklere sahiptirler. Bu ayırt edilebilir özelliklerinden en çok ya da en kolay algılanabilen olanlarıyla, düşük toplumsal konumlarının bir araya gelmesinden oluşan toplumsal imaj, göçmen kişilerle toplumun diğer kesimlerin ilişkilerini belirleyen bir ideolojik ayrımcılık sürecini oluşturmaktadır (Erder, 2011: 62).

Bunun yanında göç eden bireylerin içsel faktörleri de adaptasyon sürecini geciktirebilir. Günümüzde çok daha kolaylaşan ve ucuzlayan ulaşım ve haberleşme olanakları göçmenlerin memleketleri ile olan ekonomik, siyasal ve ideolojik bağlarının kesintisiz olarak devam etmesine imkân vermektedir. Buda göçmen grupların eski kültürleri ile olan ekonomik, siyasal ve ideolojik bağlarının sürekli olarak canlı kalmasını sağlamaktadır. Göç ettikleri ortamdan kopmayan bu insanlar, aynı zamanda geldikleri yerlerindeki bölgelerde konut edinme, konutları her an gurbetten dönecekmiş gibi dayama - döşeme, kar amaçlı arsa alma, geride kalan akrabalar aracılığıyla iş yeri açma gibi girişimlerle eski yerleriyle irtibatlarını devam ettirmektedir. İngiliz araştırmacı M.Anwar'ın 'geri dönme miti' olarak adlandırdığı bu geri dönme beklentisi göçmenlerin buldukları çevreyle adaptasyonu konusunda ciddi bir engel oluşturmaktadır (Erder, 2011: 33).

5. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME SÜRECİ

7.2 Milyarlık dünya nüfusunda kentleşme oranı yüzde 54'tür. Bir başka deyişle 3,6 milyar kişi kentlerde yaşamaktadır. (Birleşmiş Milletler Nüfus Departmanı, 2014) Dünyada çok gelişmiş ülkelerde bu oran %75 e çıkmakta, az gelişmiş bölgelerde ise % 45'lere düşmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun ADNKS verilerine göre toplam nüfus olan 77 695 904 kişinin, 71 286 182'si il ve ilçe merkezlerinde, 6 409 722'si ise belde ve köylerde ikamet etmektedir. Bir diğer ifadeyle nüfusun % 91'i il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır ki bu sayı gelişmiş ülkelerin kentleşme seviyesinin üzerindedir (TÜİK, 2015). Şüphesiz son yıllarda yapılan yasal değişikliklerle kırsal alanların kentsel statüye kavuşması bu oranı yükselten sebeplerdendir ancak yine de gerek itici gerekse çekici etkenlerin varlığı ülkemizde yüksek derecede kentleşme yaşanması ile sonuçlanmıştır. Şunu belirtmek gerekir ki ülkemizde kent ya da kentleşme olgusu özellikle yakın tarih açısından ele alındığında göç kavramıyla beraber anılmaktadır. Çünkü göç olgusu kente şu an ki görüntüsünü veren en önemli olgudur (Özel, 2007: 48).

Ülkemizin kentleşme geçmişine bakıldığında, Osmanlı Devleti'nde köyden kente göçü zorlaştıran yasalar bulunmaktaydı. Şöyle ki Osmanlı'nın sahip olduğu toprak düzeninde, kendilerine işlemek üzere toprak verilen köylüler bu toprakları değerlendirmek ve ekim biçim yapmakla yükümlüydü. Köylüler bu toprakları terk etmek gibi bir girişimde bulunacaklarsa neden olacakları üretim kaybını önlemek için devlete 'çiftbozan' adında bir vergi vermek zorundaydı. Bu vergi köylülerin topraklarını bırakıp kente göçmeleri konusunda caydırıcı bir etkendi. Yine Osmanlı tarihinde bir dönem İstanbul'a girişlerde gelenlerin nerede kalacakları, ne iş yapacakları gibi konularda bilgi verme zorunluluğu vardı. Bu ve benzeri sınırlandırmalar o dönem kırdan şehirlere yönelik göçü yavaşlatmıştı (Erkan, 2010: 116-117).

Bu durum Cumhuriyetin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Osmanlı Devletinde İstanbul merkezli devlet yönetiminin aksine yeni ulus-devlet modelinde bir 'anavatan' bilinci inşa etmeyi hedefleyen Yeni Cumhuriyet kalkınma yatırımlarını ülkenin farklı bölgelerine yönlendirmiştir. Nazilli, Kırıkkale, Ereğli gibi Anadolu'nun farklı bölgelerine kurulan yatırım alanları büyümenin seyrini etkilemiştir. Bu dönemde İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerin kentleşme oranı % 1,4 civarında seyrederken bu bölgelerin oranı % 5'lere kadar çıkmıştır (Şengül, 2001: 70-72). Yine aynı dönemde ülkede yapılan

planlar ve politikalar köy hayatını, tarım ve hayvancılığı destekleme yönünde şekillenmiştir. Ancak özellikle 1950'lerden sonra bu durum değişmiş, toplumumuz hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Önceki bölümlerde belirtilen kırsal bölgelerin olumsuz özellikleri ve kentlerin insanları çeken cazibesi nüfus hareketlerinin meydana gelmesini sağlamıştır. 1960-1997 arasında ki 30 yıllık süreçte kentsel nüfus 6,9 milyondan 40 milyona çıkarak 5,5 kat artmıştır. Kentsel nüfusun genel nüfus içindeki oranı ise %25,1'den %64,6'ya yükselmiştir (Keleş, 2000: 41-42). Bu artışta özellikle Marshall yardımlarının da etkisiyle tarımda makineleşmenin artışının etkisi büyüktür. Makineleşme tarım için ihtiyaç duyulan fert miktarını azaltmıştır. Kırsal alanda geçim kapısı bulmakta zorlanan vatandaşlar kentlere göç etmişlerdir (Şengül, 2001: 70-72).

Bu yükselişte ayrıca kentlerdeki sanayileşmenin de ciddi etkisi vardır. Sanayileşme illerin dolayısıyla kentlerin geliri arasında ciddi fark yaratan temel bir etkidir. Gerçekten de Doğu Anadolu bölgesinde bile sanayi kuruluşlarına sahip kentler çevredeki kentlere göre daha hızlı gelişmiştir. Bunun en büyük sebebi sanayi kuruluşlarının yarattıkları emek bağılı olarak artan iş olanaklarıdır (Keleş, 2000: 51).

Sanayileşmeye ek olarak ülkemizde özellikle 1980 sonrası Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan gelişmeler neticesinde merkezi idare eliyle bu bölgede kentleşme mecbur tutulmuştur. Bir yandan mezralar ve küçük köyler daha merkezi yerlere toplanırken, diğer yandan da bu köylerde ve ilçelerde bulunan nüfusun da kent merkezlerine akmaları teşvik edilmiştir. Bunun neticesinde de başta Diyarbakır gibi iller olmak üzere bir çok kentin nüfusu kısa sürede önemli oranda artış göstermiştir (Kaya, 2007: 48).

Ancak kentleşme her zaman aynı hızda artarak devam etmemiştir. Özellikle 1970'lerden sonra başa gelen hükümetlerin tarım ürünleri taban fiyatları konusunda uyguladıkları politikalar, hızlı enflasyonun kent yaşamını zorlaştırması ve 1980'lerde kentlerde görülen şiddet olayları bu kentleşme hızını yavaşlatmıştır (Keleş, 2000: 42). 1980 sonrasında ise liberal ekonomi Türkiye ekonomisine hâkim olmaya başladıktan sonra, özel sektörün güçlenmesiyle beraber kırsal alanda yaşayan bireyleri kentte ki akrabaları ve hemşehrileri aracılığıyla kent merkezine yeni bir göç dalgası başlamıştır (Özel, 2007: 54). Ekonomi kurgusunda ki değişim kentsel alanlarda da etkisini göstermiştir.

Bu değişim öncelikli olarak gecekonduların yapısında kendini açığa çıkarmıştır. Ekonomik politikaların yanında ülkedeki darbe sonrası siyasi atmosfer direkt olarak gecekonduların çevrelerini ilgilendiren köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. 1970'lerden sonra sanayi yatırımları için tekrar büyük kentlerin tercih edilmeye başlaması, bu tesislerde işgücü ihtiyacını ortaya çıkarmış, gecekondular bölgesinde yaşayan işsiz, mesleki yönden düşük vasıflı kitleler bu tesislerde istihdam edilmişlerdir. Gecekonduların ekonomiye ve üretime yapacağı olumlu katkılar resmi kanallarca da sermaye sahiplerince de bu alanlara karşı olumsuz bakış açısını kırmıştır (Şengül, 2001: 81). Bunun sonucunda 1980 sonrası dönem, gecekondular bölgelerinde hızlı bir apartmanlaşma ve ticarileşme sürecini beraberinde getirmiştir. Siyasi katılımı düşük kırsal alandan gelen nüfusun kentte sayıca artışı, bu kitleyi siyasiler için fırsat haline getirmiş, gecekondular sakinlerinin desteğini bulmak amacıyla imar ve gecekondular afları sıklıkla görülmüştür (Boratav, 2004: 152-153). Hızlı imar beraberinde kentsel rantı getirmiş, gecekondular müteahhitlerin cirit attığı, apartmanlaşmanın yoğunlaştığı bölgeler haline gelmiştir.

Bu dönem aynı zamanda gecekonduların sosyal yapısında ki bozulmayla da karakterizedir. Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere gecekondular kentlerde bulunan ancak kent özelliği göstermeyen alanlardır. 1990'lı yılların öncesinde birincil ilişkilerin önemini sürdürdüğü bu alanlarda sosyal kontrol bireyleri sınırlandırıcı etkisini sürdürmekteydi. Ancak sonraki yıllarda gerek yetişen neslin kentli yaşam kalıplarına eğilimi, gerek iletişim araçlarının yaygınlaşması, gerek gecekondular sakinlerinin kent diğer bölgeleriyle ve kentlilerle temaslarının artması, sosyal kontrolün zayıflamasına neden olmuş bu da sapma davranışının ve kriminal eğilimlerin artmasıyla sonuçlanmıştır. Suçlu profiline yoğun görüldüğü gecekondular bölgelerini 'varoş' olarak nitelendirme trendinin ön plana çıktığı bu yıllarda kentliler ve gecekondular sakinleri arasında uzlaşma bozulmaya başlamış, devlet hakemlik rolünü kısmen kaybetmiş, ayrıca kentsel dönüşüm projeleri doğrultusunda kolayca zenginleşen gecekondular sakinleri sınıflar arası gerilimlerin artmasına neden olmuştur (Özdemir, 2005: 209-219).

Mekânsal farklılaşmanın ve ayrışmanın 1980 sonrasında getirdiği bir diğer yenilik özellikle orta ve üst sınıfın çevrelerinden yalıtılmış, özel güvenli sitede yoğunlaşmalarıdır. Bu siteler bir yandan toplumsal eşitsizliklerin ve buna bağlı olan ayrışmanın mekândaki yansımaları olurken, bir yandan da bu bölgeye yerleşenlerin suç korkusu yaşadığını ifade etmektedir. Bunun yanında küreselleşme sonucu değişen tüketim

kalıpları, konut sektörüne de yansımış, uluslararası standartlarda inşa edilmiş konutlar reklamcılar tarafından pazarlanmaya başlanmıştır. *Toplumun geri kalanından, kentin karmaşasından, kirliliğinden ve gürültüsünden uzak* bu siteler cazibesini gün geçtikçe arttırmaktadır (Gölbaşı, 2010: 179).

Ülkemizde son dönem kentleşme dinamiklerinde değinilmesi gereken önemli hususlardan biri de 'soylulaştırma'dır. Soylulaştırma, önceleri işçi sınıfının ikamet ettiği veya çok sayıda grup tarafından paylaşılan "alacakaranlık bölgelerinin"* genellikle orta sınıflarca veya daha yüksek gelir sahibi gruplar tarafından, sakinlerinin sürülmesi veya yer değiştirmesiyle gerçekleştirilen, fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal bir işgâldir (Ergün, 2001: 12)

Soylulaştırma (gentrification), bir kavram olarak ilk kez 1964 yılında sosyolog Ruth Glass tarafından, Londra'nın işçi mahallerindeki konutları orta ve üst sınıfın satın alması, bunların yerine şık ve lüks konutlar yapmaları ve bu bölgelerin sosyal karakterini değiştirmeleri ile ilgili olarak kullanılmıştır. Sanayi sonrası kentte, küçük ve orta ölçekli imalat merkezlerinin kent dışına taşınmasının ve küreselleşme ile birlikte sermayenin kentsel mekâna gözle görülür bir şekilde yerleşmesinin yeni kentsel dönüşümlere yol açması kentte yeni bir orta sınıfın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış, yeni kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı, farklı tüketim alışkanlıklarına sahip, sınıfsal kökenleri aynı olsa da klasik burjuvaziden birçok bakımdan farklılık gösteren bu yeni sosyal sınıf güvenlik, kentsel donatılar, çevre kirliliği, trafik gibi kent merkezinin külfetlerinden kaçarak seflelerinden farklı olarak, kültürel ve sosyal gereksinimlerini rahatça karşılayabilecekleri ve tarihi-kültürel dokusuyla ön plana çıkmış kent merkezlerindeki semtlere yerleşmeye ilgi duymuşlardır. Batı ülkelerinde sıkça görülen soylulaştırma süreçleri ülkemizde de yaşanmıştır. Kuzguncuk, Arnavutköy, Ortaköy, Beyoğlu (Pera), Cihangir, Asmalımescit, Tünel Bölgesi, Galata en çok bilinen soylulaştırma bölgeleridir (Uysal, 2006: 79-86).

Tüm bu süreçler boyunca ülkemizde kentleşme ve kentleşme olgusunun değişmeyen bazı karakteristik özellikleri vardır. Kentleşme, toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda da hızlandıran bir olgudur. Başka bir anlatımla kentleşme yalnızca bir 'sonuç' olarak kalmamakta, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentleşme göreceli olarak yüksek bir hıza ve dereceye ulaştıktan

* Kent merkezlerinde merkezi işyerleri bölgelerinin etrafını çevreleyen, genellikle eskimiş, yıpranmış ikametlerin bulunduğu alanlar

sonra ülkenin ekonomik, siyasal ve sosyal yapısını değiştirmeye zorlayan temel öğelerden biri olmaktadır (Kartal, 1992: 43).

Köyden kente göçen kişiler, kent ortamında kendilerini güvende hissetmezler. Bu güvenmedikleri ortamda bir yere, bir kümeye 'ait olma' gereksinimi duyarlar. Dışarda bırakılma, bir şeylerden mahrum kalma endişesi olanlar bir takım gruplara, kuruluşlara, partilere, derneklere üye olmaya meyillidirler. Kente temelli yerleşen kişilerin kentte kalış süresi arttıkça dini görevlerin savsaklanması eğilimi artmaktadır. Ayrıca dini-törenselle işlemlere inanma/uyuma giderek azalmaktadır. Köyde üretimin en baş öğesi kadın iken kentte güvenilmeyen ortam sonucu bireyler kadının çalışması konusunda daha tutucu davranmaktadır. Erkek bireyler kadının tarım dışında çalışma düzenini kabullenmekte zorluk çekmektedir. Ancak kentte kalış süresi arttıkça en önce ve en kolay olarak kafasından atabildiği düşünce kadının çalışmasıyla ilgili muhafazakâr tutumdur. Bilgi edinme yöntemleri de kentleşme ile zamanla değişmektedir. Göçün ilk yıllarında bilgi edinme isteğindeki bireyler daha çok bakkal, bekçi, eş-dost gibi ikinci kaynakları kullanmakta iken zamanla bunlar yerine doğrudan ilgili kamu veya tüzel kişilere başvurma eğilimi artmaktadır (Kartal, 1992: 231-235).

Ülkemizde köyden kente göç eden bireyler de, kentte kalış süreleri arttıkça kendilerini, kentli olarak nitelendirmekte ve 'kentli' kimliğini ön plana koyma eğilimi artmaktadır (Kartal, 1978: 145). Bu bir yönüyle kent kimliğinin göç eden birey tarafından benimsendiği manasına da gelebilir. Ancak bireyin kentleşmesi veya kent kimliğinin benimsenmesi süreci ülkemizde de her zaman başarılı bir şekilde işlememektedir. Kentleşmenin, 'hızlı', 'yanlış', 'çarpık', 'aşırı', 'dengesiz', vb. terimlerle ifade edilen normalin dışına gelişme durumları doğaldır ki öznedir. Her kentin gelişme dinamiğine, diğer kentlerle karşılaştırılmasına ve kentleşme ölçülerine göre değişir (Bal, 2011: 140).

Kentleşme sürecinin oldukça hızlı işlediği Türkiye gibi ülkelerde çok miktarda nüfusun kısa sürede kentlere göç etmesi, eğitim sağlık, beslenme, konut vs. alanlarda ciddi sorunlar yaratmıştır (Kartal, 1978: 12). Kentlerin bu yoğun göç hareketlerine hazır olmaması gibi bireyler de kente geliş sonrası birçok güçlüklerle karşılaşmaktadır. Köyden büyük düşlerle göçen köylerin atılğan, genç becerikli girişimci bireyleri parlak iş hayalleriyle geldikleri kentlerde çoğu kez bunları gerçekleştirememekte, işsiz veya gizli işsiz pozisyonunda yaşamaktadır. Bunun yanında küçük köy topluluğunun oynadığı denetim işlevinin etkisi azaldığından toplum için yararı olmayan hatta zararı olan yollara

kapılma ihtimalleri artmaktadır. Bu problemler kentleşmenin toplumsal erozyonu olarak adlandırılmaktadır.

İlhan Tekeli'ye göre On Dokuzuncu Yüzyıldan 2.Dünya Savaşına kadar çok yavaş bir düzeyde gerçekleşen kentleşme ve kentleşme, bu savaştan sonra çok hızlı bir şekilde yeni bir sürece girmiş, yaklaşık olarak yılda yüzde 6'lık bir kentleşmenin gerçekleşmiştir. O dönemde, görülen bu hızlı kentleşmenin getirdiği sorunları çözmek için Türkiye'nin ekonomik ve yönetsel örgütlenmesi yeterince hazır değildir. Zira o dönemki bakış açısına göre kente gelen köylülerin kentte bütünleşmesi bir zaman sorunu olarak algılanıyordu. Göçmenlerin köyden gelişi engellenememekte, kırsaldan gelen nüfus zihinlerde kurulan köylerde yani gecekondularda tutulmaktadır. O dönem ki siyasi anlayış da buna müsamaha göstermiş, gecekondular mahallelerinde yaşayanların sorunu bir sistem sorunu olmaktan çıkarılmış, zamanla kent kültürünü öğrenme ile çözülecek bir sorun olarak algılanmıştır. Ancak zaman geçtiği halde bu kültürel bütünleşme sağlanamamış ve kentli-kırsal ikili yapısı varlığını sürdürmüştür (Tekeli, 2011: 41-44).

Ülkemizde; kanunsuz ev edinme (gecekondular), vergisi söz konusu olmayan iş kurma ve sürdürme (kayıt dışı ekonomi), örgüt ve düzen kaidelerine uymayan patronaj ilişkileri (iltimas, adam kayırma), yeni yetişen nesillere formel eğitim yerine kaba bir dinsel eğitim, önceden fark edilmeyen, fark edilse de üzerinde durulmayan ancak bugün büyük bir sorun olarak karşımıza çıkan kentleşme sorunlarından önde gelenlerdir.

Kentleşme süreci aynı zamanda şehirli nüfusun homojenliğini ortadan kaldırarak heterojen bir yapıya kavuşturmuştur. Aslında şehirde saf bir nüfus bütünlüğü ve homojenliği zaten olamaz, ama sözünü ettiğimiz göçlerle tam bir kozmopolit nüfus bileşimi ortaya çıkmıştır. Bir bakıma büyük şehirler Türkiye'nin küçültülmüş bir maketi görünümünü kazanmışlardır. Şehirlerdeki mekânsal yerleşimlerin hemşerilik faktörü üzerinde oturtulması belli mahalle ve bölgelerin belli yerlerden gelen insanlar tarafından iskân edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. İstanbul'da, Ankara'da, Bursa'da taşradan gelenlerin oluşturdukları mahalleler öne geçmiştir. Bu gelişme aynı zamanda şehir mekânının insanı yalnızlaştıran, kimsesiz bırakan, sorunlarla yüz yüze koyan niteliğinin yarattığı sorunları en aza indirmek için geleneksel dayanışma motifiyle aşılması amacına dönük bir çaba olmuştur. Dünün köylüleri şehir mekânlarında da dayanışma, işbirliği ve birbirini koruyup

kollama geleneğini sürdürmeye özen göstermektedirler (Kaya, 2007: 74). Ancak bu dayanışma da mekanik değil organik bir dayanışmadır ve kentlilik ile bağdaşmamaktadır.

Ülkemizde kentleşmede yaşanan aksaklıklar 80'li yıllarda 'köyleşen şehirler' kavramına yol açmıştır. Bu durum 90'lı yıllarda da devam etmiştir. Sezal'a göre, **Şehirleşemeyen Şehirler**' kavramı ile açıklanabilecek bu durum sonucunda bugün bütün ülke şehirleşemeyen şehirler ve şehirli olamamış insanlarla doludur. Sezal, süreçler açısından şehirlerin gelişmemiş bir ekonomik yapı, gelişmemiş bir siyasal yapı ve köy kültürü egemen olan bir şehir kültürünü yansıttığını belirtir. Birinci olarak ekonomik bakımdan sanayiye dayanmayan bir şehirleşme, marjinal sektörü ağırlıklı bir ekonomik yapı ortaya çıkarmaktadır. Köyden göç edenler, geçimlik yeni bir marjinal sektörü (pazarcılık, minibüsçülük, işportacılık, kapıcılık vb.) oluştururlar. İkinci olarak şehre göç edenler şehir hayatının gerektirdiği 'siyasi insan' kimliğini kazanamazlar. Üçüncü olarak da günlük hayatın her noktasında şehirde egemen bir köy kültürü yaşanmaktadır. Kuşaklar geçtikçe bu problemler çözülemezse ilerleyen zamanlarda, şehirleşemeyen şehirlerle dolu 1990'ların Türkiye'sinde ki gibi; toplumsal krizlerin yaşandığı, varoşlardaki krizin sol terör ya da dini sapkınlık vb. anormal toplumsal sonuçları ortaya çıkardığı kentlerle karşılaşılma ihtimali yüksektir (Sezal, 1997: 156).

Türk toplumu hızlı kentleşmenin getirdiği bir kültür şoku yaşamaktadır. Kırsal alanlardan büyük kentlere göçen milyonlarca kişi için, kırsal kültür işlevini kaybetmektedir. Ancak bu kişiler kentsel kültürü de yeterince benimseyememektedirler. Ortaya çıkan bu 'kültür boşluğu', hızla oluşan bir 'kuralsızlık' doğurmakta, toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamımızda ortaya çıkan 'anarşi'nin temeli olabilmektedir (Kaya, 2007: 74). Baktığımızda Türkiye'deki kentleşme gerçekliği de hem Merton'un hem Persons'un anomie teorisine tam olarak uymaktadır. Köyden kente daha iyi iş, daha iyi ev, daha iyi sosyal- kültürel imkânlar bulmak için göçen kitleler kentin hazır olmayan sosyal alt yapısından dolayı bu özlemlerini ve hayalleri gerçekleştirecek araçları bulamadıkları için; anomik kentleşme ve kentlileşme döngüsüne girmektedirler. Ne tam köylü ne de tam kentli olabilen kitleler anomie ve yabancılaşma olasılığı ile karşı karşıya gelmektedir (Erkan, 2010: 15).

İKİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME VE SUÇ

1. SUÇ VE SUÇ ÇEŞİTLERİ

Semavi öykülerin tamamı, insanlık tarihinin başlangıcı olarak Âdem'in Havva ile birlikte cennetten dünyaya indirilmesini kabul eder ve bu ikilinin çoğalmalarının ardından Âdem'in çocukları olan Habil ve Kabil'in birbiriyle olan rekabeti sonucu mücadeleye girişmesi ve Kabil'in, öz kardeşi Habil'i öldürmesinden bahseder. Yeryüzünde işlenmiş ilk suç olarak ifade edilen bu olay göstermiştir ki insanoğlu sayıca çoğaldıkça farklılıkların talepleri, eğilimleri, kişiler arası rekabet ve ihtilaflar artmakta, insanların sınırsız isteklerinin dizginlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmakta, dizginlenmiş ve yasaklanmış olsa bile insanların da belirlenmiş kurallara karşı gelme, başkalarına zarar verme eğilimini ortaya çıkarmaktadır. İnsanoğlu yaşamın her evresinde toplumsal, dinsel ve hukuksal kurallara uymak için kendi kendini zorlar. Çünkü kurallar çoğu kez bireylerin güdüleriyle, arzularıyla çelişir. Bu nedenle birey bunları sıklıkla bozmaktadır. Toplum yaşamı sanki egoların ve kuralların kıyasıyla bir savaş alanı ve aynı zamanda gönüllü-gönülsüz bir uzlaşmasıdır (Yavuzer, 1998: 19). İçindeki her dürtüyü yerine getirme arzusunda olan bireylerin bu beklentisini sınırlayacak toplumsal normlar olmadığı takdirde birlikte yaşayabilmenin imkânsız olduğunu fark eden insanoğlu, önce ortak kurallar belirlemiş, ardından da koyduğu kurallara karşı gelme davranışını 'suç' veya 'sapma' gibi kavramlarla nitelemiştir.

Ancak suç veya sapma davranışı sabit değildir. Toplumların normları ve kuralları, kendi özelliklerine göre değiştiği için suç olarak niteledikleri davranışlarda değişmektedir. Örneğin bazı toplumlarda hırsızlık, çocuk öldürme, yamyamlık ve benzeri davranışlar toplum tarafından övülmeye değer sayılırken bazı toplumlarda ayıplanır ve cezalandırılır. California da ilkel bir kavim olan Callinomerolar'da, baba eğer kendine bakamayacak kadar yaşlanırsa, kendi oğulları tarafından boğularak öldürülürdü. Yine Eskimolar'da çok yaşlanan kişiler yırtıcı hayvanlarca parçalanmaları için doğaya terkedilirlerdi. Cahiliye Araplarında kız çocuklarını diri diri gömmemek babalar için bir utanç vesilesiydi (Yavuzer, 1998: 20).

Görüldüğü gibi aynı davranış bazı toplumlarda en ağır cezaları gerektirirken bazılarında bir övünç sebebi olabilir. Bu da ortak bir suç tanımlamasının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. İnsanlık yüzyıllar boyunca sabit bir suç tanımlamasının bulunmayışının eksikliğini görmüş, son bir kaç yüzyılda kriminoloji biliminin ortaya çıkması sonucu genel geçerliliği bulunan suç tanımlamaları yapılmaya çalışılmıştır. Zira toplumsal normlardan her sapma davranışı suç olarak nitelendirilemez. Bazı insan davranışları toplumun diğer fertleri tarafından ayıplanarak karşılanırsa da, resmi bir ceza yaptırımını yoktur. Örneğin başkasına yalan söyleme, kendinden büyüklere saygısızlık gibi davranışlar toplumca yanlış bulunsada suç olarak nitelendirilemez.

Suçun ne olduğuna gelince, birçok kriminolog ve sosyoloğun kendi suç tanımlamaları olduğu görülmektedir. Suçun en genel tanımını Jhering yapmıştır. Ona göre suç; toplum halinde yaşamaya yönelmiş her türlü saldırılardır (İçli, 2007: 35). Emile Durkheim'in suç tanımına göre; kitlesel bilincin güçlü ve belirlenmiş yaşayış biçimlerine saldırıda bulunan eylemler suçtur (Picca, 1995: 13). Uluslararası Kriminoloji Kongresinin Tokyo toplantısında yaptığı tanıma göre suç; itaate çizilen bir sınır veya bir başkasına zarar verme kastı ile yapılan her türlü fiili ve sözlü davranışlardır (Fındıklı, 2011: 2). Dönmezer'e göre ise suç topluma zarar veren ve tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen eylem, davranış ve hareketlerdir. Bir eylemin suç olabilmesi için kanun koyucu tarafından cezalandırılma sınırları içerisinde olması gerekmektedir (Dönmezer, 1981: 58). Fındıklı ise suç denen şeyi; bir toplumda sosyal ve kültürel değerlerden sapma ve toplumsal davranış kurallarının ihlali olarak niteler. İnsan davranışları hukuk kurallarına aykırı olursa *suç*, örf ve adet kurallarına aykırı olursa *ayıp veya terbiyesizlik*, inanç kurallarına aykırı olursa *günah* olarak değerlendirilir (Fındıklı, 2011: 2).

Tanımlamalar göz önüne alındığında özellikle modern dönemde bir davranışın suç olarak nitelendirilebilmesi için kanunca suç sınıfına sokulması gerektiği sonucu açığa çıkar. Dolu'ya göre 'suç kanunlarda açıkça yasaklanan ve karşılığında bir ceza öngörülen her türlü eylem olarak tanımlanırken sapma, toplumsal normlar çerçevesinde öngörülen kabul edilebilirlik sınırları dışına taşan her türlü davranıştır. Suçların karşılığında mutlaka cezai müeyyide varken sapma davranışın karşısında toplumsal ayıplama ve tepki olduğu söylenebilir (Dolu, 2012: 32).

Suç tanımlaması karşımıza suçlu kimdir sorusunu çıkarır. Dönmezer, suçlu kişiyi; içinde yaşadığı toplumun normlarıyla kişisel kabulleri arasında bir denge kuramamış olan kişi (Dönmezer, 1981: 60) olarak ifade ederken, Picca, davranışları, tutumları ve görüşleri ile ait olduğu ve bunun sonucu olarak, tarafından yargılanacağı grubun belirlediği modellerden ve normlardan uzaklaşan kişi olarak tanımlar (Picca,1995:5). Yavuzer'e göre de suçlu bireyle suçlu olmayan birey arasındaki en belirgin fark; suçu olmayan bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız bazı faaliyetlerle onlara çıkış yolları aramasıdır (Yavuzer, 1998: 22).

Suç ve suçlu tanımlaması toplumdan topluma değiştiği gibi zaman içerisinde de değişebilmektedir. Bir dönem suç olarak kabul edilen bir davranış başka bir dönem normal olarak görülebilir. Bu konuda verilen en yaygın örnek günümüzde, dünyanın birçok ülkesinde serbest olan alkol kullanımının, 'özgürlükler ülkesi' olarak tanımlanan ABD'de 1920-1933 yılları arasında yasaklanmış olmasıdır.

Toplumların suça bakış açısı da tarih seyri boyunca değişiklik göstermiştir. Antik toplumlarda suça gösterilen tepki üstünkörü ve kabadır. Suça uygulanan yaptırımlar özel öç, kurban yada kıyas yasası şeklinde kendini gösterir. Verilen cezalar temel olarak, ayakta kalması ve dengesini sağlamak için değerlerini koruyan topluluğun kendini savunma reflekslerini ifade eder. Topluluğun bütünü bireyden daha önemli olduğu toplumlarda suça karşı tepki de hoyratçadır. Ayrıca normlar genelde bir dini kurala bağlı olduklarından çok daha emredicidirler (Picca, 1995: 19). Antik çağda Yunan düşünür Platon 'Kanun' adlı yapıtında suçu bir tür hastalık olarak düşünmüş ve bunun üç nedeni olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; tutkular, haz arama alışkanlığı ve bilgisizliktir (Yavuzer, 1998: 26).

Ortaçağda ise suça bakış açısı daha farklıdır. Suç işlemek şeytani bir davranış ve kötü ruhların teşviki ile ortaya çıkan bir eylem olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde suçlular çok sert bir şekilde cezalandırılmışlardır. Cadı yakma ayinleri, engizisyon mahkemelerinde yargılanıp infaz edilen suçlular veya en iyi ihtimalle taş ocaklarında ölüme kadar çalışma şeklinde verilen cezalar, Ortaçağ'da suçla mücadelenin standart uygulamaları haline gelmiştir.

Suç olgusu her ne kadar toplumların farklı kültürel özellikleri üzerinden tanımlanan bir olgu olsa da, sanayileşme dönemi ile birlikte belirli suçların evrensel boyutta tanınması ön plana çıkan bir eğilim olarak kendini göstermektedir (Gökulu, 2010: 210). Toplumsal

değişimin en önemli kırılma noktası olan sanayi devrimi suç sorununun konumunu da değiştirmiştir. Sanayi devrimi ve köylerden kentlere göç olgularının yarattığı toplumsal sorunların başta gelenlerinden biri de suçtur. Farklı etnik kültürel ve dinsel mezhepsel vs. köklerden gelen kitlelerin kentlere yığılması asayiş sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Sanayi devriminin yarattığı sefalet, kaos ve işsizlik bu kitlelerin bir kısmını hayatlarını idame ettirebilmek için suç işlemekten başka alternatif bırakmayan koşullara itmiştir (Gölbaşı, 2010: 49). Bu durum hem suç davranışına, hem suçlu bireye hem de suçla mücadeleye yeni bir bakış açısıyla yaklaşma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Nitekim kriminolojinin bir bilim olarak doğması aynı tarihlere denk gelmektedir.

İlk defa Fransız antropolog Topinard tarafından 1879 yılında tanımlanan (İçli, 1993: 13) kriminolojinin ilgi alanıyla ilgili net bir sınırlama bulunmamaktadır. Genel tanımlar değerlendirildiğinde kriminoloji, suç ve ceza, suçlunun yeniden topluma kazandırılması ve suçun engellenmesi gibi konuları inceleyen bilim dalıdır (Yavuzer, 1998: 28). Dar anlamda suç bilimi olarak tarif edebileceğimiz kriminoloji suça etki eden biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekolojik ve diğer faktörleri ve sebepleri araştırarak suçun oluşumuna ilişkin tahminlerde bulunan ve suçun önlenmesine ilişkin çözüm önerileri sunan bir bilim dalıdır. Geniş anlamda ise kriminoloji hâkim, savcı ve polis ve bütün soruşturma ve kovuşturma birimlerini, avukat müdafi ve savunma makamında yer alan bütün ilgilileri, cezaevi ve ıslah mekanizmalarını oluşturan diğer parçaları da içeren ceza adalet sisteminin bütün aktörleri, suçu, suçluyu, suçun toplumsal yansımalarını inceleyen bütün sosyal bilimcileri ve sosyal bilim alanlarını ilgilendiren geniş yelpazeli bir çalışma alanıdır (Dolu, 2012: 31-32). Ülkemizde kriminoloji çalışmalarının ilerlemesinde önemli yeri bulunan Dönmezer'de kriminolojiyi, kanunlarla belirlenen ve ceza müeyyidesi ile karşılanan, hukuk kurallarının sapıcı nitelikteki insan tavır ve hareketlerinin tüm yönlerini ve etkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlar (Dönmezer, 1981: 2).

Kriminolojinin bir bilim olarak önem kazanmasında son iki yüzyılda yaşanan belli olaylar neticesinde ortaya çıkan etkileşimlerin hem toplumları hem bireyleri değiştirmesi, netice itibarıyla suç ve suçlu çalışmalarının bu değişim ve etkileşimlere uyum sağlama zorunluluğunun açığa çıkmasının büyük payı vardır. Bu değişiklikler; sanayi devrimi sonrası şehirlerin büyümesi ve artan nüfus hareketleri sonucu şehirleşmenin atması, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, 1930'larda tüm dünyayı sarsan büyük ekonomik buhran, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, 1945 sonrası Batı dünyasında yaşanan endüstriyel ve

ekonomik patlamalar ve bunun sonucunda kapitalizmin birey merkezli bir toplum yapısı ortaya çıkarması ve suç oranlarındaki artış, 1970’lerde yaşanan feminist hareketler, ortaya çıkan ulusüstü-uluslararası organizasyonlar ve çok uluslu şirketler ile birlikte mal ve hizmetin küreselleşmesi, batı tarzı bir hayat ve popüler kültürün tüm dünyaya yayılmaya başlaması gibi faktörlerin tüm dünyayı etkisi altına alması gibi gelişmelerdir (Dolu, 2012: 34).

Son yüzyıla gelindiğinde suçlu imgesinde de değişiklikler olmuştur. Artık suçlu, kötü bir geçmişle yaralanmış, kusurlu ya da toplumun olumsuzladığı grupların bir üyesi değildir. Önceki yüzyıllara ait natüralist bu görüş geçerliliğini kaybetmiştir. Şu an geçerli olan görüş ise suçluluğun sosyal bir olgu olduğu ve her bireyin suçlu olabileceği gerçeğidir (Picca, 1995: 8). Bununla birlikte suç sorunu günümüzde önemini kaybetmemiş aksine toplumlar için daha büyük bir problem haline gelmiştir. Artık herhangi bir suça bulaşabilmek veya işlenmiş bir suçun mağduru olabilmek normal karşılanmaktadır. Bu değişikliği anlamak için modern toplumlarda bireyleri, yakınları ile ilişkilerinde koşullayan bilindik değerlerin değişiminden söz edilmelidir. İlk olarak insanların çoğu için temel beklenti, bireysel özgürlük ve kişisel davranabilme özgürlüğü olmuştur. Topluluğun gereksinimlerine saygı da bunun sonucu olarak azalmıştır. Aile içi yakınlığın zayıflamasıyla kuşaklar arası iletişim seviyesi düşmüş, değerler sıralamasında zihinsel ve zamana sığmayan amaçların yerine maddi ve şimdiki zamana bağlı değerler almıştır. Bunun dışında ailenin oturaksızlığı, çocukların gelişimleri için gereksinim duydukları desteği bulamamaları sonucunu doğurur ve çocukların sosyal bütünleşmeleri de bundan zarar görür (Picca, 1995: 44). Sayılan bu sosyo-psikolojik durumların yanında suç işlemenin kolaylaşması sonucu toplumun asayiş sorunlarını çözmek, bireylerin ‘suç korkusundan’ arınmış bir hayat sürmelerini sağlamak gittikçe zorlaşmıştır.

Sanayileşme, kentleşme, teknoloji alanındaki ilerlemeler kısaca uygarlığın gelişmesi sonucu suç oranlarının arttığı bilinmektedir. İstatistiklere göre batı dünyasında son beş yıl içinde ortalama olarak suç nüfus artışından tam dört kez daha hızlı artış göstermiştir (Yavuzer, 1998: 28).

Ancak suçu olumsuz bir davranış olarak görenlerin yanında onun olumlu yanları olduğunu ifade eden teorisyenler de vardır. Durkheim ve takipçilerine göre suç, toplumlar

için fonksiyoneldir. Bir suça tepki insanları bir araya getirerek etkileşimi ve sosyal bağları güçlendirir. Bu da zamanla suçun azalmasına neden olur (İçli, 1993: 16). Karl Marx da Durkheim gibi suçun toplumsal bir işlevi olduğunu ve dolaylı olarak toplum faydaya katkı sağlayan bir olgu olduğunu ifade eder. Suçlunun polis örgütüne, yargıçlara, cellatlara, hukuk profesörlerine ihtiyaç doğurarak yeni iş kollar doğurduğunu belirten Marx'a göre yalnızca işkence bile dâhiyane mekanik icatlara neden olmuştur. Suçlu aynı zamanda kamunun ahlaki ve estetik duygularını harekete geçirmektedir. Bir yandan sanat yapıtının üretilmesini sağlayan suçlu, bir yandan da burjuva yaşamının güvenilir tekdüzeliğine çomak sokarak ona bir dinamizm kazandırmaktadır. Mülke yönelik sürekli yeni saldırıların yapılması yeni savunma yöntemlerinin, yeni makinelerin icat edilmesinde grevler kadar etkili olmaktadır (Fincancı, 1998: 363-364).

Günümüzde suçla ilgili üç temel sınıflandırma vardır; Bunlardan ilki, Fikir Birliği Görüşü, bir diğeri Çatışmacı Görüş, sonuncusu ise Etkileşimci Görüştür. Fikir Birliği Yaklaşımına göre suç, vatandaşların çoğunluğunun değerlerini ve ahlak görüşünü yansıtan, mevcut ceza yasası tarafından yasadışı olarak tanımlanan davranıştır. Bu görüşe göre suçlar toplumun düzenli bir şekilde işlemesi için yasaklanmıştır. Çatışmacı Yaklaşımına göre suç ekonomik gücü elinde bulunduran bireylerin toplum üzerindeki kontrollerini elini tutmak için tanımladıkları davranışlardır. Etkileşimci yaklaşım ise suçu, toplumun sapmış davranışlar hakkında o anki düşüncesini yansıtan, görelî ve sürekli değişen bir kavram olarak tanımlamaktadır. Etkileşimci görüşe göre suçlu davranışı 'etiketlenmiş' davranıştır. Suçlularsa toplumun 'dışardakiler' veya 'sapmışlar' olarak etiketlemek için seçtiği kimselerdir (İçli, 1993: 15). Bu yaklaşımlara çalışmanın 'Suç Teorileri' bölümünde detaylı olarak değinilecektir.

1.1. Suç Çeşitleri

Kriminolojinin gelişmesi, toplum hayatında suç kavramının önem kazanması gerek işlenmiş suçları analiz etme de gerekse suçu önleyebilme konusunda bilimsel yöntemlerin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Özellikle istatistik bilimindeki ilerlemeler kriminolojik çalışmaların temelini oluşturmuştur. Kriminologlar yapılan çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesini kolaylaştırma ve sağlıklı analizler yapma adına suçları kendi arasında bir sınıflandırma yoluna gitmişlerdir.

Sabit bir suç sınıflandırması bulunmamakla birlikte, David Canter'a göre suç çeşitleri, 'hırsızlık, aile içi şiddet, ırza geçme ve cana kıyma olmak üzere dört türdür (Canter, 2011: 141). William Bogner failin maksatları bakımından suçu ekonomik suçlar, cinsel suçlar, siyasal suçlar ve geri kalanları ifade eden sair suçlar olarak nitelemiştir. Gillinise'de benzer şekilde Ekonomik Suçlar (dilencilik, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, hile vesaire) Cinsel Suçlar (tecavüz, taciz) Cebir ve Şiddet İçeren Suçlar (adam öldürme, yaralama, darp) Siyasal Suçlar (politikacıların ve devlet adamlarının işlediği suçlar, memur suçları) olarak gruplandırmıştır (Dönmezer,1981: 70). Ülkemizde de Tülin İçli benzer şekilde suçları, mala karşı suçlar, şahsa karşı suçlar, cinsel suçlar ve diğer suçlar olarak ayırır (İçli, 1993: 30).

Ülkemiz mevzuatında ese alınan sınıflandırma ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yapılan sınıflandırmadır. Buna göre suçlar;

1. Uluslararası Suçlar; *Soykırım, İnsanlığa Karşı Suçlar, Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti*
2. Kişilere Karşı Suçlar; *Kasten öldürme, Kasten yaralama, Taksirle Öldürme-Yaralama, İşkence gibi hayata karşı suçlar, Cinsel saldırı, Çocukların Cinsel İstismarı, Cinsel Taciz gibi Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar, Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma, Tehdit, Şantaj gibi Hürriyete Karşı Suçlar, Hakaret gibi Şerefe Karşı Suçlar, Haberleşmenin Gizliliğini İhlal, Özel Hayatın Gizliliğini İhlal gibi Özel Hayata Karşı Suçlar, Hırsızlık, Yağma, Mala Zarar Verme, Güveni Kötüye Kullanma, Dolandırıcılık gibi Malvarlığına Karşı Suçlar,*
3. Topluma Karşı Suçlar; *Çevreyi Kirletme gibi Çevreye Karşı Suçlar, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal Ve Ticareti, Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek Veya Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Gibi Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar, Parada Sahtecilik, Resmi Belgede Sahtecilik, Özel Belgede Sahtecilik Gibi Kamu Güvenine Karşı Suçlar, Fuhuş, Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkân Sağlama Gibi Genel Ahlaka Karşı Suçlar, İhaleye Fesat Karıştırma Gibi Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar ve Bilişim Alanında Suçlar*
4. Millete Ve Devlete Karşı Suçlar *Zimmet, İrtikap, Rüşvet Gibi Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, İftira, Suç Uydurma Gibi Adliyeye*

Karşı Suçlar, Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Anayasal Düzene Karşı Suçlar, Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk

Şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Suç istatistikleri yukarıda da belirtildiği üzere analiz ve öngörü konusunda kriminoloji bilimine yadsınamaz katkılarda bulunmaktadır. Ancak istatistiklere girmeyen, kanuni mercilere başvurulmayan, ceza adalet sistemi tarafından bilinmeyen fakat gerçekte işlenmiş olan suçlar vardır ki bu grup suçlara '*suçun siyah sayıları*' (*dark figures of crime*) denir (Dönmezer, 1981: 43).

Birleşmiş Milletler de Suç Önleme konulu 6. kongresinde yasa ile engellenmiş eylemler söz konusu olsa bile, ihlallerin her zaman suç istatistiklerine yansımayacağını ifade etmiş, ihbar edilmemiş olduklarından soruşturmaya uğramayan veya ceza adalet sisteminde fark edilmeyen suçların varlığı vurgulamıştır (Picca, 1995: 53). Gizli suçluluk kavramıyla da ifade edilen suçun siyah sayıları aslında işlenen suçların önemli kısmını teşkil etmektedir. İngiltere'de işlenen tüm suçların yalnızca %15'inin kayıtlara geçtiği söylenir (Yavuzer, 1998: 29). Bazı suç tiplerinin, nitelikleri nedeniyle siyah alanda kalması daha muhtemeldir. Bu konuda ceza kanunu normlarıyla, sosyal normlar ve insani arzular çatışma halinde olup bunun en canlı örnekleri irza geçme, cinsel suçlar, aile ilişkilerinde yaşanan suçlar ve çocuk düşürmedir (Yücel, 1971: 77). Özetle suç alanında çalışma yapan araştırmacıların verilerini değerlendirirken bu grup suçları göz ardı etmemeleri hayati önem taşımaktadır.

2. SUÇ TEORİLERİ-BİREYİ SUÇA İTEN SEBEPLER

Kriminoloji biliminin en önemli uğraş alanı şüphesiz bireyi suça götüren faktörleri incelemektir. Gerek kriminologlar, gerek sosyologlar, gerekse diğer bilim insanları yıllar boyunca 'İnsanlar neden suç işler?' sorusunu sormuşlar ve her görüş kendi perspektifinden suça giden sürece yönelik farklı açıklamalar getirmiştir.

Suç teorileri mikro-makro, uzlaşmacı-çatışmacı, bireysel-çevresel veya suç sorumluluğu açısından; klasik okul-positivist okul gibi ayrımlara tabi tutulabilir olsa da, suç olgusunu açıklamaya yönelik teori ve yaklaşımlar ilişkili olduğu bilim açısından genel hatları ile biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

Suçu anlama konusunda bu yaklaşımlardan ilk ikisi günümüzde artık yetersiz görünmekte, sosyolojik teori ve yaklaşımlar gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır (Cerrah, 2001: 147).

Bu teoriler incelendiğinde her birinin kendi içerisinde doğruluğu tespit edilen yanları olduğu gibi suçun bazı yönlerine izahat getirmede eksik kaldığı noktalarda olabilir. Dolayısıyla her bulgu, geliştirilen her suç teorisi beraberinde istisnasını da sunmaktadır. Yani her zaman benzer sosyo-ekonomik durumda olan yaş, cinsiyet, aile yapısı, sosyal çevre ve eğitim düzeyinin bakımdan benzeşen başkaları suç işlememeyi tercih edecektir (Göksu, 2003: 35). Dolayısıyla hiçbir suç teorisine eksiksiz denilemez.

2.1. Biyolojik Suç Teorileri

İçlerinde Cesare Lombroso, Enrico Ferri, Rafael Garofalo gibi önemli kriminologların bulunduğu biyolojik suç teorisyenleri suçun, bireylerin kendi iradeleri ile verdiği kararlardan ziyade doğuştan gelen bazı özellikleri nedeni ile gerçekleştiğini ifade ederler. Köken olarak evrim teorisinin düşüncelerinden ilham alan biyolojik suç teorisyenlerine göre bazı bireyler evrimleşmelerini tamamlayamadıklarından normal insanlardan eksik olarak gelişmişler, bu durum da onları suçlu birey olmaya yönlendirmiştir.

Biyolojik suç teorileri ilk olarak İtalyan bir doktor olan Cesare Lombroso tarafından gündeme getirilmiştir. Lombroso'ya göre suç, ölüm-doğum gibi tabii bir olaydır. Hatta bitkiler ve hayvanlar âleminde de var olan bir gerçekliktir. Zira suç, önemli bir kısmı itibarıyla organizma şartlarının ürünüdür. Bazı hayvanların yırtıcı, bazı bitkilerin parazit olması gibi bazı insanlar da suçlu olarak doğarlar (Dönmezer,1981:5). Biyolojik teorilere göre bireyler sonradan suçlu olmamış, suçlu doğmuşlardır. Zaten doğuştan suçluluk (born criminal) kavramı da ilk kez Lombroso tarafından ortaya atılmıştır (Yavuzer, 1998: 81).

Lombroso ileri sürdüğü teorisini ispat etmek üzere mahkûmların kişilikleri üzerine incelemeler yapmış, hükümlülerin hareketlerini, düşüncelerini, yaşayışlarını, geçmişlerini araştırmış, cezaevinde ölen mahkûmların cesetlerinde otopsiler yapmış ve bütün bu uzun incelemeler sonucunda suçun fiziksel özelliklerle alakalı olduğu sonucuna varmıştır (Dönmezer, 1981: 5). Lombroso fiziksel özellikleri nedeniyle suç eğilimleri yüksek olan bu kişileri '*atavastik*' olarak isimlendirmiştir (Dolu, 2012: 150). Atavastik insanı

özellikleriyle tanımlayan Lombroso, suçluların genellikle nasıl görüneceğini gösteren 64 sayfa dolusu resimler içeren *L'Homme Criminel* (Suçlu Adam) kitabını yayınlamıştır (Canter, 2011: 51).

Suçun fiziksel görünümle irtibatlı olduğu düşüncesi sadece Lombroso ile kalmamış, William Sheldon'da kişilik tiplerini, (1) içe dönük, çekingen olan ektomorflar (2) toplumsal olarak rahat iri ve kilolu olan endomorflar (3) saldırgan, maceracı, geniş yapılı ve kaslı olan mezomorflar olarak üç gruba ayırmıştır. Araştırmalarının sonucunda mezofornik bireylerin suça daha yatkın olduğu, onları ektomorfik bireyleri takip ettiği düşüncesine varmıştır (Canter, 2011: 53). Yine Alman bilim insanı Ernst Kretschmer'in 'piknik, atletik, astenik, karma tip' insan tiplerinde benzer şekilde kişilik yapısının fiziksel özelliklerle açığa çıktığını ifade etmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar fiziksel görünümün insanın karakteri ile ilişkili olabileceğini ifade eden en bilinen çalışmalardır (Dolu, 2012: 157).

Ancak fiziksel görünüm ile suça eğilimin irtibatlı olduğuna dair net veriler bulunamamıştır. Charles Goring, İngiliz hapisanelerde 12 yıl süreyle yürüttüğü ve 3000 suçlu üzerine incelemeler yaptığı çalışmasının sonucunda suçlu olanlar ve olmayanlar arasında önemli bir fiziksel farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Gölbaşı, 2010: 55). Ayrıca yüz görüntüsü çekici olmayan kişiler veya fiziksel bozukluğu olan kişiler başka insanlar tarafından olumsuz tepkiler aldıkları ve toplum tarafından dışlandıkları için suça meyil etmiş olabilirler (Canter, 2011: 55). Bu ve benzeri sorulara cevap veremediği için Lombroso'nun görüşleri zaman içerisinde etkisini yitirmiştir. Hatta Doktor Lombroso'nun ismine atıfla Lombrosoizm olarak adlandırılan bu görüşün uzun yıllar kriminolojinin inandırıcılığına zarar verdiğini öne sürmek pek de abartı olmaz (Picca, 1995: 28).

Fiziksel görüntünün suça sebep olmasıyla ilgili net açıklamalara ulaşamayan Biyolojik Suç Teorisyenleri araştırmalarını farklı alanlara yöneltmiş, suçu çağdaş biyolojik yaklaşımlarla açıklamaya çalışmışlardır. Bu dönemde öncelikle endokrin bezleri ve hormonların suça sebep olabileceğine dair çalışmalar ön plana çıkmıştır. Ancak özellikle genetik biliminin gelişmesinden sonra bilim adamları ve kriminologlar suçun nesiller arası aktarımında genlerin yeri olup olmadığına dair araştırmalar yapmışlardır. Doğuştan suçluluk kuramından hareket eden bilim adamlarına göre suçlu; ana babası, yakın akrabası

yada çok uzak akrabası olan ilk dedesinden geçen kalıtımla topluma ahlak duygularına yoksun olarak gönderilen bireydir (Yavuzer, 1998: 86).

Bu araştırmalar sonucunda gerek kromozomal anomaliler gerekse hormonal bozukluklar suça yönelme konusunda daha farklı bir oran ortaya koymuş olsa da, bireylerin suça yönelmesinde sadece bu özelliklerin etkili olduğunu veya çevresel diğer faktörlerin ne kadar etkili olduğunu belirlemek mümkün olmadığından suç ve biyolojik özellikler arasında doğrudan bir bağ olduğunu iddia etmek güçtür.

2.2. Psikolojik Suç Teorileri

Lombrosso'nun açtığı yolu izlemekle beraber suçluluğu fiziki yapıya değil fakat akıl zayıflığı ve psikolojik faktörlere bağlayan bu okula göre suçlu kişi kendisindeki zihin yapısı dolayısıyla fiil ve hareketlerinin neticesini ve kanuni anlamını idrak ve takdir edemez (Dönmezer, 1981: 101). Psikoloji kuramının temsilçileri, yalın olarak suçluların, özellikle genç olanların uygun bir biçimde yetişmediklerini ve hata anında doyum için sonuçları düşünmeksizin çocuksu bir arayış içinde davranmalarının suç davranışına neden olabileceğini söylerler (Canter, 2011: 141). Bu kurma göre, daha düşük bir zeka seviyesine sahip olma, daha az empati kabiliyeti, kısa vadeli hazları uzun vadeli daha güzel sonuçlar için erteleyememe, yaşanan iç çatışma ve karmaşa dolayısıyla bir adım sonra ne yapacağını tahmin edememe ve daha düşük bir ahlaki gelişmişlik seviyesine sahip olma şeklinde kendini gösteren psikolojik anormallikler kişiyi suça götüren psikolojik faktörler olarak sayılabilir (Dolu, 2012: 177).

Suç biyolojik teoriler gibi bireyde arayan psikolojik suç teorileri, psikozlar, şizofreni, sara hastalığı, alkole bağlı akıl hastalıkları, nevrozlar, oligofreni, psikopati gibi zihinsel problemleri olan bireylerin suça daha meyilli olduklarını öne sürerler.

Psikologlara göre suçluların düşünce sistemi ve mantığı diğer insanlardan farklıdır. Bu farklılık genel olarak huy ve mizaç yapılarına da sirayet etmiştir ve çocukluk döneminden itibaren kendi emsallerine göre davranış farklılıkları arz eder. Mesela çocukluk evresinde hayvanlara eziyet eden, canlarını yakan, varlıklara karşı son derece acımasız olan insanların yaşı ilerlediklerinde şiddet içeren suçları işledikleri çeşitli araştırmalar da ortaya koyulmuştur (Lerner, 2006: 3). Psikolojik suç teorilerinin faydalandığı psikanalitik kuramlar da insan davranışlarının belirleyicileri olarak içsel süreçlerin çatışmalarının ve çocukluk anılarının rolünü vurgular. Sigmund Freud'un

çocukların haz arayışı ve bireylerin kendi kendilerini yıkıcı iç güdülenmeleri görüşü, yetişkin suç davranışını açıklamak için geliştirilmiştir (Canter, 2011: 66). Psikolojik koşulların suça etki edebileceği hukuki mevzuatta da yer almıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesinde de akıl hastalığının ceza ehliyetini ortadan kaldıran bir sebep olduğunu belirtilmiştir.

2.3. Sosyolojik Suç Teorileri

Gerek biyolojik gerekse psikolojik suç teorileri neden aynı fiziksel veya psikolojik özelliklere sahip bireylerin suç işlemediği sorusunu cevaplamakta yetersiz kalmıştır. Sosyolojik suç teorileri işte bu noktada suçun sadece içsel faktörlerle değil bir takım dış etkenlerin de dâhil olduğu bir süreç sonucu işleneceğini ifade etmişlerdir.

İlk sosyal kriminolog olarak adlandırılan Adolphe Quetelet, "Toplum suçu hazırlar, suçlu ise sadece bir araçtır." diyerek çevresel faktörlerin kişisel faktörlerden daha önemli olduğunu belirtmiştir (Ceylan, 2011: 283). Giddenes'a göre de suçun doğasına ilişkin doyurucu herhangi bir yaklaşım sosyolojik olmak zorundadır; çünkü suçun ne olduğunu bir toplumdaki kurumlar belirlerler (Giddens, 2000: 186). Ferri'ye göre ise bir toplumda aynı koşullar devam ettikçe işlenen suçlarda aynı kalır. Eğer toplumsal koşulları olduğu gibi koruyabilseydik suç oranları da aynı kalırdı. Toplumsal determinizmi olan Ferri'ye göre toplumsal olaylar suçu belirtir (İçli, 1993: 14). Manouivrier'de insanın bir alet olduğunu ve bu aleti sosyal çevrenin kullandığını ifade ederek insan davranışlarında çevresel faktörlerin önemine vurgu yapmıştır (Dönmezer, 1981: 102). Özetle sosyolojik teoriler, suçu toplum yapısından, bu yapının içerdiği çelişki, çatışma ve değişimlerden kaynaklanan bir olgu olarak ele almaktadır (Gölbaşı, 2010: 62).

Suçta sosyolojik yaklaşan bir çok teori bulunmakla birlikte, öne çıkanlar şunlardır; Klasik Okul Ve Caydırıcılık Kuramı, Rutin Aktiviteler Teorisi, Öğrenme Teorileri, Sosyal Kontrol Teorileri, Damgalama Teorileri, Sosyal Düzensizlik Teorisi, Radikal Kriminolojik Yaklaşım ve son olarak Anomi ve Gerilim Teorileri.

A. Klasik Okul Ve Caydırıcılık Kuramı

Aynı zamanda Hedonistik Psikolojide denen (Yavuzer, 1998: 251) ve öncülüğünü Thommas Hobbes, Jeremy Bentham ve Cesare Beccaria'nın yaptığı bu klasik okul düşünürlerine göre insan, davranışlarını zevk ve ıstırap prensiplerine göre ayarlar. Bir birey herhangi bir davranışta bulunmadan önce onun getirisini ve götürüsünü hesaplar,

eğer yaşayacağı hazları gireceği riskler ve olası durumda karşılaşacağı elemlere üstün bulursa o davranışı gerçekleştirecektir. Klasik okul aynı diğer insan davranışları gibi suç teşkil eden davranışlarında bireylerin özgür iradeleriyle verdikleri rasyonel kararlar neticesinde ortaya çıkması fikrini savunur. Konusu suç teşkil eden davranışlar bu kâr-zarar hesabında maliyeti düşük getirisi yüksek davranışlar olduğu için bireylere cazip gelebilmektedir. Bu kâr-zarar hesabında suç işlemeyi avantajlı gören her birey suç işleme ihtimaliyle karşılaşabilir. Dolayısıyla bu okulun savunucuları suçun, biyolojik veya psikolojik teoriler gibi doğuştan gelen özelliklerden değil, kendi irademizle verdiğimiz kararlardan kaynaklandığını ifade ederler.

Thomas Hobbes da suçu şu şekilde açıklamaktadır; Doğası gereği insanı yönlendiren bazı temel tutkular vardır. Bu tutkuların başında kazanç ve yarar arzusu, mevcut statünün korunması, güvenliğin sürdürülmesi arzu gelir. Birey bu tutkularını gerçekleştirmek üzere her türlü yola başvurabilir, gerektiğinde bir başkasına zarar verebilir (Yavuzer, 1998: 249).

Klasik okul düşünürleri suçu önleme adına Caydırıcılık Kuramını geliştirmişlerdir. Caydırma, insanları diş yaptırımlar ve olumsuz sonuçlar korkusuyla bir davranışta bulunmak veya bulunmaktan çekinme yönünde etkileyen süreç üzerinde işler. Yani cezanın hesaplanan bedeli sapkın davranışın getirdiği ödül ve yararlarla ağır bastığında işler (Canter, 2011: 97). Bu kurama göre suçları önlemenin yolu bireylerin işledikleri suçlar neticesinde maruz kalacakları cezaları arttırarak suçu kârlı bir eylem olmaktan çıkarmaktır. Dolayısıyla katı, hızlı verilmiş ve suçla orantılı cezalar suç işlemenin cazibesini azaltacak, elemlerin daha ağır bastığını gören birey suç işlemekten vazgececektir.

B. Rutin Aktiviteler Teorisi (Suç Fırsatları)

Suçluya yoğunlaşan geleneksel kriminolojik çalışmaların aksine Rutin Aktiviteler Teorisi (RAT) suç olayının üzerine yoğunlaşır ve suçun oluşum mekanizmasını çözerek suçun önlenebileceğini savunur. RAT teorisyenleri suçun temel olarak üç faktörün bir arada bulunması durumunda meydana geleceğini öne sürmüşlerdir; (1) motive olmuş suçlu (2) uygun hedef (3) hedefi suçludan koruyabilecek koruyucuların yokluğu. Bir sacayağına benzetebileceğimiz bu üç faktörün herhangi birisinin yokluğu durumunda suçun oluşmayacağını savunmuşlardır (Dolu, 2012: 119).

RAT teorisyenlerine göre insanların yaşantıları boyunca işleri, meslekleri, çocuk yetiştirme, eğitim faaliyetleri, alışveriş ya da boş zaman etkinlikleri yoluyla kişisel gereksinimlerini gidermek için günlük olarak belli rutin aktivitelere girerler. Girilen bu aktiviteler sırasında insanların karşısına suç işleme fırsatları çıkar. Bazı bireyler bu suç fırsatlarını değerlendirirken bazı bireyler de suçtan uzak dururlar (Canter, 2011: 93). Örneğin yapılan bir deneyde kendine kopya çekilebilecek uygun bir ortam sağlanan çocukların az bir kısmı müstesna hemen hepsinin sınavda kopya çektikleri tespit edilmiştir (Dolu, 2012: 130).

RAT teorisyenlerine göre bireylerin girdikleri bu rutin aktiviteler engellenemeyeceğinden, suçu önleyebilmek için suçluların suç işleme motivasyonunun kırılması, hedefin uygunluktan çıkarılması veya bireyleri suçtan uzak tutacak koruyucuların güçlendirilmesi gibi yöntemler uygulanmalıdır.

C. Taklit Ve Öğrenme Teorileri

Psikolojide insan hareketleri ve davranışlarının iki çeşit olduğu tespit edilmiştir; Bir kısım hareketlerin ve davranışların menşei içgüdü ile bağlıdır. Bu davranışlar kişinin doğuştan beliren karakter yönü ile ilgilidir. Buna karşılık bir kısım hareketler ise hayat içerisinde, öğrenme süreçleri uygun olarak sosyalleşme yolu ile elde edilir. Öğrenme teorilerine göre bireyler çocukluğundan itibaren toplumun tasvip ettiği, hukuka, ahlaka uygun hareket örneklerini belli bir psikolojik süreç içerisinde nasıl öğreniyorlar ise suç işleme imkânlarını ve suça götürücü davranışları da aynı şekilde öğrenir (Dönmezer, 1981: 441-442). Öğrenme teorilerinin savunucuları en basit ifadeyle suçun biyolojik veya psikolojik bir patoloji olduğunu değil aynen diğer insan davranışları gibi öğrenilerek kazanılan bir alışkanlık olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenme teorileri insanların nasıl suçlu olduğu ile ilgilenir. Niçin suçlu olduğuna dair sorular üzerinde durmaz.

1843-1904 yılları arasında yaşamış Fransız sosyolog, kriminolog ve sosyal psikolog olan Gabriel de Tarde, suçun toplumsal önemine dikkat çekmiş, suçun toplumun diğer fertlerine taklit yoluyla yaygınlaştığını ortaya koymuş ve böylece daha sonraki çeşitli öğrenme yaklaşımlarının öncüsü olmuştur. Ona göre suçun kaynağı her şeyden önce sosyaldır. Zira bir suçlu suç işleyerek kısmen başka suçluları taklit etmiş olur. Tarde suç istatistiklerinde artış gösteren mükerrer suçluların oranının gittikçe artmasını da taklide bağlamaktadır. Artan haberleşme ve ulaşım olanakları suçluların etkileşimini artırmaktadır.

Ayrıca hapisaneler suçluların başkalarını değil birbirini taklit etmelerine neden olan bir ortam sağlamaktadır (Gölbaşı, 2010: 70-71). Tarde, insanların birbiriyle temas seviyesinin taklit oranını etkilediği gerçeğinden hareketle, bir insan davranışı olan suçunda insanların birbirine yoğun yakın temas halinde yaşadığı hapisanelerde, kalabalık yerlerde ve özellikle şehirlerde, ilişkilerin daha seyrek olduğu küçük yerler, kasaba ve kırsal bölgelere oranla daha yüksek olmasıyla sonuçlanacağı çıkarımında bulunmuştur. Chicago ekolünden gelen Sutherland, Tarde'nin taklit yasalarını geliştirerek '**Ayrımcı Birliklilikler Teorisini**' ortaya atmıştır. Teorisine göre suç, kişilerin birlikte olduğu diğer kişilerden öğrenilen bir davranıştır ve suçlular hem suç işleme teknikleri hem de suç işlemeyi kolaylaştıracak gerekçeleri diğer suçlulardan öğrenir (Dolu, 2012: 231-233). Sunderland'ın teorisi, suç davranışlarının genellikle yakın akran gruplarının etkileşim sürecinde öğrenildiği görüşünü içerir (Canter, 2011: 85).

Öğrenme süreci değerlendirildiğinde, kişilerin her eylemi taklit etmedikleri, belli bir süzgeçten geçirerek ve öğrenme süreçlerini tamamlayarak davranış haline getirdikleri sonucu açığa çıkar. Suç eyleminin öğrenilmesi özellikle birincil gruplar içerisinde gerçekleşir. Bu itibarla sinema, gazete gibi haberleşme araçlarının bu konuda nispeten önemsiz rol oynadığı söylenebilir. Bandura'ya göre de öğrendiğimiz modellerin önem ve saygınlığı arttıkça bireylerin davranışları üzerindeki etkileri de artar (Canter, 2011: 83).

D. Kontrol Teorileri

Kontrol teorileri diğer suç teorilerinde hâkim olan 'İnsanlar neden suç işler?' sorusunun yerine 'İnsanlar neden suç işlemez?' sorusunun sorulması gerektiğini ifade etmektedir. Kontrol teorisinin savunucuları insanların suç işlemelerine neden olan şeyin ne olduğundan çok onları suç işlemekten alıkoymayan şeyin ne olduğuyla ilgilenir. Zira onlara göre toplumsal normlardan sapmak için hiçbir özel güdülenmeye gereksinim yoktur. Çünkü herkesin kışkırtmanın bir çeşidi ile karşılaştığı görüşünü savunur (Canter, 2011: 94-96). Buna göre insanlar önüne çıkan her fırsatta suç işlemeye meyillidirler. Bireylerin içinde bulunan suç işleme eğilimini frenleyen iç ve dış bir takım kontrol mekanizmaları vardır ve bu mekanizmaların sınırlandırılmaları sonucunda bireyler suçtan uzak durur. Chicago okulundan Clifford Shaw ve McKay'ın suçun işlenmesinde sosyal kontrolün çöküşünün etkilerini vurgulaması dolayısıyla kontrol teorilerinin Chicago ekolü çizgisinde olduğu düşünülmektedir (Dolu, 2012: 263).

Kontrol teorilerinin en önemlilerinden biri Reckless'in Sınırlama Teorisidir. Chicago ekolünden gelen bir başka yazar olan Walter Reckless, Shaw ve McKay'in ortaya attığı sosyal düzensizliğin mekânsallığını değerlendirip, 'neden bir suç bölgesinde yaşayan bütün gençler suçlu olmamaktadır?' sorusunu sormuş ve bu durumu bireysel kontrolle açıklamıştır. Buna göre biyolojik ve psikolojik patolojisi bulunmayan bir birey suç işleme ihtimali ile karşılaştığında kontrol teorilerinin özü olan ve bireyi suç işlemeye teşvik eden 'çekiciler' ve bireyi suçtan alıkoyan 'iticiler' arasında bir güç savaşı olur. Bu durumda bireyi suçtan uzak tutacak iç sınırlayıcılar (yüksek öz kontrol, iyi bir benlik, uyumlu davranış kalıpları, sorumluluk bilinci) ve dış sınırlayıcılar (bireyi suç ve hatadan alıkoyan, ailesi ve dostlarından başlayarak bireyi çepeçevre saran bütün bir sosyal çevre) etkisiyle kontrol sağlanırsa birey suçtan uzak durur (Dolu, 2012: 264-265).

Reckless'in teorisini geliştiren Travis Hirschi'de 1969 yılında yazmış olduğu 'Çocuk Suçluluğunun Nedenleri' isimli eserinde ortaya koyduğu Sosyal Bağ Teorisinde, suçu birey ve toplum arasındaki bağların zayıflaması veya kopmasının bir sonucu olarak görmüş ve bu bağların neler olduğunu tartışmıştır. Ona göre bireyi topluma bağlayan faktörler; Bağlılık (attachment), adanmışlık (commitment), sürekli meşgul olma-sosyal faaliyetlerde bulunmak (involvement) ve son olarak inançtır (belief). Bu faktörler bireyin toplumsal normlar ve beklentiler çizgisinde kalmasını sağlar ve bunların zayıflaması ve kopması durumunda birey suç işler (Dolu, 2012: 269).

Gerek Reckless'in Sınırlama Teorisi gerekse Hirschi'nin Sosyal Bağ teorisine göre bireyleri özellikle de gençleri suçtan korumak için iç sınırlayıcılar olan, bireyi suçtan koruyan ahlaki değerler ve manevi motivasyonlar güçlendirmeli, yaşadıkları topluma ait normları içselleştirmelerini sağlayacak eğitimler verilmeli, onları kurallar halkasında tutacak ve zamanlarını legal faaliyetlerle geçirmelerini sağlayacak meşguliyetler bulunmalıdır.

E. Damgalama Teorileri

Geleneksel suç teorilerinin aksine doğrudan suçun nedenleriyle değil toplumun suç ve suça gösterdiği tepkiler üzerine yoğunlaşan damgalama teorisine göre aslında birçok kişi herhangi bir sebeple suç işleyebilir. Ancak bu kişinin daha sonra yeniden suç işlemesi ve hatta daha da ileri giderek bir suç altkültürünün parçası olması ve suç işlemeyi bir meslek haline getirmiş olmasının nedeni Ceza Adalet Sistemi ve toplumun kişiye karşı

acımasız bir tutum sergileyerek suçluyu yeniden topluma kazandıracak kuşatıcı bir yaklaşımı benimsemek yerine kişinin hatalarını ve kusurlarını yüzüne vurarak ve sürekli gündemde tutarak bireyin giderek marjinalleşmesine ve toplumdan kopmasına yol açacak uygulamalarda bulunmasıdır (Dolu, 2012: 379). Damgalama teorisyenlerine göre sapkınlık ve suç, bir kişinin işlediği içsel bir nitelik olarak değil, başkaları tarafından kural ve yaptırımların o kişi üzerine uygulanmasının sonucu olarak algılanır. Odak noktası suçun özelliklerinden çok suçlulara yönetilen resmi tepkiler üzerinedir (Canter, 2011: 98).

Bilindiği üzere toplum birçok kesimden oluşur. Toplumun saran sosyal gruplar ve tabakaların her birinin kendine özgü yaşayış şekilleri vardır. Bu gruplar arasında bazıları topluma egemen gruplardır ve bunlar kültür, ideoloji, siyasal, hukuk ve kültürü oluşturan bütün diğer alanlarda önemli etkilere sahiptir. Bu gruplar aynı zamanda toplumdaki suç ya da sapma sayılan eylemleri belirler, dolayısıyla sapıcı hareketler ve suçların cezayla karşılaşmasını da bu grupların inanç, istek ve beklentileri belirlemiş olur (Dönmezer, 1981: 452).

İşte bu hâkim grubun belirlediği normlara uymayan bireyler yine bu grup tarafından, 'aykırı, suçlu, muhalif, uyumsuz' gibi sıfatlarla etiketlenmektedir. Kişinin suçlu, gericici, aşağılık gibi bir stigma ile etiketlenmesi, toplum arasında sosyo-ekonomik imkânları ve fırsatları sınırlamaktadır. Böylece toplumsal hayatta o kişinin işgal ettiği statü ve rol değiştirmektedir. Bu durumdaki kişi önce meşru toplum normlarını reddedip kendi gibi etiketlenmiş suçlu bireylerin arkadaşlığını aramak mecburiyetine kalabilir. Sonunda da toplumun bütün normlarına ve diğerlerinin normatif sistemine karşı çıkabilir (Dönmezer, 1981: 454).

Aslında damgalama insanlık tarihi kadar eski bir uygulamadır. Geçmiş dönemlerde insanlar, suç işleyenlere damgayı (stigma) maddi olarak vuruyorlardı. Bazı toplumlarda suçlunun elinin, parmaklarının kesilmesi, Ortaçağ döneminde Fransa'da suçluların vücutlarının kızgın demirlerle dağlanması, ülkemizde de bir dönem hayat kadınların vücutlarına 'vesikalı' olduklarını belirten işaretler vurulması gibi uygulamalar sıkça görülmekteydi.

Ancak günümüzde damgalama (etiketleme-labelling) mekanizması daha farklı işlemekte, kişiler toplumdaki diğer bireylerin zihinlerinde suçlu olarak etiketlenmektedirler. Reşat Nuri Güntekin'in Damga romanında hikayelediği gibi aşk

yapmak üzere girdiği evde yakalanınca, sırf sevgilisinin itham altında kalmaması için hırsızlık amaçlı eve girdiğini adli mercilere açıklayan roman kahramanının bu damgayı ömür boyu üzerinde taşıması bu durumu açıklamaktadır.

Damgalama yaklaşımının temel özelliği birincil sapma ve ikincil sapma arasında yaptığı ayrımdır. Lemert'in yaptığı ayrıma göre birincil sapma; toplumsal, kültürel, psikolojik, fizyolojik nedenlerle veya bunların kombinasyonlarından ortaya çıkan eylemlerdir. Birincil sapma, toplumsal olarak arzu edilmeyen bir davranış olarak tanımlanmış olsa da davranışı gerçekleştiren kişinin statüsü açısından ikincil sapma kadar önemli değildir. İkincil sapma, kişilerin yapmış olduğu eylemlere karşı toplumun verdiği tepkilere bağlı olarak çıkar. Toplumun verdiği tepki kişide damgalama (stigmatization), cezalandırma, ayırt edilme etrafında şekillenen, kişinin toplumla etkileşimi, toplumsal rollerini ve kendisi hakkındaki düşüncelerini belirten bir durum yaratır. Burada söz konusu olan yüz yüze ilişkilerin ötesinde kamusal ve özel aktörlerin kişileri tanımlaması ve sınıflandırması, onları birtakım cezalandırma, sınırlandırma ve olumlu davranışları ödüllendirmeler aracılığıyla toplumsal kontrol altında tutması, toplumdan ayırıştırarak belli çevrelerde izole etmesidir (Gölbaşı, 2010: 89). Birey bir süre sonra toplum tarafından kendisine vurulan damgayı benimsemekte ve buna uygun davranmaktadır. Howard Becker bireyin üzerine vurulan etiketi karakteri haline getirmesini 'kendini gerçekleştiren kehanet' (self fulfilling prophecy) olarak adlandırmaktadır (Sibicky, 1986: 148). Hatta bu bireylerin, üzerindeki etiketi kabullenmesi ve bunun sonucunda suçu meslek haline getirmesi 'suç kariyeri' şeklinde ifade edilebilir (Aytaç ve Aksoy, 2011: 111).

Frank Tannenbaum'da 'Suç ve Toplum' adlı eserinde birincil sapmasını yaşamış bireyin, sadece bu yönü ayıklanarak halkın dikkatine sunulmasıyla, kişiye toplumun bakış açısının değişmiş olduğunu, diğer birçok özelliğinden ziyade sadece suçlu yönü göz önünde bulundurulduğunu belirtip bu durumu 'kötülüğün dramatize edilmesi' (dramatization of evil) kavramıyla ifade etmiştir (Brown, 1998: 347).

Yapılan araştırmalar sadece toplumdaki diğer bireylerin değil adli mercilerin de damgalama sürecinin parçası olduğunu, geçmişte suça bulaşmış, suçlu bireylerle ortak özellikler gösteren ırk, giyim-kuşam, yaşadığı bölge itibariye etiketlenen kişilere ceza adalet sisteminin daha acımasız işlediğini göstermiştir. Örneğin Paris polisi her ay tutuklanan genç suçlulardan % 60'ının Kuzey Afrikalı olduğunu ileri sürmektedir

(Yavuzer, 1998: 217). Ülkemizde de hükümlülere karşı toplumun önyargılı olduğu, iş hukukuna göre iş yerlerinin belli bir oranda eski hükümlü veya sabıkalı çalıştırma zorunluluğu olmasına rağmen işverenler tarafından bunun yeterince uygulanmadığı veya denetlenmediği görüşü hâkimdir (İçli, 1993: 34).

Ancak tüm damgalama teorisyenleri, etiketlemeyi olumsuz olarak görmemiştir. Avustralyalı John Braithwaite utandırmayı damgalama şekilde yorumlamanın yanlış olduğunu, utandırmanın bireyi toplumla bütünleştirici olumlu bir yönü olduğunu ortaya koymuştur. Öne sürdüğü ‘Birleştirici Utandırma Teorisi’ ile kendisinden Yeni Durkheim (Scheff, 1990) olarak bahsedilen Braithwaite’e göre, bir suç veya sapma davranışı sonrası bireye gösterilen tepkiler iki türdür; birincisi kamu otoritesi tarafından gösterilen resmi tepkiler diğeri ise toplum tarafından gösterilen sosyal tepkilerdir. Bu tepkilerin bireyi her zaman suça sürüklemeyeceğini bilakis toplumsal utandırmanın ve özellikle sosyal tepkilerin bireylere ceza adalet sistemi tarafından gösterilen resmi tepkiler ve ceza sisteminden çok daha fazla caydırıcı olabileceğini savunmaktadır. Buna göre bireyler toplumdan dışlanma korkusundan dolayı toplumun genel normlarına saygı duymakta ve suçtan uzak durmaktadır (Dolu, 2012: 398). Ancak görüşümüze göre bu durum birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin aldığı günümüz şehir toplumlarından ziyade, cemaat özelliği gösteren toplumlar için geçerlidir. Zaten Braithwaite’de bu teorisini Avustralyalı aborjinlerden esinlenerek ortaya koymuştur.

Damgalama teorisinin günümüz şehir toplumuyla ilgili özellikle bahsedilmesi gereken kısmı ‘mekânsal damgalama’ konusudur. Belli bölgelerde yaşayan kişileri suçlu olarak damgalanma eğiliminin daha güçlü olmasını ifade eden mekânsal damgalama konusuna ‘kentleşme ve suç’ bölümünde detaylı olarak değinilecektir.

F. Sosyal Düzensizlik Teorisi - Suç Ekolojisi (Şehir Ve Suç)

Sanayi Devrimi, teknolojik ilerlemeler, ulaşım imkânlarının artması, son iki yüzyılda tüm dünyayı etkileyen savaşlar, küreselleşme gibi gelişmeler sonucu insanoğlunun mobilitesi artmış, geniş kapsamlı göçler yaşanmış, kitleler ekonomik imkânların fazlalığı dolayısıyla şehirlerde toplanmışlar ve bunun sonucunda şehirler birbirinden farklı ve bazı durumlarda birbirine muhalif kültürlerin bir arada bulunduğu alanlar haline gelmiştir.

Homojenliği bozulmuş, karmaşık sosyal yapılardan meydana gelen bu yeni toplum modeli, toplumları bir arada tutan sosyal bağların zayıflaması, sosyal kontrol mekanizmalarının etkisini yitirmesi, sosyal hayatta dzensizlik baş göstermesi sonucu suu ureten bir sistem ortaya uıkarmıştır. Suu ekolojisi, kentleşme sonucu auiğa uıkan bu suu sistemini analiz etmeyi amaoulayan bir kriminoloji dalıdır. Harita metot yontemleri uygulanarak, suu luluğun bir boudgede mekansal dağılışını tespit eden ve bu coğrafi dağılışın sonuoularını goz onune alarak, onu yoğunlaştığı boudgeler ve fiziksel, sosyal ve diğer ozellikleri ile izah eden kriminolojik araştırmalara suu ekolojisi denir (Donmezer, 1981: 240).

Park ve Burgess 'The City' isimli eserlerinde Şehir yaşamının ekolojik olarak nitelendirilmesi konusunda en iyi ifadenin Darwin'in kediler ve yoncalar misalinde bulunduğunu ifade etmişlerdir. Darwin kırmızı yoncaların ureyebilmesi iuin, bu yoncaların ozune ulaşabilen ozel bir arı turunun bulunmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Yoncaların uremesi iuin sadece bu arı turunun tozlaşmayı sağladığını ifade ederek arı miktarının uremeyi de arttıracadığını ifade etmiştir. Bu arıların tabiatta bulunma sayısı ise onların yuvalarını tahrip eden tarla farelerine bağlıdır. Tarla fareleri arttıka arı miktarı azalmaktadır. Darwin yaptığı gozlemlerde Şehirlere yakın koı ve kasabalarda bu arı miktarının daha fazla olduğunu tespit etmiş, bunu da bu gibi yerlerde fareleri oldüren kedilerin uokluğuna bağlamıştır. şu halde yoncaların olabilmesi iuin iri arıların, iri arıların olabilmesi iuin onların duşmanı olan fareleri oldüren kedilerin bulunması, kedilerin bulunması iuinse kedi besleyen veya kedi seven kimselerin bulunması gerektiğini ifade etmiştir (Yoruıkan, 2006: 74). Dolayısıyla yerleşim yerleriyle yonca sayısı arasında ekolojik bir bağlantı vardır. Bu yaklaşımla Şehir ekolojistlerine goe aynı doğal ortam gibi kent iuinde de bir ekoloji sistemi vardır. Bireyler arası rekabet, baskın grubun zayıf grubun uzerinde tahakkumu, guu lu olanın hayatta kalması, kişilerin kendileri gibi ozellikler gosteren bireylerle bir arada yaşama istekleri kent hayatının ekolojik yonunu ifade etmektedir.

Ekoloji ve suu ile ilgili olarak yapılan ualışmanın başlangıcı 1840'lı yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda sanayi devriminden sonra Şehirlerin hızlı buyumesinin kentlerde meydana getirdiği değişmeleri yorumlayan A.Allison, 'Principles of Population' isimli kitabında buyuk sarsıntılar sonrasında gelişen nuıfus hareketleri, bilimde ve sanatta goruilen cesaret verici gelişmeler ve geruueleştiren yeni yatırımların toplumsal durumu

ciddi oranda etkilediğini sosyal yapıda değişiklikler meydana getirdiğini ifade etmiştir. Yine 1856 yılında Turner, Londra şehrinin problemlerine değinirken gençlik suçluluğunun, çocuk çeteleri arasında arkadaşlık duygusunun yarattığı birlik bilinci sonucu ortaya çıktığını ifade etmiştir (İçli, 1993: 35).

Guery ve Quetelet'nin de suç ve ekoloji ilişkisi ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Bu ikili, iklim ve topoğrafyanın kriminal davranışlar üzerine etkili olduğu görüşünü savunurlar. Esas uğraş konuları iklim ile işlenen suç ve suça verilen cezanın ilişkisi olmuş, toprağın verimlilik oranına, yağın yağmur miktarına, sıcaklık ve soğukluk durumuna, doğal kaynakların çeşitliliği ve çoğunluğuna bakarak suçu açıklamayı denemişlerdir (Erkan, 2010: 185).

Ancak suç ekolojisi kriminoloji alanında asıl etkisini 20. yüzyılda göstermiştir. Chicago Okulu olarak adlandırılan sosyolog grubunun öne sürdüğü kentleşme-suç arasında ki güçlü bağlantı hala etkilerini sürdürmektedir.

1833'te Chicago yalnızca 4100 kişi yaşadığı bir yerleşim yeri iken, kentin nüfusu 1890'da 1 milyona ulaşmış, 1910'da ise 2 milyonu geçmişti. Kente göç edenlerin büyük çoğunluğu Avrupa'dan göç eden yoksullar ve güneyin kırsal bölgelerinden gelen siyahlardır. Bu topluluklar için bir umut kaynağı olarak görülen kent, ekonomik olarak onları hayal kırıklığına uğratmış; göçmenler düşük ücretler, ortalama haftada 6 gün-günde 12 saat çalışma süresi, olumsuz barınma koşulları ile karşı karşıya kalmışlardır. Karşılaşılan bu durum suç oranlarında patlamaya neden olmuş, Chicago kenti suçluların ve çetelerin kol gezdiği bir şehir haline gelmiştir. Bu hızlı ve kökten toplumsal değişim suçun bireysel bir patolojik durum olarak değil, toplumsal bir sorun olarak algılanmasına elverişli bir ortam yaratmıştır (Gölbaşı, 2010: 80).

Başını R. Park'ın çektiği Burgess, Wirth, Clinard, Shaw ve Mckay gibi Chicago okulu teorisyenleri, bu suç patlamasını analiz edebilmek için kenti bir laboratuvar gibi kullanmış, sahaya inerek alan çalışmaları yapmışlardır (Dolu,2012:205).

Chicago kentinin sorunları arasında suçluluk başta gelenler arasındaydı. Okul'un temsilcilerinden biri olan Robert Park'a göre yerel bağlılıkların, birincil grupların yüz yüze kontrollerinin sağladığı sınırlamaların zayıflaması, büyük kentlerdeki suç oranının yükselmesine neden olmaktadır. Göçmenlerin ve çeşitli etnik grupların gettolarda toplanması, mahalle duygusunun ırksal zıtlasmalar ve sınıf çıkarları içerisine çözülmesi ile

sonuçlanmakta, bu durumda kentlerde suçların toplandığı suçluluk bölgeleri oluşturmaktadır (Gölbaşı,2010: 76).

Bir diğer Chicago Okulu temsilcisi Ernest W. Burgess'de 'The Growth of the City' başlıklı makalesinde şehrin büyüme süreci içinde oluşan meşhur 5 bölge önermesinin ardından, merkezi işyeri bölgesi sonrasındaki geçiş bölgesinin (ikinci bölge olan) kentleşme sırasında Park'ın önerdiği gibi bir suçluluk bölgesi haline gelebileceğini ifade etmiştir. Zira bu bölgede konutların kiralarının düşük olması nedeniyle kente gelen yeni gelmiş göçmenler, yoksullar ve suçlular çoğunlukla buralarda toplanmaktaydı (Gölbaşı, 2010: 77).

Chicago Üniversitesi'nden Shaw ve Mckay isimli iki araştırmacı Park ve Burgess'in bu yoğunlaşma modelini kullanarak şehir ve suç arasındaki ilişkiyi araştırmış ve suçun şehir yapısındaki değişim sonucu sosyal organizasyondaki değişimden ve düzensizlikten kaynaklandığını iddia etmişlerdir. *Sosyal Düzensizlik Teorisi* olarak adlandırılan bu çalışmaya göre suç, şehir merkezinden dışarı doğru uzaklaştıkça azalan bir özellik göstermektedir. Araştırma sonucu suç oranının yüksek olduğu yerlerde şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden en kötü durumda olan insanları oturuyor, suç oranı düşük olan yerlerde ise en zenginleri oturuyor ve bu bölgelerde yaşayan insanlar için güvenlik problemi gözüküyordu (Dolu, 2012: 207-208).

Louis Wirth'e göre de sosyal çözülme yalnızca norm sistemleri arasındaki çatışmadan değil, aynı zamanda farklı etnik ve kültürel grupların aynı toplumsal değerlere verdikleri anlamların farklılığından kaynaklanmaktadır. Toplumsal grup heterojenleştikçe bu anlam farklılığı artmakta ve sosyal çözünme durumu daha kolay görülebilmektedir (Gölbaşı, 2010: 78).

Yine Chicago Okulu'ndan Clinard araştırmalarında kentleşme ve suç ilişkisine odaklanmıştır. Ona göre birkaç istisna dışında kırsal bölgelerdeki suç oranları kentsel bölgelere göre çok daha düşüktür. Kırsal yerlerdense kentlerde suç işlemek için çok daha fazla fırsat olmasının yanında, kırsal toplumlar kentleştikçe birçok örnek davranış örüntüleri yerlerini heterojen olanlara bırakmakta, şahsi temasların yerine gayri şahsi temaslar geçmekte, maddi çıkarlar değerlerin önüne geçmektedir (Gölbaşı, 2010: 79-80).

Özetle Shaw ve McKay'in tespitleri içinde etnik heterojenlik, nüfus hareketleri, ekonomik statü ve etkin bir aile yapısının olmaması gibi özelliklerin hâkim olduğu şehrin

bazı bölgelerinde çöken geleneksel sosyal kontrol mekanizmaları suçu önleyebilme kapasitesini kaybetmektedir. Hatta öyle ki, bazı durumlarda sosyal yapının kendisi suçu üreten veya kolaylaştıran bir unsur haline gelmektedir. Böyle bölgelerde nesiller geçse de suç oranlarının değişmediğinin gözlenmesi, suçun etnik ya da ırka ait bir özellik göstermediğini, belli bir coğrafyada meydana gelen birtakım sosyal hadiselerin sonucu olduğunu söylemektedir (Dolu, 2012: 212).

Chicago Okulu teorisyenlerinin araştırmalarından çıkarılacak genel sonuçlar şunlardır; Suç ekolojistleri o döneme kadar suçun kişiselliği ve bireysel faktörlere bağlılığı düşüncesine alternatif olarak suçun mekânsallığını öne sürmüştür. Yani belli bölgeler suçun daha fazla işlenmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır. ‘Çöküntü Bölgeleri’ olarak da adlandırılan bu bölgelerde kişileri sınırlayacak, onların taleplerini meşru alanda tutacak, topluma uyumlu yaşamalarını sağlayacak ortak bir harç (kültür ve norm birliği) bulunmamakta, gerek bireyler gerekse fertleri yetiştirme sorumluluğu olan aileler bu genel geçer değer sistemi eksikliğinden dolayı sapma davranışlarına karşı duyarsızlaşmakta, yetişen her birey bu suç atmosferini benimseyerek yetişmektedir. Kurallara uyma eğiliminde bulunan kişiler ise bu atmosferden çekindikleri için kentin farklı bölgelerine kaçmakta, bu alan sadece illegal kişilere kalmaktadır. Yapılan araştırmalar, yıllar geçip, göçlerle birlikte bu bölgelerde yaşayan nüfusun değişmesine rağmen suç oranlarının aynı kalmasını, suçun mekânsallığı ile açıklamaktadır.

Sosyal Düzensizlik teorisi kentleşme üzerine yapılan birçok çalışma ile doğrulanmış, son dönem teorisyenleri tarafından da geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi ‘*Kırık Camlar Teorisidir.*’ 1982 yılında Wilson ve Kelling tarafından geliştirilen teori, suçun oluşumunda düzensizliğin oynadığı role dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili olarak yapılan bir deneyde aynı özelliklere sahip iki araba California kentinin 2 ayrı semtine park edilmiştir. Park edilmeden önce arabalardan birinin plakası sökülmüş ve kaputu açık bırakılmıştır. Diğer arabada ise herhangi bir eksiklik kusur olmaksızın park edilmiştir. Plakası sökülmüş ve kaputu açık arabaya ilk 10 dakika içerisinde zarar verilmeye başlanmış, 24 saat içerisinde ise değerli olan tüm parçaları çalınmıştır. Arabanın camları kırılmış, kaportasına ve diğer aksamına zarar verilmiş ve ardından araba çocuklar için bir oyun alanına dönüşmüştür. En ilginç gözlem ise araca zarar verenlerin çoğunun iyi giyimli beyazlar olmalarıdır. Eksiği olmayan araba ise 1 hafta boyunca park edildiği yerde herhangi bir zarar görmemiştir ancak bir haftanın sonunda araştırmacılarından birisi elinde

bir balyoz ile araca darbe vurmak suretiyle zarar vermeye başlamış, bunu gören diğer kişiler de zarar verme eylemine katılmıştır. Birkaç saat içerisinde çoğunluğunu beyazların oluşturduğu şahıslar aracı tamamen tahrip etmişlerdir. Kırık camlar teorisi, kontrolsüzlük, denetimsizlik, sahipsizlik, bakımsızlık ve ilgisizlik hissi uyandıran yerlerin suç üretebileceğini ve bu tür yerlere karşı önlem alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Doğan ve Sevinç, 2011: 57).

Son gelişmelerle birlikte günümüz sosyal ekoloji teorisyenleri normların geçişi, kültür çatışmaları, fırsatların elde edilemez oluşunun fark edilmesi gibi mikro düzeyde analizlerle çok az ilgilidirler. Bu teorisyenler daha çok nüfus değişimleri, yerleşim yerinin özellikleri, sosyal eşitsizlik ve göreceli rahatsızlık gibi makro değişkenlere yoğunlaşmıştır (İçli, 1993: 36).

G. Radikal Kriminoloji (Ekonomi Ve Suç)

Gölgesinde geliştiği damgalama teorisini suça neden olan asıl sorunları görmezden gelmek ve sistemi eleştirme konusunda yetersiz kalmakla suçlayan radikal kriminoloji başta Marx ve Engels olmak üzere sosyalist yazarların ortaya koyduğu felsefi temeller üzerinde yükselen bir perspektiftir. Bu bakış açısına göre kurulu bulunan toplumsal düzen ve ceza adalet sistemi tamamen güçlülerin ve elitlerin çıkarlarını koruma amaçlı hizmet etmektedir. Bu süreçte, güçlüler zayıfları sömürmek için her türlü fırsatı kullanır ve çeşitli oyunlar ve aldatmacalarla bu insanları suistimal ederler. Kapitalist düzenin sunduğu ‘her koyun kendi bacağından asılır’ şekilde özetlenebilecek bakış açısını toplumsal hayata egemen kılarak bireyi toplumdan koparır ve en zor koşullar altında tek başına hayatta kalma mücadelesi vermeye zorlar. Böylece gerek zayıfların güç hayat koşulları ile ve kendilerini istismar eden elitlerle mücadele edebilmeleri için gerekse de elitlerin ellerinde bulunan gücü ve avantajı kaybetmemeleri için pek çok suçun işlenmesi için gerekli koşullar hazır hale gelmiş olur. Suça neden olan şeyin kapitalist düzenin beraberinde getirdiği çarpıklıklar ve yozlaşma olduğunu ifade eden radikal kriminologlara göre ceza adalet sistemi ve kurulu sosyal düzenin nihai amacı topluma hizmet değil bilakis gücü elinde bulunduranlara hizmettir (Dolu, 2012: 419-420).

Marksist görüşte suç, tarihi maddecilik doktrini ile açıklanmaktadır. Bu görüşe göre belli bir toplumda suç o toplumun maddi ekonomik şartlarının, sosyal sınıf yapısının, diğer ilişki ve yapılarının sonucudur. Böylece toplum yapısının etkisiyle sosyalleşen kişi

olumsuz bir nitelik almakta ve yabancılaşmış tavır ve hareketinde sapıcı yöntem yerleşmektedir (Dönmezer, 1981: 370). Engels'de işçi sınıfının işlediği suçları, çalışma ve yaşam koşullarının yaratmış olduğu fiziksel ve zihinsel sorunlarla birlikte değerlendirir. İşten yorgun ve tükenmiş bir durumda dönen, evi rahatsız ve pis olan, yaşamının genel koşullarını ve yaşamını idame ettirecek geliri elde etmesinin rastlantılara bağlı olmasının verdiği belirsizlikleri unutmaya çalışan işçinin bulabildiği tek çare ve aynı zamanda onun için biricik sosyalleşme yolu olan alkol kullanımınıdır. Sonuç olarak çok sayıda işçi zihin ve beden üzerine yıkıcı etkileri bulunan ayyaşlığa sürüklenir. Ancak Engels'e göre bu durumun sorumlusu yaşadığı koşullar üzerinde hiçbir söz sahibi ve irade gücü olmayan işçi değil onu bir nesneye indirgeyen sistemdir. İçkiye ek olarak beslenme, barınma, çalışma vs. koşullarının toplam bir sonucu olarak işçiler bedence zayıf, hazımsızlık çeken, bunların sonucunda kuruntulu, melankolik, kolayca öfkelenen, isyankâr bir ruha sahip duruma gelir. Bu durumun sonucu olarak işçi sınıfının bireyleri toplumsal düzene karşı gelme konusunda bir istek duyar ve bu istek kendisini net bir biçimde suç işlemek şeklinde açığa vurur. Emekçinin üzerindeki ahlak bozucu etkiler belli bir seviyeye ulaştınca emekçi suç işler. Engels, İngiliz suç istatistiklerine dayanarak proletaryanın genişlemesi ile birlikte suç oranlarının arttığını, bu şekilde Britanya'nın dünyadaki en suçlu halk haline geldiğini ifade eder (Gölbaşı, 2010: 63-64).

Hollandalı bir kriminolog olan William Bogner'e göre ise suç yoksulluk üzerine doğrudan ve dolaylı olarak etkide bulunmaktadır. Kapitalist ekonomik sistem içindeki rekabet arzusu büyük bunalımlara sahne olmaktadır. Böyle bir sistem içinde bireylerin karşı tarafın zararına bile olsa kendi menfaatine gelen her türlü takasa hoş bakacağını bunun da toplumsal bağı zedeleyerek toplumu bir arada tutan dokuya zarar vereceğini söylemektedir. Bunların etkisi ile işsizlik, ailenin parçalanması, kişilerin ahlaki öğretiler dışına çıkması, toplumdaki bütün müesseselerin ekonomi temelli kurulması suça neden olabilmektedir (Dönmezer, 1981: 369).

Ekonomi kaynaklı sosyoloji teorilerinden bir diğeri ise 'göreceli yoksunluk' (relative deprivation) teorisidir. Davies tarafından geliştirilen bu teori insanların özellikle ekonomik içerikli suçları işlemesinde kendilerini başkaları ile karşılaştırarak göreceli olarak fakir ve mağdur görmelerini esas almıştır. Davies'e göre insanı suça iten şey onların yaşadıkları mutlak yoksulluk (absolute deprivation) değil kendilerini başkaları ile

karşılaştırarak hak ettikleri bazı şeylerden mahrum kaldıklarına inanmalarındır (Cerrah, 2001: 148).

H. Anomi Ve Gerilim Teorisi

Durkheim ile başlayıp hemen sonra Merton'la zirveye ulaşan anomî ve gerilim teorileri, suçlu insanın bitip tükenmek bilmeyen ve sonu gelmez istek ve arzularının bir türlü kontrol altına alınamaması sonucunda ortaya çıkan doğal bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Suçlu makro düzeyde ele alan anomî teorilerine göre suç, toplumda yaşanan hızlı ve ani değişimler ve sıkıntılar karşısında toplumsal hayatı düzenleyen normlar ve kuralların yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkan kuralsızlık atmosferi içinde bireylerin davranışlarına yön verecek, insanları meşru çizgide tutacak sosyal kontrol mekanizmalarının bulunmayışı sonucu bireylerin her istediğini elde etme ve her arzusunu gerçekleştirme saikiyle işlenen hareketlerdir (Dolu, 2012: 297).

Durkheim 19. yüzyılın sonlarında sosyolojinin bağımsız bir disiplin haline gelmesinde büyük önem taşıyan çalışmalarında daima kuralsızlık, anomî ve suç konularına odaklanmıştır. Durkheim, bütün kriminologların suçun patolojik toplumsal bir olgu olduğu konusunda birleştiklerini oysa sorunun bu kadar basit olmaması gerektiğini belirtmektedir. İntihar adlı çalışmasına her ne kadar suçtan ziyade daha farklı bir toplumsal olguya odaklanmış olsa da bazı intihar türlerinin toplumsal nedenleri olarak ortaya koyulan toplumsal koşullar ve özellikle kuralsızlığın aynı zamanda normalin üzerinde ki suç oranının ortaya çıkmasına da etkili görüldüğünü ifade etmektedir (Gölbaşı, 2010: 67-68). Normsuzluğa (anomî) doğru gidişin ifadesi olan suç dalgası, mevcut sosyal kurumlara olan saygı ve itibarın kaybolmaya yüz tutması, mevcut durumda olan tatminsizlik neticesi halkın memnuniyetsizliği, resmi otoritenin asgari bir emniyet tesis edememesi sebebiyle halkın saygısını kaybetmesi neticesinde belirebilir (Yücel, 1971: 17).

Durkheim'e göre bireylerde var olan sınırsız istek ve taleplerin, bireyin üstünde ve ahlaki tek güç olan toplum tarafından sınırlanabileceğini, toplumun koyacağı yasaklarla ve limitlerle bireyi kontrol altına alabileceğini savunmaktadır. Ancak bazı toplumsal değişme süreçleri, bu kontrolü etkileyebilmektedir zira toplumsal değişimler her zaman yumuşak bir süreç olarak gerçekleşmemekte, ekonomik krizler, ekonomik patlamalar, doğal afetler ve savaşlar gibi olağanüstü hâdiseler neticesinde meydana gelen toplumsal değişim ve

hareketlilikler, toplumsal hayatı düzenleyen normlar, değerler ve kurallar arasında uyumsuzluk baş göstermesine neden olmaktadır (Dolu, 2012: 298-299).

Suçtu mezzo ve mikro düzeyde ele alan gerilim teorileri ise toplumsal ve kültürel hedefler ve amaçlara ulaşılması noktasında yapılan vurgunun bireyleri bu hedefleri götürecekt araçlara yapılamaması neticesinde, bireylerin kendilerine gösterilen hedeflere ulaşma noktasında sınır tanımaz bir tavır içine girmesine ve her ne pahasına olursa olsun o hedeflere ulaşabilmek için gerektiğinde her türlü illegal ve gayri meşru eylemler de bulunabilmelerine yol açmasıdır (Dolu, 2012: 297). Gerilim kuramları, insanların toplum yapısından kaynaklanan yaşantıları nedeniyle sapkınlığa zorlanmadıkça doğal olarak uyumlu bir hayat süreceğini ifade eder (Canter, 2011: 108).

Herkesin başarı, para, meslek gibi belirli amaçlara ulaşmak ve bunlar için mücadele etmek zorunda olduğuna inandırıldığı, böyle yetiştirildiği bir toplumda öne geçmek ve bu amaçlara ulaşmak için birtakım meşru yollar vardır. Ancak onlarla birlikte yasakları içeren yöntemlerde vardır. Örneğin meşru yollar kullanarak da para kazanılır yada dolandırıcılık veya güveni kötüye kullanma yöntemleri ile de aynı amaca ulaşılabilir. Toplum kültürünün yarattığı ve insanları kendisine ulaşmaya tahrik ettiği başarı amaçlarına (servet, şöret, iktidar, öğrenim vs.) ulaşmaya çalışan bireyler ister istemez bazı sapma davranışlarına yönlenmek zorunda kalabilir. Zira herkesin bu amaçlara meşru yollarla ulaşabilmelerini sağlayacak araçlar sınırlıdır. Çünkü kişilerarası ırk, etnik statü ve özellikle de sosyal sınıf bakımından farklılaşmalar bu araçları sınırlamaktadır. Sonuç olarak toplumdaki dezavantajlı kişiler bu hedeflere ulaşabilmek için toplumsal normlardan sapmaya zorunlu hissederler (Dönmezer, 1981: 462).

3. KENTLEŞME VE SUÇ İLİŞKİSİ

Kent yaşantısının anlaşılması için değişik bilim dallarını içeren disiplinler arası bir bakış açısına sahip olmak şarttır. Gerçekten de kent, sosyoloji, ekonomi, coğrafya, mimarlık, mühendislik, kamu yönetimi, sosyal psikoloji, tarih, sanat tarihi, jeoloji ve demografya gibi bilimlerle yakından ilişkili olduğu kadar kriminoloji bilimi açısından da büyük önem taşımaktadır (Erkan, 2010: 12).

Toplumlar İbn-i Haldun'un ifadesiyle canlı organizmalardır ve bu canlı organizmalar sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedirler. Bireyler yaşadıkları toplumda

gerçekleşen bu değişimlere bazı zamanlarda sağlıklı bir şekilde uyum sağlarken bazı durumlarda ise bu değişime ayak uyduramamakta ve adaptasyon sorunları yaşamaktadırlar. Kentleşme bahsedilen bu toplumsal değişimin en hızlılarından ve kentleşmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmemesiyle doğacak uyum sorunlarının en önemlilerinden biri suç oranlarında ki artıştır.

Araştırmalar da bu iddiayı desteklemektedir. Türkiye'de; büyük, kentleşme oranı yüksek, gelişmiş, GSYH'dan daha çok pay alan, nüfus yoğunluğu yüksek, göç alan kentlerde daha çok suç işlenmektedir (Karasu, 2008: 255). Benzer bir biçimde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kentleşme ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma 1993 yılı içerisinde nüfusu beş yüz bini geçen kentlerdeki suç oranının nüfusu elli binden az olan yerleşim yerlerine göre dört kat daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır (Gökulu, 2010: 220). Genellikle suçun köy ve küçük şehirlere göre büyük şehirlerde daha fazla işlemekte olduğunu, büyük şehirlerden uzaklaştıkça suçların sayısı azalmakta olduğu söylenebilir (Dönmezer, 1981: 223).

Bu durumun birçok sebebi vardır. Bir önceki bölümde değinilen suç teorilerine göz atıldığında her teorinin ayrı ayrı öne sürdüğü suça yönelten sebeplerin şehir toplumunda ziyadesiyle bulunduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Kent içinde ekonomik gelir dağılımının daha adaletsiz oluşu, kır toplumuna zıt olarak kentte var olan heterojenlik, insanları kontrol edecek genel-geçer normların bulunmaması, kültür ihtilafları, bireylerin üzerindeki aile kontrolünün zayıflaması, şehirlerin hem suça bulaşmak hem de işlenmiş bir suç sonrası gizlenmek için daha elverişli ortamlar sunması, kolluk birimlerinin kırsal alanlarda daha etkili olması, başarı hedefi; bu hedeflere ulaşmada eşit olamayan şartlar ya da hedeflere ulaşmanın yasal ve yasal olmayan yollarının bir arada olması sonucu doğan anomi ve gerilim, mekânsal ayrışmalar sonucu bireylerin suç eğilimli başka bireylerle bir arada geçirdikleri zamanın artması, özellikle çocuk ve gençlerin suç davranışını taklit edebilmesi ve öğrenebilmesi için suçlu kişileri rol model almasına imkân sağlayan çöküntü bölgelerinin varlığı gibi sebepler kentte suç oranlarının artışına neden olan etkenler arasında gösterilebilir.

Ancak şu belirtilmelidir ki şehirleşme modern zamanda suç artışının tek sebebi değildir. Şehirleşme modern toplumun geçirdiği değişikliklerden yalnızca biridir. Suçun açığlanmasında şehirleşme tek başına bir 'sıkıntının tespitini' oluşturuyorsa da toplumsal

değişimin diğer yönleri de göz önüne alınmalıdır (Picca, 1995: 60). Bunun yanında suç miktarlarının, şehrin sahip olduğu basın olanakları dolayısıyla çoğu zaman abartıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır (Aydoğan, 2000: 45).

Ayrıca kentleşmenin her zaman suç oranlarını arttırdığı ön kabulü de bazı durumlarda gerçekleşmemektedir. Örneğin Dönmezer, Karadeniz Ereğlisi üzerine yaptığı bir çalışmada ifade etmektedir ki, her zaman hızlı sanayileşen ve şehirleşen bölgelerde suç oranı artmamaktadır. Şehirleşme ve sanayileşme yaşayan toplumların tümü kaçınılmaz bir biçimde şehirleşmenin sebebiyet verdiği problemler ve suçluluk problemi ile karşılaşmayabilir. Toplumların kendine özgü normatif düzeni ve sosyo-ekonomik şartları, sözü geçen gelişmelerin olumsuz etkilerini, hiç olmazsa şiddetini azaltabilir ve toplumsal yapı çok geniş zarar görmeden sanayiye geçiş evresinin bunalımlarını atlatarak yeni bütünleşmeler yaratabilir. Halkta yerleşmiş suça ilişkin idrakler sanıldığı kadar hızlı ve kısa zamanda değişmeyebilir (Dönmezer, 1981: 229).

Dolayısıyla özellikle ülkemiz ve gelişmekte olan toplumlarda, şehre gelenlerin hâlâ gelenekçi toplumlarının etkisini taşımaları unutulmamalıdır. Şehirlerimizin bazı bölgelerinde, gelenekçi toplumun bazı suç türlerini engelleyen sosyal kontrol etkinliği hâlâ devam etmektedir. Bu devamlılık, şehir türü suçluluğun, şehir tipi suçlunun belirmesini engelleyebilmekte, bu sebeple Türkiye'de, şehir-köy suçluluğu durumu, şehirleşme hızına paralel bir değişikliğe uğramamaktadır. (Özek, 1974: 141).

Belirtilen istisnalar göz önünde bulundurulmakla birlikte genel kabul kentleşmenin suç oranlarını arttırdığı yönündedir. Gümüş (2004), kentleşme ve suç arasında ki ilişkileri ifade etmek adına üç ana grup belirlemiştir. Buna göre kentleşme ve suç arasındaki ilişkiyi anlamlı kılacak üç ana değişken grubu vardır; ekonomik değişkenler, sosyal-demografik değişkenler ve son olarak önleyici değişkenler (Gümüş, 2004: 98-109).

3.1. Ekonomik Değişkenler

Kentleşmenin suç ile ilişkisinin ekonomik boyutu kimi açılardan doğrudan kimi yönlerden ise dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik yönden zayıf her birey suç davranışına girmemektedir. Ancak kentin maddi olarak dezavantajlı kesimlerinin suç işleme oranı daha fazladır.

Kentli bireylerin davranışlarının, ekonomiden ne derece etkilediğini anlamak için kentsel yoksulluk kavramını tanımlamak gerekmektedir. Kentsel yoksulluk, kentsel

mekândaki yoksulluğun küreselleşme süreçlerinin etkisiyle belirli bölgelerde yoğunlaşma eğilimini ifade etmektedir. Literatürde ‘yeni yoksullar’, ‘sınıf altı yoksulluğu’ biçiminde de kullanımlara sahip olan kavram genel yoksulluk anlayışından farklı bir yoksulluk tipini tanımlamaktadır. Yeni kentsel yoksulluğun genel yoksulluktan ayrılan yönü küresel ekonomik alanda meydana gelen gelişmeler neticesinde daha önce yoksulluk sorunu olmayan kitlelerin yoksul hale gelmesi ve yoksulluğun görece kalıcı olması ve bu özellikteki kitlelerin giderek mekânsal ve toplumsal süreçlerden dışlanmasıdır. Yeni yoksulluk özellikle büyük kentlere doğru olan göç ve kentte geliri düşük kesimlerin yaşam alanı olarak seçtikleri ‘kenar mekânlar’ ile hız kazanmakta ve yerleşik hale gelerek kendi kendini üreten bir kültür halini almaktadır (Sam ve Bayram, 2011: 222).

Ekonomik etkenlerin suça etkisi incelendiğinde öncelikle yoksulluk, yerleşim bölgelerinin sosyal kontrol mekanizmalarını zayıflatır. Yoksul mahallelerin yüksek nüfus hareketine sahip olması da burada yaşayanların mekâna ve sosyal çevreye bağımlılık duygusunu azaltmakta ve suçlu davranışın daha rahat ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır (Erkan, 2010: 199). Bunun yanında belirtilen bu sefalet bölgelerinde oturanlar kötü meskenlerde, sağlık şartlarının bozulmasına neden olan ortamlarda, genellikle kendileri gibi fakir ve suça meyilli insanlarla bir arada yaşamak zorunda kalmakta, bu bölgelerde yaşayan gençler, çevrelerinde ki bu tip kişilerin illegal hareketlerini taklit edebilmekte ve kriminal davranışları öğrenebilmektedir. Ayrıca ana-babanın aynı zamanda çalışmaya mecbur olması dolayısıyla çocuklardan maddeten ve manen uzak hale gelmeleri, ekonomik kısıtlamalar nedeniyle veya çalıştıkları için çocukların yetersiz eğitim almaları da bilinçsiz nesiller yetişmesine neden olmaktadır.

Aynı şekilde, ekonomik olanaksızlıklar, kişileri yasa dışı geçim yollarına itmektir. Bunun sonucunda kumar, fuhuş, beyaz kadın ticareti, uyuşturucu madde satıcılığı, sahtekârlık, dolandırıcılık, rüşvet gibi suçların ekonomik nedenlerle işlenmesi kolaylaşmaktadır (Özek, 1974: 124). Sadece bireysel imkânsızlıkların suçu çekici yaptığı düşüncesi yanlıştır. Şehirlerdeki yoğunlaşma, suç eylemine büyük olanaklar sağladığı için suçluları kendine çeker. Zenginliklerin daha önemli bir kısmı gibi ekonomik hayatın önemli eksenleri de şehirlerde toplanmıştır. Ayrıca zenginler ve fakirler arasındaki en büyük ekonomik çatışma kentsel bölgelerde olur (Picca, 1995: 59). Bu maddi çatışma ve ekonomik adaletsizlikler, dezavantajlı kesimde bulunan yoksul bireylerde gerek sisteme gerek varlıklı kişilere karşı bir öfke doğurmakta, dolayısıyla, kimi zaman bu öfkenin dışa

vurumu kimi zaman da yoksul kesimin kendi adaletlerini tesis ettiği düşüncesiyle suçlu davranış açığa çıkar.

George Simmel'in *Metropol İnsan Karakteri* isimli eserinde tanımladığı metropol insanı, günümüz kent insanının özelliklerini yansıtmakta, ilk bölümde ifade edildiği gibi metropol insanı, ilişkilerini 'meta'lar üzerine kurmakta, 'kaçı?' sorusunu hayatının merkezine koymaktadır. Ekonomik rekabetin ve sermaye eşitsizliğinin düşük olduğu kır toplumundan farklı olarak kent toplumunda insanlar arası ilişkilerde ekonomik değerler belirleyici olmakta, maddiyat temelli hedefler hayatın merkezine yerleşmekte, toplumdaki diğer bireyleri bu hedefler konusunda rakip olarak gören ve yaratılan bu rekabetçi atmosferde bu kişilerin önüne geçebilmek için her yolu kendine mübah gören bir insan formu ortaya çıkmaktadır. Bu sistem bireyleri birbirinden izole eder çünkü bir mübadele ilişkisinin tarafları birbiriyle aynı zamanda rekabet etmek ve kazanabilmek için yalnızca kendilerini düşünmek zorundadır. Kendini düşünmek zorunda kalan bireyin suça yönelmesi kolaylaşmaktadır.

William Bogner '*Criminalite et Conditions Economiques*' (1905) adlı çalışmasında suçu ekonomik koşulların bir sonucu olarak analiz etmiştir. Bu çalışmanın odak noktası kentleşme olmamakla birlikte kapitalist üretim biçimin insanda oluşturmuş olduğu bencil kişilik yapısı, bir kır toplumdan ziyade kent toplumunu akla getirmektedir. Bogner'e göre suç, bir insan topluluğu içerisinde gerçekleştirilen ve herkesin ya da iktidar sahibi olanların çıkarlarına zarar veren bu nedenle de grubun özel olarak yetkili kılınmış organları tarafından ahlaki kınamadan daha ağır bir biçimde cezalandırılan eylemdir. Bogner'e göre ekonomik nedenlerden dolayı genel olarak suç, kentlerde kıra göre daha yaygındır ve bunun nedeni de suçun bulaşıcılığıdır. Bu durumu Bogner, Tarde gibi taklitle açıklamakta, suçun bulaşıcılığının kentlerde daha fazla olmasının nedenini kentlerde insanların daha fazla bireyle temaslarda bulunma imkânının bulunmasıyla açıklamaktadır. Bununla birlikte taklidin kentlerdeki daha yüksek suç oranlarının temel nedeni olmadığını, kentlerdeki büyük servet farklılıklarının daha önemli bir etken olduğunu belirtmiştir (Bogner'den aktaran; Gölbaşı, 2010: 72-74).

Ekonomik gelişmeler ve bunların kent üzerindeki sonuçlarını inceleyen Fisher da çalışmasında kırsal nüfusun daha iyi bir yaşam için kente planlanmamış hareketi sonucu kır ve kent nüfusunun kaçınılmaz değişimine değinmiştir. Kırsal kesimden kente yoğun

insan göçü tarımsal yapı yerine endüstriyel yapıya uyumu gerektirirken, büyük ölçüde işsizliği, yeni beceriler geliştirme, yeni iş alışkanlıkları ve yükümlülükleri edinme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Endüstriyel düzen içerisinde absorbe edilemeyecek kadar çok sayıda bireyin tarımsal kesimden gelmesi suç unsuru içeren bir durum oluşturmaktadır (İçli, 1993: 40-41).

Ekonomi ve suç ilişkisi konusunda değinilmesi gereken önemli bir noktada suçun sadece düşük ekonomik statülü bireylerce işleneceği düşüncesinin bir yanığı olduğudur. Bunun en somut örneği 'beyaz yaka suçlarıdır.' Beyaz yaka suçları toplumda saygıdeğer bulunan, sosyal itibara sahip kimselerin yürüttükleri ve iş hayatında işledikleri sömürücü ve hileli ekonomik suçlardır. 1921 - 1932 yılları arasında Amerika'da 11 800 banka faaliyetlerinde ki birtakım yolsuzluklardan dolayı çalışmaya son vermiş ve bundan dolayı 5 milyar dolar mevduat yok olmuştur. Bu dönemden sonra beyaz yaka suçları kavramı ortaya çıkmış, suçun ekonomik açıdan güçlü kişilerce de işlenebileceği gerçeğiyle yüzleşilmiştir (Dönmezer, 1981: 75).

Kentleşmenin ekonomik yönden suça etkisi ülkemizde de benzer özellikler göstermektedir. Köylerden şehirlere göç, köy ekonomisinden piyasa ekonomisine geçiş, şehirlerin plansız büyümesi, ceza adalet sisteminin bu büyüme ile orantılı olarak gelişmemesi, kolluğun bu durum karşısında suçla mücadelede etkisiz kalması, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının ortadan kalkması, kültürel değişim, ihtilaflar ve aykırılıkların artması, düzensiz şehirleşme sonucu göç eden nüfusun belirli bölgelerde yoğunlaşması, yeterli istihdam imkânlarının bulunmayışı ve işsizlik yakın dönemde Türkiye'de şehirleşme sonucu suçun artmasının başlıca sebeplerindendir (Özek, 1974: 123).

3.2. Sosyal Değişkenler

Kırdan kente göç, bireylerin ekonomik davranışlarında olduğu gibi sosyal davranış kalıplarında da önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Çalışmanın 'Kentleşmenin Toplumsal Boyutu: Kentlileşme' başlıklı bölümünde detaylı olarak incelendiği üzere kent insanı kır insanından çok farklı bir yaşam formuna sahiptir. Kentlileşmenin beraberinde getirdiği kır insanından kent insanına dönüşüm süreci kısa sürede gerçekleşmez, aksine uzun bir gelişme süreci gerektirir. Kimi zaman bu dönüşüm başarılı bir şekilde sonuçlanırken, bazı durumlarda ise sürecin sağlıklı işlememesi sonucu bireylerde

uyumsuzluklar ve sapma davranışları görülebilmektedir. Kent suçluluğu işte bu sapma davranışlarının getirdiği bir sonuçtur.

Kırsal bölgelerde yaşayan kişiler çevrelerince sıkı bir sosyal kontrole tabiidirler. Bu türden cemaatçi toplumlarda var olan hısımlık, komşuluk, aynı din ve mezhebe mensup olma gibi özellikler, aynı zamanda güçlü bir sosyal kontrol de sağlamaktadır. İnsanlar doğduklarında sahip oldukları statüyü genellikle muhafaza ederler, kuralların, sosyal normlarının gücünü gelenekler sağlamakta ve bunların doğruluğu hususunda kimsede şüphe bulunmamaktadır (Dönmezer, 1981: 350). Cemaat toplumunun özelliklerini gösteren bu tip toplum yapılarında sosyal kontrol her şeye hâkimdir. Bireyler bu kontrolden saptıkları anda toplumdaki dışlanma gibi ağır bir yaptırımla karşılaşabilirler. Örneğin Türkiye'nin bazı bölgelerinde töre hala güçlü bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Bilindiği üzere, şiddet törelerin titizlikle belirlendiği eylemlerden birisidir. Ne zaman şiddet uygulanması gerektiği konusunda belirleyici olan töredir. Şiddet üzerinde törenin bir tekel oluşturmasına neden olan bu durum, toplumca denetlenebilen bir şiddeti beraberinde getirir. Kırsalda suç bile kontrol ve denetim altındadır. Oysa bu durum kentler için geçerli değildir (Karasu, 2008: 258). Şehir toplumunun sosyal düzeninde bütün bunların tersi cereyan etmektedir. Kişisel ilişkilere dayanan cemaat hayatının yerini büyük menfaat birlikleri almıştır. Kuralların geçerliliği, bunların faydalılık ve meşruiyetine bağlıdır. Üretici sıfatından tüketici sınıfına geçen köylüler, şehirlere akın ederek suçun temel nedenlerinden biri olarak şehirleşmeye sebep olurlar. Daha öncede belirttiği gibi nüfus ve yoğunluk sebebiyle sosyal kontrol düşüşünün anonim bir muhit yaratması, şehirlerde suçlu kültürünün filizlenmesine müsait bir ortam hazırlamaktadır. Köylerde örf ve adet, insan davranışlarının düzenlenmesinde etkili ve yeterli olsa da, şehirlerde asgari bir sosyal düzenin tesisi, polis ve ceza organları tarafından kanun yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle şehirler, köy ve kasabalara nazaran daha kriminojendir (Yücel, 1971: 17).

İçinde yaşadıkları çevre, ailelerinin ve akran gruplarının yapısı, gençlerin şiddete meyletmesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Kentsel alanlardaki gençler kırsal alanlarda yaşayanlardan daha fazla şiddete yatkınlık göstermektedirler. Kentsel alanlarda ki yüksek suç oranına sahip bölgelerde yaşayanlar diğerlerine nazaran daha fazla suça karışmaktadır (Erkan, 2010: 198). Bunun önemli bir sebebi kentleşmenin aile kurumunun yapısında meydana getirdiği ciddi değişikliklerdir. Çocukların dışarıda geçirdiği vakit evdekinden

daha fazla olmaya başladığında yavaş yavaş çocukların birlikte oldukları arkadaş grupları ailenin yerini almaya başlar. Bu süreçte ailenin çocuk üzerindeki etki ve kontrolünün giderek zayıflamasına ters orantılı olarak, bu grupların çocuk üzerindeki etkisi artar (Dolu, 2012: 211).

Yine kentli bireylerin özel yaşantı alanlarında dikkati çeken sanal anonimlik durumu suç davranışına götüren bir etkidir. Sanal da olsa anonim olma hissi bireyler üzerinde sihirli bir etkiye sahiptir. Kişisel hayatlarında yaşadıkları sapmalar bir noktaya gelindiğinde bireyde bir mükemmellik algısı ve dokunulmazlık zırhı yanılması oluşturur. Bu bireylerden bazıları aynı yanılmanın kamusal alanda devam edeceği yanılgısıyla suç işlemeye başlar. Zira anonimlik duygusunun kazandırdığı belki de en önemli özellik gerçekten uzaklaşmaktır. Yani birey artık kendisini bağlayacak bir gerçekliğe ve normallik algısına ihtiyaç duymamaktadır (Cinoğlu, 2011: 251).

Günümüzde kent suçluluğu değerlendirildiğinde toplum hayatında yaşanan değerler arası çatışma sürecinde ortaya çıkan gerginliklerden kaynaklanan şiddet suçlarının ve toplumdaki kurulu normlara karşı, kamu düzenini ihlale yönelik suçların daha büyük toplam tuttuğu görülmektedir. Bu durumu, Simmel'in Metropol İnsan Karakteri eserinde belirttiği gibi kentlerdeki insanları çok çabuk heyecanlanır hale getiren gereğinden fazla dış uyaran olmasına veya şehirlerin bazı suçların işlenmesine elverişli ortam yaratmasına bağlayanlar vardır (Erkan, 2010: 187).

Louis Wirth'de kent suçluluğunu şu şekilde açıklamıştır; Kentli birey geniş ölçüde ekonomik, siyasal, eğitimsel, cinsel ve kültürel alandaki gönüllü örgütlerin etkinlikleri sayesinde kişiliğini ifade eder, geliştirir, statü kazanır ve uğraş alanlarını oluşturan eylemleri sürdürebilir. Oldukça farklı işlevleri olan örgütsel yapının kendisine bağlı olan kişilerin uyumunu, ruhsal dengesini kendi başına sağlamadığı sonucu rahatlıkla çıkarılabilir. Bu koşullarda kişisel düzenin bozulması ruhsal dengesizlik, intihar, kabahat, suç, bozulma ve düzensizliğin kentsel yaşam da kırsal yaşamdan daha belirgin olması beklenir (Duru, 2002: 104).

Kent suçluluğunun kuramsal çözümlmelerine katkı sağlayan önemli bir yaklaşım **Yapısal Fonksiyonel Kuram**'dır. Bu teorilere temel oluşturan çalışmalardan ilki Durkheim'in İntihar adlı klasik çalışmasıdır. Durkheim çalışmasında sapma davranışı üzerinde etkili olan faktörleri sosyal çevre ile ilgili olarak ele almıştır. Kentleşme süreci ile

sapmanın artması ve yaygınlaşması durumu, anomi ve yabancılaşmaya yol açmaktadır. Kimlik bunalımı da denebilecek yabancılaşma, hiçbir yerde dayanak bulamayan, kentsel yaşam tarzına uyum sağlayamamış, yeni kentli veya kentleşememiş köylülerin kabullenilmediği, tutunamadığı, toplumuna veya kendisine karşı yabancılaşma ile kendini gösterir (Erkan, 2010: 189). Durkheim, anomi kuramını açıklarken, kente yeni gelenlerin hangi kurallara uymaları gerektiği konusunda bocaladığını, bu bocalamanın bireyi kuralsızlığa ittiğini söyler. Bu durum göçün, bireyin yaşamı ve yaşamını yönlendiren kurallar üzerindeki etkisini açıkça gösterir. Kentte yeni gelenlerde içine kapanma, geleneklerde zayıflama, bireysel ve ailevi sorunlarda artış görülür (Karasu, 2008: 273).

Shaw ve McKay'in öne sürdüğü Sosyal Düzensizlik Teorisi de benzer bir duruma işaret etmekte, kentsel yaşam alanlarında yaşayan bireyleri kontrol edecek baskın bir kültür ve norm grubu bulunmadığı için bu bölgelerde yaşayanların sapma ve suç davranışına girmeleri kolaylaşabilmektedir. Şüphesiz bu düşünceyi savunan Chicago Okulu'nun ortaya attığı en kuvvetli yaklaşım çöküntü bölgelerinin varlığıdır.

Kendilerinden Chicago Okulu'nun kurucuları olarak bahsedilen Park ve Burgess, çöküntü bölgelerini şu şekilde tanımlamışlardır; 'Ekolojik teoriler şehirlerde ki toplulukların rekabet ve ittifak fikri üzerinde temellendirmiştir. Piyasanın ekonomik baskılarıyla insanlar çalışmak, faaliyette bulunmak ve eğlenmek için bir şehrin farklı bölgelerinde iskâna zorlanırlar. Yaşam tarzları, yaşamak için yapılan bu mücadeleye yansır. Sosyal problemler genellikle bu mücadelede kaybetmiş olan insanların çoğunluk olduğu bölgelerde yoğunlaşır (Korkmaz, 1991: 75).

Sosyal bilimciler, kent bölgelerini incelerken buldukları en dikkat çekici olgu 'slum' olarak ifade edilen çöküntü bölgeleridir. Bu terim, fiziki yıkıntı ve şekilsel bozulmanın, kötü konut şartlarının, aşırı kalabalığın, yoksulluğun ve nihayetinde suçun yüksek derecede bulunduğu şehir bölgelerini belirtir. Sözü edilen bu yüksek suçluluk bölgeleri sosyal dayanışma ve toplum düzeni bakımından zorunlu olan kültürel geleneklere ve müesseselere sahip değildir. Sözü geçen bölgelere giderek yaşayan, genellikle bölgeye göç yoluyla gelmiş, değişik kültürler gruplarından olan, ekonomik güven içinde bulunmayan aileler, yeterli ekonomik güce kavuşur kavuşmaz buralardan kaçmak eğilimlerindedir. Bu yüzden şehrin bu bölgelerinde sabit ve etkili bir komşuluk ve birlikte yaşama organizasyonunun gelişmesi çok güçtür (Dönmezer, 1981: 240-246). Bu durum, bu

bölgelerde bulunan ihtilaf içerisindeki farklı kültürlerin ortak bir noktada buluşup kendine has yeni bir ortak harç oluşturmaya da mani olmaktadır. Bu sebeple çöküntü bölgelerinde yaşayan bireyler değişse de suç gerçeği sabit kalmaktadır. 1970'li yıllarda Chicago'da yapılan bir araştırmaya göre 24 polis bölgesi içerisinde görülen suçların yarısından fazlasını yoksul siyah ve Latin Amerikalıların bulunduğu 7 bölgede işlenmiştir (Gölbaşı, 2010: 109).

Bu bölgeler dengesiz kalabalıkların ikamet bölgesi olmakta, süregelen bu sirkülasyon sosyal kontrol mekanizmalarını yok edebilmektedir. Bu bölgeler, tanınmadan saklanabilmek, kriminal kişiler tarafından himaye edilmek, organize suç merkezi olarak kullanılabilir gibi özelliklere sahip olduğundan bölgede yaşamayan suç eğilimli kişilerce de çekici bulunmaktadır. Örneğin İstanbul'da dengesiz nüfus birikimine sahip, işsizlerden, belirli bir iş sahibi olmayanlardan, yerinden kopmuşlardan, kısacası toplumsal disiplinle bağdaşması zor kişilerden oluşan Laleli, Aksaray, Süleymaniye, Tarlabası, Galata, Tahtakale gibi bölgeler çöküntü bölgelerine örnek gösterilebilir (Özek, 1974: 128).

Çöküntü bölgelerine ekonomik sınıf farklılıkları perspektifinden bakmak da mümkündür. Sermaye arzu edilmeyen kişileri ve şeyleri belli bir mesafede tutarken, arzu edilen kişileri ve şeyleri ise yakınlaştırır. Fiziksel mekândaki yakınlık, toplumsal alandaki yakınlığı sağlar ve toplumun şanslı üyeleri arasında etkileşimi artırarak sosyal sermayenin birikimini güçlendirir. Öte yandan sermayeden yoksun olanlar; en az arzu edilen ve en sıradan kişi ve mallarla birlikte yaşamak zorunda kalırlar. Sermayenin yokluğu bir kişiyi bir mekâna zincirleyerek sınırlılık duygusunu yoğunlaştırır (Gölbaşı, 2010: 108).

Çöküntü bölgelerinin kısır döngü mekanizması halinde suçlu üretmesinin bir diğer sebebi de öğrenme teorilerinin de vurguladığı taklit konusudur. Bu bölgelerde yaşayan aileler çoğu zaman çocuklarını suçtan koruyabilecek otoriteye sahip olamamakta veya ailenin kendisinde de suç eğilimi olabilmektedir. Bu genç bireyler çevrelerinde rol model olarak alabilecekleri, kanuna saygılı kişilerle hiç karşılaşmamakta veya çok az temas halinde olmaktadır. Suntherland'ın Ayrımcı Birliktelikler Teorisinde de ifade edildiği gibi çocukların başkalarını taklit derecesi onlarla temas seviyesiyle alakalı olduğundan, ailesinden veya çevresinde yaşayanların çoğundan kriminal davranış gören genç nesil, geleceğin suçluları olma yolunda ilerlemektedir.

Bunun yanında çöküntü bölgesi, sadece fiziki bozulmayı ve altyapı sorunlarını içeren bir kavram değildir. Aynı zamanda toplumsal dışlanmayı ve damgalanmayı içinde barındıran bir kavramdır. Özellikle sağlıksız kentleşme sürecinde ortaya çıkan çöküntü bölgelerine yönelik etiketlenme ve sosyal dışlanma bireylerin kentle bütünleşmesine engel olan ve bireyleri suça iten yapısal nedenler olarak ön plana çıkmaktadır (Gökulu, 2010: 223).

Yapılan araştırmalarda göstermektedir ki, çöküntü bölgelerinde yaşayanları suça iten yalnızca kendi iç dinamikleri değildir. Toplumun bu bölgelere ve orada yaşayanlara verdiği tepkilerde bu konuda belirleyici olmaktadır. Wacquant bu durumu *mekânsal damgalama* olarak adlandırmaktadır. Kentlerde meydana gelen birçok toplumsal sorunun kaynağı olarak kabul edilen bu bölgelerde yaşayanlar, burada yaşadıkları için utanç duymakta, kimi zaman yaşadıkları yeri gizlemekte ya da oraya ait olmadıklarını ve geçici bir süre yaşamak zorunda olduğunu vurgulamaktadırlar. Sadece kentte yaşayan diğer bireyler değil, ayrıca ceza adalet sisteminin parçası olan polisin, mahkemenin ve sosyal hizmet uzmanlarının davranışları da muhatap olduğun kişinin damgalanmış bir bölgede yaşadığını öğrendiğinde değişmekte ve bu bölgede yaşayan birinin tutuklanma ve gözaltına alınma ihtimali artmaktadır. Bunun yanında iş bulma konusunda da benzer sorunlar yaşanmakta, işverenler bu tür bölgelerde yaşayanlara karşı iş verme konusunda çekingen davranmaktadır (Wacquant'tan aktaran; Gölbaşı, 2010: 111).

Sıkça yapılan bir hata da çöküntü bölgelerinin, kente göç edenlerin formel konut piyasasının yetersizlikleri sebebiyle veya göçmen kişilerin bu piyasa içerisinde barınma sorununu halledebilecek ekonomik kaynaklardan yoksun olmaları nedeniyle kendi imkânları ile inşa ettikleri ve ülkemizde sıkça görülen gecekondu yerleşimleri ile karıştırılmasıdır. Çöküntü bölgesi fiziki yıkıntı, kötü konut şartlarının, aşırı kalabalığın, yoksulluğun ve suçun yüksel olarak bulunduğu kentsel bölgeleri adlandırmak için kullanılmaktadır (Gölbaşı, 2010: 107). Oysa, gecekondu bölgeleri bir suçluluk bölgesi değildir. Aksine, bu bölgelerde, köy yaşantısının etkileri kendisini gösterdiği, toplumsal baskı ve kontrol daha baskın olduğu için organize bir suçluluk bölgesi şekline gelmeleri mümkün değildir. Örneğin, bu bölgelerde kumarhanelerin, fuhuş yuvalarının, uyuşturucu madde teşekküllerinin yerleşmesi güçtür. Bu tür organize suça kolaylaştırıcı etken teşkil eden sirkülasyon buralarda mevcut bulunmamaktadır (Özek, 1974: 127).

Buna karşılık, çöküntü bölgesi olmasa da gecekonduların yaşantısı ve ekonomik olanaksızlıklar suça itici etken yaratabilir. Her şeyden önce, bu meskenlerin yasalara aykırı teşekkülü, bu teşekkülü engellemek isteyen otorite ile çatışmayı ifade eder. Ayrıca bu bölgedeki çok sıkışık, iç içe yaşam biçimi, ailelerin içli dışlılığı, yaşayanlar arası ihtilâfların, çatışmaların da kaynağı olabilir. Şehir hizmetlerinin, imkânların sınırlılığı, buna karşılık bu imkânlardan istifade etmek isteyenlerin sayısal çoğunluğu çatışma nedeni olarak ortaya çıkabilir (Özek, 1974: 127). Bunun yanında gecekonduların sakinleri kent değerlerine hem özenerek hem de yadırgayarak bakmaktadır. Kent hayatı her ne kadar bu bireylere cazip gelse de kentteki gelenek ve görenekler, kırsal kesimin daha çok dinsel inançlarının yönlendirdiği örf ve adetlerine, namus ve ahlâk anlayışına uymamaktadır. Bu kültür çatışmasının en önemli sarsıntıları genç kuşaklarda görülmekte, baba baskısı başta olmak üzere her türlü otoriteye başkaldırmak, kentli yaşlılarının özgürlük kalıplarını benimsemek, kırsal kesimden gelen gençler için bir kendini kanıtlama, kısıtlı olanaklarına meydan okuma yolu olabilmektedir (Yavuzer, 1998: 215).

Bununla birlikte son yıllarda ülkemizde var olan korumacı-kontrolcü gecekonduların yapısında da değişiklikler gözlenmektedir. Bu değişimin temelinde iki neden yatmaktadır. İlki, dayanışma duygusunun ve toplumsal denetimin zayıflamasıdır. Geçmişte yoğun iç göçün varlığına rağmen, 'tampon mekanizmaların' varlığı sayesinde kırsal alanda var olan dayanışma duygusu ve kan bağı kente taşınmıştır. Bu dayanışma mekanizmaları; göçmenlerin kente uyum sağlaması, toplumsal denetimin sağlanması, iş ve barınma sorunlarının çözülmesi gibi birçok işlevi birlikte görmüştür. Bu çerçevede gecekondular, sağladığı rant nedeniyle kentsel gerilimin ortaya çıkmasında bir nevi geciktirici rolü üstlenmiştir. Günümüzde ise, gecekonduların muhafazakâr yapısında ki çözülme, gecekonduların sakinlerinin kentlileşme özellikleri göstermesi, yeni nesillerin kırsaldan gelen mekanik dayanışma özelliklerini yitirmesi gibi sebepler dolayısıyla bu dayanışma ve denetim mekanizması giderek zayıflamaktadır. İkincisi, göçün biçim değiştirmesidir. Özellikle, 1985-2000 yılları arasında terör nedeniyle yaşanan göç; zorunlu, anlık, dayanışma duygusundan yoksun ve dışlayıcı bir niteliğe sahiptir (Karasu, 2008: 277).

Rızaları dışında travmatik etkiler altında kente gelen kitleler, hem kente adaptasyon konusunda hem de muhafaza edici değerlerini sürdürme konusunda problemler yaşamaktadırlar. Bu durum gecekonduların bölgelerinde hemşehrilik esasına dayalı mafyavâri grupların şekillenmesiyle sonuçlanmaktadır. Zira yaşadıkları toplum tarafından gerek

ikamet ettikleri bölge gerekse sahip oldukları göçmen statüsü nedeniyle damgalanan bireyler, bu olumsuzluklara maddi imkânsızlıklardan doğan mahrumiyetlerde eklenince aynı kaderi yaşayan insanlarla bir araya gelmekte, kendilerini ifade etmek ve kendilerince bu haksızlığa 'isyan etmek' amacıyla suç davranışına girmektedir. Bu mafyavâri örgütler hem maddi getirisi hem de kazandırdığı statü nedeniyle bir çıkış yolu olarak görülmektedir.

3.3. Önleyici Değişkenler (Güvenlik Yaklaşımı)

Güvenlik geniş kapsamlı bir kavramdır. En yaygın anlamıyla güvenlik; bireysel ve kolektif, gerçek ve algısal olarak suç tehditlerinden uzak olmaktır. Bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri, bir suçun mağduru olmaları durumunda ise mağduriyetlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik güce sahip olmayı ifade eder. Güvenli bir yerleşim yerinde insanlar sosyal ekonomik ve kültürel yaşamlarını korkusuzca sürdürürler. Bu güven algısı ile birlikte yaşam alanına dair aidiyet duygusu gelişecektir (Güçer, 2011: 330).

Kentler iktisadi ve sosyal yaşamın merkezleridir. Bu nedenle yaşam açısından cazip mekânlar haline gelmektedirler. Bununla birlikte sosyal, ekonomik, siyasal alandaki yetersizlikler, kentlerde suç ve mağduriyet sorununu oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunlar, bireylerin yaşam alanlarına yönelik güvenlik algılarını da derinden etkilenmektedir. Yaşadıkları bu mağduriyet korkusu sonucu insanlar kendilerini evlerine hapsedmektedir. Bunun yanında yaygın suç ve şiddet, vatandaşlar arasında korku, mağdurlarda travma etkisi yaratmakla birlikte, failerin de toplum dışına itilmelerine, yakalanmaları durumunda ise ailelerinin zarar görmesine ve dolayısıyla tüm toplumun etkilenmesine neden olmaktadır (Güçer, 2011: 330). Güvenli bir kentte yaşamının insani bir hak olduğu 2005 tarihli Avrupa Konseyi Haklar Bildirgesinde de ifade edilmiştir. Buna göre "Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasadışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kentte yaşamak" kentte yaşayanların hakkıdır (Derdiman ve Şeker, 2010: 419).

Hızlı ve sağlıksız şehirleşmenin suçla mücadele konusunda Ceza Adalet Sistemine daha fazla maliyet doğuracağı kesindir. Bu maliyeti karşılama adına genel bütçeden daha fazla pay ayrılması zorunludur. Zira kentlerde adalet hizmetini gören yeterli ve nitelikli personel ve ekipman bulunamaması ciddi bir problemdir. Kişi başına düşen kolluk hizmeti harcaması, büyük şehirlerden küçüğe doğru azalmaktadır. Diğer bir deyişle, şehrin büyüklüğü ile polis hizmetlerinin kapsamı birbiriyle oranlıdır. Bir şehrin ani büyümesi ve

yayılması, o şehrin adli hizmetlerine yetişilebilmesi için hem polisin ve diğer Ceza Adalet Sistemi üyelerinin hem de suçla mücadelede kullanılan ekipman ve araç sayısının artırılmasını zorunlu kılmaktadır (Özek, 1974: 120-122).

“Kent Güvenliği” kavramı, kentleşme süreci içerisinde meydana gelen güvenlik gereksinimini ve buna yönelik geliştirilen stratejileri çağırır. Bu bakımdan değerlendirdiğimizde, kent güvenliği her şeyden önce kente ait, kırsaldan farklı olan bir güvenlik algısını ve buna yönelik hizmetleri içermektedir (Gökulu, 2010: 211). Kırsal alanlar gerek suç yoğunluğu, gerek suç türleri açısından farklılık arz ederler. Önceki bölümlerde açıklanan sebepler sonucunda kent güvenliği, kır güvenliğinden farklı değerlendirilmelidir. Örneğin bir intihar saldırısı kırsal alan yerine insanların yoğun olarak bulunduğu kent merkezlerinde görülürken, hayvan hırsızlığı suçları genellikle kırsal alanlarda görülür. Kentlerde mala karşı suçlar daha büyük ağırlıktayken, kır bölgelerinde şahsa karşı suçların oranı daha büyüktür.

Tönnies de bir çalışmada, kent ve kırdaki işlenen suçların tipi ve sıklığı arasında farklılık olduğunu ifade eder. Söz konusu çalışmada iki "normal" suç tipi ortaya çıkar: Suçlular, yani kundakçılar, katiller ve seks tacirleri (öncelikle kırsal alanda rastlanan) ve sahtekârlar, yani hırsızlar, soyguncular ve dolandırıcılar (öncelikle kentsel alanda rastlanan). Tönnies önceden var olan sosyal bağların zayıflığının ya da kopuşunun sonucu ortaya çıkan düşmanlık ve yabancılaşmayla, cehalet ve şüphenin sonucu ortaya çıkan düşmanlık arasında ayırım olduğunu ifade etmiştir. Gemeinschaft'ta düşmanlık genellikle kendisini şiddetli öfke, kin ve hastalıklı istek olarak dışa vururken, Gesellschaft'taki düşmanlık genellikle kendisini kronik korku, nefret ve tiksinti ile dışa vurur. Dolayısıyla bu teori, onun yukarıda işaret edilen iki suç tipine yönelik ilgisine denk düşer. Suçlular (kır tipi suçlu), acımasız, refleksif olmayan, aşırı egoizmden doğan spontane bir tutkuyla hareket ederler. Burada daha kaba tipte bir zihniyetten bahsedilebilir. Diğer yandan sahtekârlar (kent tipi suçlu) planlı hareket eder. Amaçlarına (yani başkalarına ait malları kendilerinin kılma) dair açık bir bilinçleri vardır ve eylemleri amaca ulaşmak için bir araçtır. Bu yüzden sahtekârlar, suçlulardan daha rafine bir egoizm formu ile karakterize olurlar. Bu şekilde Tönnies Cemaat-Cemiyet ayırımını suç tiplerine uygular (Falk, 2004: 52)

Kolluk birimleri suçla mücadele ederken kır-kent ayrımının bilincinde hareket etmelidir. Bunun yanında özellikle kentlerde güvenliği sağlamanın yalnızca bir kolluk sorumluluğu olmadığı kabullenilmeli, suçla mücadelede planlı ve geliştirilebilir politikalar ortaya konulmalı, gerek diğer kamu kurumları, gerek eğitim kurumları gerekse sivil toplum örgütleri suçla mücadele konusunda işbirliğine girmelidir.

4. ÜLKEMİZDE GÜVENLİK AÇISINDAN KIR-KENT AYRIMI

Şüphesiz Ceza Adalet Sisteminin işlemesindeki aktörlerin en önemlisi kolluktur (Dönmezer, 1998: 3). Türkiye’de iç güvenlik hizmeti, genel kolluk olarak bilinen, polis ve jandarma yanında, özel kolluk olarak isimlendirilebilecek, varlığını özel bir kanuna borçlu olan Sahil Güvenlik Komutanlığı görevlileri, çarşı ve mahalle bekçileri, köy bekçileri ve köy korucuları, özel güvenlik kuruluşları görevlileri, orman muhafaza memurları, gümrük ve tekel zabıtası aracılığıyla yürütülmektedir (Eryılmaz, 2006: 179).

Bu birimlerden Genel Kolluk olarak ifade edilen polis ve jandarma, güvenliğin asli elemanlarıdır. Bu iki birim arasındaki temel fark ise görev yeri bakımındandır.

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu Ek Md. 4’te ;

"Polis, görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde hizmet branşı, yer ve zamanına bakılmaksızın bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç delillerini tespit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir"

İfadesi ile mülki sınırlar içinde güvenlikten Emniyet birimlerinin sorumlu olduğunu belirtir.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu m. 10’ a göre ise;

"Jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir."

Dolayısıyla ülkemizde il, ilçe merkezlerinin güvenliğinden Emniyet Genel Müdürlüğü, bunun dışında kalan alanların güvenliğinden ise Jandarma Genel Komutanlığı sorumludur.

En son verilere göre jandarmanın görev ve sorumluluk alanı ülke coğrafi sınırlarının %91'ini oluşturmaktadır (Eryılmaz, 2006: 185). 2012 yılı Meclis Bütçe konuşmasında o dönemin İçişleri Bakanı İdris Naim ŞAHİN'in ülke nüfusunun % 78'inin polisin sorumlu olduğu bölgede % 22'sinin ise jandarma teşkilatının sorumlu olduğu bölgede yaşadığını ifade etmiştir. 2014 yılı bütçe konuşmasında ise % 86'lık nüfusun polis sorumluluğunda % 14'lük nüfusun jandarma sorumluluğunda olduğu açıklanmıştır (www.icisleri.gov.tr.2015). Bunun yanında yapılan bir çalışmada işlenen suçların % 50,1'inden ilk olarak polis birimlerinin haberdar olduğu, % 35,6'sının savcılık makamına, ancak % 1,1'inin jandarmaya bildirildiği sonucuna varılmıştır (Dönmezer, 1998: 6).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTLEŞMENİN SUÇ ORANLARINA ETKİSİ; GÖRÜKLE ÜZERİNE BİR İNCELEME

1. EĞİTİM AMAÇLI GÖÇ

Göç insanlık tarihinin başlangıcından beri varlığını korumuş bir kavramdır. Çağlar geçtikçe göç kavramı sabit kalmakla birlikte göç sebepleri dönemsel nitelik göstermiş ve insanların göç nedenleri zamanın gerçeklerine göre değişmiştir. Kimi zaman açlık ve sefalet, kimi zaman savaşlar, kimi zaman daha müreffeh bir hayat arzusu, kimi zaman teknolojik gelişmeler göç sebebi olmuştur.

Üzerinde durulması gereken göç sebeplerinden biri de eğitim amaçlı göçtür. Eğitim amaçlı göç en basit anlamıyla bireylerin eğitim alma amacıyla buldukları yerden başka bir bölgeye göç etmeleridir. Eğitim amaçlı göç sanayi devrimine kadar münferit olarak gözlemlenmiştir ancak sanayi devrimi bu konuda yeni bir boyut açmıştır.

Eğitimin kurumsal bir nitelik kazanmadığı geleneksel toplumlarda bireye aktarılacak bilgi kısıtlı olduğu için mesleki eğitim usta-çırak ilişkisi, diğer bilgiler de aile ve arkadaşlar yoluyla öğrenilmekteydi. Dolayısıyla kurumsallaşmış bir eğitim sistemi yoktu. Sanayi devrimi ile birlikte kentleşme, uzmanlaşma ve teknolojik bilgi artmış, bireyleri eğitmek için usta çırak ilişkisi yetersiz kalmıştır. Eğitim kurumu, On Dokuzuncu Yüzyılda oluşmaya başlayan çağdaş sanayi-kent toplumunda, eğitim ve öğretim işi için örgütlenip uzmanlaşmış okul denilen kuruluşlarda, öğretmenler denilen meslek insanları eliyle bireylere bilgi, değer ve becerileri kazandıran toplumsal bir kurum haline gelmiştir (Ozankaya, 1996: 447). Bu durum eğitimin, uğruna insanların yaşadıkları alanı değiştirecek kadar önemli bir hal alması anlamına gelmektedir. Bunun yanında kentleşme de yalnız okuma yazma oranı yükselmesini kolaylaştırmamış aynı zamanda zorunlu eğitime ek olarak mesleki ve teknik eğitimi de büyük oranda özendirmiştir. Bu da kitlelerin eğitim amaçlı göçe yönelmesiyle sonuçlanmıştır (Erkan, 2010: 232).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkisini göstermiş olan eğitim göçünün ilk ve orta dereceli okullardan ziyade yükseköğretim aşamasında gerçekleştiği söylenebilir. Eğitim amaçlı göçlerin tüm göçler içindeki önemi, üniversitelerin ve bu üniversitelerde

okuyan öğrenci sayısının artısına bağlı olarak artmıştır. Bu çerçevede, ülkemizde üniversitelerin gelişimine baktığımızda, bunların sayıları ve öğrenci kapasitelerinin 1980'lere kadar daha sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. 1950'ye kadar ikisi İstanbul'da (İstanbul Üniversitesi ve İTÜ), biri Ankara'da (Ankara Üniversitesi) olmak üzere 3 üniversitenin yer aldığı ülkemizde, 1955-1957 yılları arasında kurulan Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi ile yükseköğretim Anadolu'ya yayılmaya başlamıştır. 1967'de Hacettepe Üniversitesi ve 1971'de Boğaziçi Üniversitesi'nin kurulmasını izleyen 1973-1981 dönemi, üniversitelerin tam anlamı ile Anadolu'ya yayıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Diyarbakır, Eskişehir, Adana, Sivas, Malatya, Elazığ, Samsun, Konya, Bursa ve Kayseri'de 10 yeni üniversite kurulmuş ve böylece ülkemizdeki üniversite sayısı 19'a yükselmiştir. 1992 yılı ülkemizde üniversitelerin hem ülke çapında dağılımı hem de öğrenci sayısının artışı bakımından özel bir yere sahiptir. 3 Temmuz 1992'de çıkarılan 3837 sayılı Kanunla, birçoğu daha önce o illerde mevcut olan eğitim birimlerinin nüve teşkil ettiği, 1'i vakıf 23'ü devlet üniversitesi, birçoğu küçük ve orta büyüklükteki kentlerde kurulmuştur (Işık, 2009: 30).

Üniversitelerin zamanla büyümeleri, öğrenci ve öğretim elemanı sayılarının hızla yükselmesi; üniversitelere sahip kentlerde birçok alanda değişimler yaratmıştır. Üniversitelerin kurulmasını izleyen yıllarda, bu tip kentlerin nüfus miktarında, yaş yapısında, göç verilerinde çok çarpıcı değişimler ortaya çıkabilmektedir. Üniversitelerin, kentler üzerinde yarattığı değişimler sadece nüfus ile de sınırlı kalmamaktadır. Üniversitelerin kurulması ile doğrudan veya dolaylı olarak yaratılan istihdam ve bunun beraberinde getirdiği gerek kurumsal harcamalar gerek çalışanların, öğrencilerin ve ziyaretçilerin yaptığı harcamalar kentlerin ekonomik yapısında büyük canlılık yaratmaktadır (Işık, 2008: 161). Gerçekten de, büyük ve genç bir nüfus kitlesi, bulunduğu kentin tüm tüketim kalıplarını değiştirmekte ve kentte daha önce olmayan birçok ekonomik faaliyet yaratırken, mevcut iş kollarının da gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kentlerin kısa zamanda artan nüfusları, yoğun bir konut talebi yaratmakta ve bu durum kentlerin alansal büyümesini de hızlandırmaktadır. Böylece, üniversite kurulan özellikle küçük ve orta büyüklükteki kentler hızlı bir büyüme sürecine girebilmektedir. Bugüne kadar pek çok il ve hatta ilçede üniversite kurulması taleplerinin altında da bu gerçek yatmaktadır (Işık, 2008: 162).

Kentlerde eğitim amaçlı göç eden nüfus oranları farklılık göstermektedir. Örneğin 2009'da yapılan bir çalışmaya göre İstanbul'un aldığı toplam göçün ancak % 8,8'i eğitim amaçlıyken, bu oran İzmir'de % 10, Ankara'da ise % 17 düzeyindedir (Işık, 2009: 27). Daha küçük şehirlerde ise bu oran artmaktadır. Atatürk Üniversitesi'nin bulunduğu Erzurum'a yönelik göçlerde, eğitim amaçlı göçlerin oranı % 31,4 gibi yüksek bir düzeydedir. Niğde, Kütahya, Isparta, Trabzon, Afyonkarahisar, Burdur, Eskişehir, Konya ve Bolu'da eğitim amaçlı göçlerin oranının yüksek olduğu diğer illerdir. Niğde ilinin aldığı göçlerde, eğitim amaçlı göçler % 29,3 ile temsil edilirken, bu oran Kütahya'da % 28,9, Isparta ve Trabzon'da % 26 düzeyindedir. (Işık, 2009: 34). Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta eğitim amacıyla göç eden bireylerin göç ettikleri şehirlerde yarattıkları etkinin derecelerinin farklılığıdır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde bu etki fazla hissedilmezken küçük şehirler, kente gelen binlerce üniversite öğrencisinin etkisiyle ekonomik olarak gelişmekte, yaşayış ve kültür olarak da başkalaşmaktadır. Hatta bir şehre üniversite kurulması, o şehrin finansal kalkınmasını kolaylaştırma adına bir devlet politikası olarak görülmektedir. Bazı durumlarda ise Bursa'da Görükle, Konya'da Bosna semtinde olduğu gibi kurulan üniversiteler kentin bir bölgesini baştan aşağıya değiştirmektedir. Bu çalışmanın odağında ki Görükle Senti de Uludağ Üniversitesi'nin kurulmasından sonra gelişen bir yerleşim yeridir.

2. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

Bilindiği gibi bir kentin gerek nüfus yoğunluğu gerekse sosyo-ekonomik yapısındaki değişimler toplumsal yapının diğer kurumlarını da etkileyerek değişimlere neden olur. Bursa'nın gelişimini genel olarak tanımlamak gerekirse Bursa, tarıma yönelik bir kentin endüstri dönüşüm süreci içerisinde tüm kurumsal yapılarda değişimlerin birbirini etkilediği hatta yeni kurumsal yapıları oluşturduğu bir kenttir. Bursa'da 1950-1965 yılları arasında ortaya çıkan hızlı kentleşme döneminden önce büyük ölçüde tarıma ve hayvancılığa bağımlı bir toplumsal yapı görülmekteydi. Bunun dışında kalan kesim ise tarımdan kaynaklanan ve girişken olmayan dokuma endüstrisinde çalışanlar, yönetim, yargı, denetim işlerinde çalışan hizmetliler grubu ve doğal kaynaklardan oluşan turizm yapılarında çalışan bir gruptan oluşmakta idi. 1965'ten sonra ortaya çıkan hızlı kentleşme ve bunun sonucu olarak yoğun endüstrileşme olgusu Bursa'da tarıma bağlı belirli bir

kesimin endüstriye yönelmesine, yörenin stratejik önemini artmasına ve endüstri gereği olan beyin gücü ihtiyacının doğmasına neden olmuştur (Bursa Üniversitesi, 1981: 8).

1973 yılından itibaren uygulanmaya başlayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında yükseköğretimin uzun dönemli gelişme yönü çizilirken erişilecek ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerektirdiği yüksek nitelikli elemanlar yetiştirecek biçimde yönlendirilmesi ana hedef olarak belirlenmişti. Büyük ölçüde sanayileşmeye dayanacak kalkınmanın her aşamasında teknolojiyi uygulayan, ülke koşullarına uyduran ve üreten eleman yetiştirilmesine ağırlık verilme hedefi Bursa'da kurulması düşünülen endüstri tesislerinin personel ihtiyacının Bursa'dan yetiştirilmesi fikrini güçlendirmişti. Ayrıca 1968 tarihli İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ülkemizde sağlık sorununun özellikle hekim ve diğer sağlık personeli azlığından kaynaklandığı düşüncesi ile devletin sağlık politikasında hekim ve diğer sağlık personeli yetiştirecek fakülte, yüksekokul ve okul açılmasına öncelik verilmişti. Bunun üzerine ülkenin hangi bölgelerinde tıp fakültesi açılacağına karar vermek üzere bir kurul oluşturulmuş, bu kurulun başına Prof. Dr. Sabahattin PAYZIN getirilmişti. Sabahattin Payzın yaptığı inceleme sonucunda Bursa şehrinin bir tıp fakültesi için en uygun yer olduğu, buraya kurulacak bir hastanenin Bilecik, Balıkesir, Çanakkale ve Kütahya'nın bir kısmına da hizmet ulaştırabileceği sonucuna varmıştır (Bursa Üniversitesi, 1981: 8-9).

Resmî kurumlarda başlatılan çalışmalara daha sonra Bursa halkı da katılmış, Bursa'da bilim gerçeğine inanan, kentin sorunlarını özümsemiş kişiler bir araya gelerek *Bursa Üniversitesi Kurma Derneği*'ni oluşturmuşlardır. Şehrin ileri gelenlerinden oluşan bu dernek gerek halk tabanında gerekse bürokratik alanda çalışmalar yapmıştır. Dernek üyelerinden avukat Abdülkadir AYTIN derneğin çalışmalarını şu şekilde ifade etmiştir; (Bursa Üniversitesi, 1981: 10)

“Öte yandan dernek, vilayet yöneticileri ile işbirliği içinde üniversitenin yerleşim alanının saptanmasında uğraş vermiş, yerleşim alanının belirlenmesi için görevlendirilen komisyon çalışmalarına katılmış, merkeze yakın köy muhtarlıkları ile ilişki kurarak köylülerin özverileri ile arazi bağıışı konusunda yardımlarını istemiştir. Yerleşim alanının Görükle köy sınırları içerisinde kesinleşmesi üzerine de sahipli arazilerinin kamulaştırma işlemi yapılmadan evvel 2 bin dönümlük kısmı dernek tarafından halktan, belediyeden, ticaret odası ve özel idareden sağlanan parasal yardım ile üniversitenin tüzel kişilik

kazanması halinde üniversite terk edilmek üzere hazine adına satın alınmış, böylece dernek gerçekten önemli görevlerinden birini yerine getirmiştir.”

Valiliğin ve dernek yönetiminin Tıp Fakültesi kurulması uğraşlarına İstanbul Üniversitesi de resmen katılmış ve burada tıp fakültesi kurulmasına önemli katkıları olmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda 1970 yılı öğretim yılı içerisinde İstanbul Tıp Fakültesi, Bursa Tıp Fakültesi adına 50 öğrenci almış ve Bursa Tıp Fakültesi fiilen eğitime başlamıştır. Bu öğrenciler İstanbul'da eğitim görmeye devam ederken 1970-1972 yılları arasında kurulacak tıp fakültesinin yerleşim alanı saptanması için gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Tıp fakültesinin Bursa'da faaliyet görebileceği yerler arasında 400 yataklı Göğüs Hastalıkları Hastanesine karar kılınmıştır. Yapılan fiziki çalışmaların ardından 1974 yılında bu binalarda eğitim öğretim resmen başlamıştır (Bursa Üniversitesi, 1981: 13).

11 Nisan 1975 tarihinde kabul edilen 1873 sayılı kanunla Bursa Üniversitesi kurulmuştur. Ancak bir üniversitenin kurulabilmesi için en az iki fakültenin fiilen kurulması gerekiyordu. Hâlihazırda kurulu bulunan Tıp Fakültesi'ne, üniversiteyi kurup Senato'yu işletmedikçe, tayini yapılmış öğretim üyelerinin atanma olanağı yoktu. Bu nedenle üniversitenin kuruluşunu tamamlama çabasına girişilmiştir (Uludağ Üniversitesi Dergisi, 2004: 41). Yeni fakültenin bölgenin özelliklerine uygun, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ilkeleri doğrultusunda, uzun dönemde erişilecek ekonomik gelişmelerin zorunlu kıldığı nitelikli eleman gereksinimlerine cevap verecek standartlarda olması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlara binaen 1974 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi açıldı ve 1974-1975 yılında 208 adet öğrenci ile eğitim-öğretime başlandı. İstanbul'da Bursa Üniversitesi adına ikinci fakülte olan İktisadi Sosyal Bilimler Fakültesi'nin Bursa'da faaliyet göstermek için ihtiyaç duyduğu tesis sorununun çözülmesi için Mudanya Yolu üzerinde o zaman ki adıyla Ziraat Bakanlığına bağlı Teknik Ziraat Okulu binaların bir kısmının onanmasına karar verildi. (Bursa Üniversitesi, 1981: 15-17).

İkinci fakültenin kurulmuş olmasına rağmen, Göğüs Hastalıkları Hastanesinin bir tıp fakültesine uygun olarak inşa edilmemiş olması sebebiyle karşılaşılan sıkıntılar, öğretim üyesi ve yardımcıları, sağlık personeli ve tıp öğrencileri için yeterli alan bulunmaması ve genişletilebilmesinin de mümkün görülmemesi, bu sıkıntıların yanı sıra yer yetersizliği nedeni ile birçok tıbbi cihazın kullanımı mümkün olmamasından

dolayı fakülte için yeni bir yer arayışı gündeme gelmiştir. Bursa'nın batısında İzmir yolu üzerinde 17. kilometrede 15 bin dönümlük Görükle arazisi uygun bulunarak istisnâ çalışmalarına başlanmıştır. Temmuz 1975 tarihinde dekanlık binası, temel tıp bilimleri binası, dershaneler, kütüphane ve deney hayvanları bloklarının yapımına başlanılmış, bin yatak kapasiteli öngörülen eğitim-öğretim ve araştırma hastanesinin yapımına ise 1976 yılında başlanılmıştır (Atıcı ve Atıcı, 2013: 4).

Görükle Yerleşkesinde temel bilimler binası ve dersliklerin tamamlanmasının ardından 1, 2 ve 3. sınıflar 1985-1986 eğitim-öğretim yılında, 4, 5 ve 6. sınıflar ise Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ndeki kliniklerin yerleşkedeki hastaneye taşınması ile 1992-1993 eğitim-öğretim yılında Görükle'de eğitime başlamışlardır (Atıcı ve Atıcı, 2013: 8).

Daha önce kurulmuş olan ve çoğu kurulduğu şehrin ismiyle anılan üniversitelerin isimleri 1982 yılında alınan bir kararla buldukları şehrin en belirgin coğrafi unsurunun ön plana çıkarıldığı isimlerle değiştirilmiş ve böylece "Bursa Üniversitesi" de "Uludağ Üniversitesi" adını almıştır (Atıcı ve Atıcı, 2013: 6).

Kuruluşunun ardından Üniversite bünyesinde sırasıyla şu fakülteler açılmıştır: *Mühendislik-Mimarlık Fakültesi (1976), Veteriner Fakültesi (1978), Ziraat Fakültesi (1981), Eğitim Fakültesi (1982 - Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bursa Yüksek Öğretmen Okulu ile Yabancı Diller Yüksekokulu birleştirilerek), İlahiyat Fakültesi (1982), Fen-Edebiyat Fakültesi (1983), Hukuk Fakültesi (2007) ve Güzel Sanatlar Fakültesi (2007), İnegöl İşletme Fakültesi (2010), Mimarlık Fakültesi (2013), Spor Bilimleri Fakültesi (2013)*. 1995 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kurulması öngörülen *Diş Hekimliği Fakültesi* ise henüz faaliyete başlamamıştır.

Bugün Tıp, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik, Veteriner, Ziraat, Fen-Edebiyat, Eğitim ve Mimarlık Fakültelerinin tamamı ile Güzel Sanatlar Fakültesinin Resim Bölümü, Devlet Konservatuvar, Sağlık Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Enstitüler, Bölüm Başkanlıkları ve Rektörlük merkez örgütü, Görükle Kampusunda faaliyetlerini sürdürmektedir. İlahiyat Fakültesi Fethiye Kampusunda, Yabancı Diller Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Ali Osman Sönmez Kampusunda hizmet vermektedir. Hukuk Fakültesi, Gemlik Necati Kurtuluş Denizcilik Yüksekokulu, Gemlik Asım Kocabıyık Meslek Yüksekokulu, Gemlik'te bulunan Gemlik Sunğipek-Asım Kocabıyık Yerleşkesinde, Güzel

Sanatlar Fakültesi ise Mudanya'da hizmet vermektedir. Mustafakemalpaşa, Karacabey, İnegöl, İznik, Yenişehir İbrahim Orhan, Orhangazi, Orhaneli, Keles, Harmancık ve Büyükorhan ilçelerinde bulunan yüksekokullar ise hizmetlerini isimlerini aldıkları ilçelerde sürdürmektedirler. Sayılan bu fakültelerde 2014-2015 eğitim yılı itibariyle 59.963 öğrenci eğitim görmektedir (<http://www.uludag.edu.tr/Icerik/index/konu/216>, Erişim Tarihi: 09.04.2015).

3. GÖRÜKLE BÖLGESİ

Görükle, Bursa'nın Nilüfer ilçesine bağlı, Bursa merkeze 18 km uzaklıkta ve batıda İrfaniye-Balabancık köyleri, doğuda Uludağ Üniversitesi, kuzeyde Nilüfer Çayı ve Yolçatı köyü, güneyde ise Bursa-İzmir karayolu ile komşudur.

Geçmişte önce köy ardından belde statüsüne sahip olan Görükle, bugün birbirine komşu iki mahalleden oluşan bir bölgedir. Sahip olduğu özelliklere bakıldığında Görükle bir uydu kent olarak değerlendirilebilir. Bilindiği gibi uydu kentler metropol (büyük kentlerin) etrafına kurulmuş ve tamamı bir arada bir bütün meydana getiren alanlardır. Büyük kentlerde kent merkezlerinde yığılmayı önlemek amacıyla ve kentin merkezi yönünü çevreye yaymak üzere planlı bir şekilde uygun imarla merkez illerin çevresinde inşa edilmiş alanlar olan uydu kentler başta altyapı ve ulaşım hizmetleri olmak üzere birçok yönden ana kente bağlıdırlar (Erkan, 2010: 28).

Bursa-İzmir karayolu 18. kilometre de Görükle sapağından ulaşılan Görükle semti kuzeyde eski adıyla Sakarya Mahallesi yeni adıyla Görükle Mahallesi, güneyde ise Dumlupınar Mahallesi olmak üzere iki mahalleden oluşmaktadır. Bu iki mahalle Atatürk Caddesi isimli bölgenin en işlek caddesi ile birbirinden ayrılmaktadır. İzmir yolu sapağından başlayan Atatürk Caddesi muhitin rağbet gören kafeler, alışveriş merkezleri, restoranlar, marketler, eğlence merkezleri, spor salonları, seyahat firmaları ve banka şubelerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu kısma yakın bölgelerde çoğunlukla üniversite öğrencileri ikamet etmektedir. Cadde üzerinde batı yönünde ilerlendiğinde ise özellikle Görükle Mezarlığı sonrası kırsal bölge özellikleri gösteren ve Görükle köylülerinin ilk yerleşimlerini kurdukları alanla karşılaşmaktadır. Bu alan mezarlık, polis merkezi, sağlık ocağı, köy camisi, kıraathaneler, bakkallar ve belediye hizmet binasını içermektedir. Bu alanda üniversite öğrencileri daha seyrekir.

3.1. Tarihçe

Görükle ismine XV. yüzyıldan itibaren kadı sicillerinde rastlanmaktadır. (Kaplıanoğlu, 1996:102). Görükle isminin kökenine ve kuruluşuna ilişkin elimizdeki önemli bir referans mübadele sonrasında Yunanistan'a dönen Görükleli Rumlardan olan Yorgo Kosaridis'in kaleme aldığı bir derlemedir. Kosaridis'e göre MS birinci yüzyılda çoğu Rum köyü saldırılardan kurtulmak için birleşip saldırı olanağı düşük olan bir Rum köyü kurmayı hedefleyerek Görükle'ye yerleşmişler ve bu yeni köye sığınak anlamına gelen Kuvuklia adını vermişlerdir. Kosaridis köyün etrafında manastırlar bulunduğundan buraya 'Aziz Kuvuklia' dendiğini ancak zamanla aziz sıfatının kullanılmaz olduğundan bahsetmektedir (Kosaridis: 1990). Ayrıca yerli bir kaynakta köyün oldukça havadar, sert rüzgârlı bir yerde kurulmasından dolayı "körüklü" dendiği veya Rumca'da "Yeşil Tepe " anlamına geldiği şeklinde yorumların bulunduğu belirtilmektedir (Kaplıanoğlu, 1996: 102).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Anadolu ve Balkanlar'da kurulan ulus-devletler, sınırları dışında kalan yurtdaşlarını kazanmak için karşılıklı anlaşmalar yapmışlardır. Bu anlaşmalar bölgede ciddi göç hareketlerine ve demografik değişikliklere neden olmuştur. Anadolu'nun birçok yöresine olduğu gibi Görükle'ye olan göç de 30 Ocak 1923 tarihli Yunan-Türk Halklarının Mübadelesine ilişkin Protokol ve Sözleşme'nin yürürlüğe girmesiyle gerçekleşebilmiştir (Bıçkı, 1998: 11). Bu dönemde Görükle'deki Rumlar Yunanistan'a dönmüş, onların yerine Kavala ve Selanik'te bulunan Trakya Türkleri, Görükle köyüne göç ederek yerleşmişlerdir. Rumların köyü boşaltırken tüm evleri yakıp kullanılmaz bir durumda bıraktıkları ifade edilmektedir (Taş, 1989: 2).

Göç dalgası bu anlaşma sonrası devam etmiş, Görükle köyünün nüfusu giderek artmıştır. Görükle muhtarlığındaki aile kütük defterleri üzerinde yapılan incelemelerde 1926-50 arasındaki dönemde kaydı bulunanların hatırı sayılır bir bölümünün Anadolu dışında kalan çeşitli yerlerde doğduğunu göstermektedir. 50'li yıllan takip eden döneme bakıldığında ise Anadolu dışı doğum yerlerinde gözlenen çeşitliliğin yerini Anadolu'nun farklı yerlerinde doğmuş olanların oluşturduğu nisbi çeşitliliğin aldığı gözlenmektedir (Bıçkı, 1998: 11). Aile Kütük Defteri kayıtlara göre (cilt 1-V) belde sakinlerinin doğum yerleri incelendiğinde 50'li yıllara kadar olan dönemde ilk sıraları Selanik, Serez, Langaze, İskeçe, Kavala, Rusçuk. Gümülcine, Dedeağaç, Manastır, Drama, Silistre, Üsküp gibi Anadolu dışında doğanlar ile Bursa, Karacabey, İnegöl, Gemlik, Susurluk, Mudanya,

Kemalpaşa, Kütahya, Bolu, İstanbul gibi yakın il ve ilçelerde doğanlar almaktadır. Bu tarihten sonra yer alan kayıtlar yukarıda da belirtildiği gibi Anadolu içi çeşitlilik göstermektedir (Bıçkı, 1998: 32).

Bölgede bulunan tarım alanları, göç sonrası köye yerleştirilen aileler arasında devlet eliyle taksim edilmiştir. Bu taksimat fert başına belli bir miktar esasına göre dağıtıldığı için göç döneminde daha kalabalık olan aileler daha fazla toprağa sahip olmuştur (Bıçkı, 1998: 29). Bu gün bakıldığında Görükle yerlisi ailelerden ekonomik açıdan daha iyi durumda olanlar belirtilen dönemde daha kalabalık olan ailelerdir.

Görükle halkı uzun bir dönem edindikleri topraklar üzerinde tarım yaparak geçimlerini sağlamışlardır. Zeytin, nohut, soğan, tahıl vb. üretimi 70'li yılların ortalarına kadar belde halkının temel geçim kaynağı olmuştur. Ayrıca ipekböcekçiliği de halkın bir kesiminin faaliyet gösterdiği bir alandır.

70'li yılların ortalarında temeli atılan üniversite, 50'li yıllarda tüm Türkiye'nin kırsal yapısı için söz konusu edilebilecek dönüşümden sonra beldeye özgü olarak işlemeye başlayan bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Üniversitenin kuruluş yeri olarak Görükle'nin seçilmesi belde için tarım dışı geçim arayışlarının da başlangıcı demektir. Zira, yapılan büyük çaplı kamulaştırma tarımsal faaliyeti daraltıp rantabl olmaktan çıkarttığı gibi elde kalan arazilerin de kentsel rant kazanarak değerlerinin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur (Bıçkı, 1998: 29). Halka ait topraklardan bir kısmı kamulaştırılarak üniversite arazisine dâhil edilmiştir. Geri kalan alanlara da üniversite öğrencilerinin ikamet eğiliminin Bursa merkezden Görükle'ye kaymaya başlamasının ardından müteahhitler aracılığıyla konut, yurt, apart vs. inşa edilmiştir. Bu dönemde tarım faaliyetlerinin ekonomik getirisi geride kaldığı için tarıma ayrılan alan yıllar içerisinde azalmıştır. Uludağ Üniversitesi'nin Görükle'ye taşınması sadece barınma alanında değil gıda ve hizmet sektöründe de talebin ciddi mana da artmasına sebep olmuştur. Bu dönemde dolmuşçuluk da bölge de var olan ulaşım alt yapısının yetersizliği sonucu doğan cazip bir iş koludur.

Belirtilen sektörlerin yanında Görükle bölgesinde gelişen bir diğer alan sanayi sektörüdür. 1990'lı yıllardan itibaren özellikle Görükle köyünün İzmir Yolu'na yakın kısımlarında kurulan deri, makine, mobilya, tekstil, kaplama alanında faaliyet gösteren sanayi tesisleri Görükle Sanayi Sitesi'nin oluşmasını sağlamış, bu tesislerde işçi olarak görev yapan bölge halkı için yeni bir gelir kapısı oluşmuştur.

Adna Veber'e göre şehirlerin gelişmesine sebep olan faktörler; eğitim imkânları, eğlence imkanları, daha yüksek yaşama standardı, entelektüel birikim çekiciliği, topluluk iç güdüsü ve şehir hayatının avantajlarının haberleşme kanalları aracılığıyla köylere kadar ulaşması olmak üzere 6 başlıkta toplanmaktadır (Yörük, 2006: 73). Görükle bölgesinin yukarıda çizilen kentsel gelişimi de bu faktörlerin bir araya gelişinin sonucudur.

3.2. İdari Yapı

Kuruluşundan itibaren köy statüsünde olan Görükle, 1955 yılında nahiye durumuna getirilmiş, iki yıl sonra da belediye örgütü kurulmuştur (Bıçkı, 1998: 34). Görükle Belediyesi uzun bir dönem belde halkına hizmet sunmuş, 2004 ve 2005 yıllarında yapılan yasal düzenlemeler uyarınca 2009 yerel seçimlerinden itibaren belediye örgütü kapatılmış, eskiden Görükle köyüne bağlı iki mahalle olan Görükle Sakarya Mahallesi ve Görükle Dumlupınar Mahallesi, Nilüfer belediyesine bağlanmıştır. 2012 yılında ise Görükle Sakarya Mahallesi'nin ismi Görükle Mahallesi, Görükle Dumlupınar Mahallesi'nin adı ise Dumlupınar Mahallesi olarak değiştirilmiştir.

3.3. Nüfus

Görükle nüfusuna ilişkin en eski kayda 1898 yılına Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinde rastlanmaktadır. Buna göre belde 1898 yılında 219 hanede 1815 kişi yaşamaktadır. 1907 yılına ait verilerde hane sayısı yine 219 olarak gösterilmekte ancak nüfusu belirtilmemektedir. Ancak, hane sayısının aynı kalışına bakılarak nüfusun pek değişmediği düşünülebilir. Mübadele sonrasında nüfusun kompozisyonu değişikliğe uğramıştır. Yunan ve Türk nüfusun yer değiştirmesinden sonraki ilk nüfus sayımı 1927'de yapılmıştır. Bu dönemde köy nüfusu 1333 olarak belirtilmiştir. 1940 yılına gelindiğinde ise nüfus 803'ü kadın, 735'i erkek olmak üzere 1538'a çıkmıştır (Bıçkı, 1998: 30).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun genel nüfus sayımlarına dayanarak oluşturduğu verilere göre Görükle Nüfusu 1965-2000 yılları arasında aşağıdaki tabloya göre bir seyir izlemiştir.

Tablo-1: Görükle Nüfusu 1965-2014

YILLAR	KADIN	%	ERKEK	%	TOPLAM	ARTIŞ(%)
1965	1018	49,9	1021	50,1	2039	-
1970	1117	52,9	1092	47,1	2209	8,3
1975	1108	47,5	1225	52,5	2333	5,6
1980	1139	47,4	1262	52,6	2401	2,9
1985	1307	48	1413	52	2720	13,2
1990	2162	40	3242	60	5404	98,6
2000	5354	50,3	5283	49,7	10637	96,8
2007*	-	-	-	-	22638	112,8
2014*	-	-	-	-	25619	22,7

Kaynak: tuik.gov.tr

Tablo değerlendirildiğinde 1980 yılına kadar ki nüfus artışının ülkenin genel nüfus artışına uygun gerçekleştiği görülmektedir. Ancak 1980-2000 yılları arasında belde nüfusunda patlama yaşanmıştır. Şüphesiz bu artışın en büyük sebebi Uludağ Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Üniversite öğrencileri arasında kent merkezi yerine Görükle'de ikamet etme eğiliminin artması, bölgede yeni barınma alanları, beslenme ve eğlence mekânları kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum bölgenin cazibesini arttırmış, feed-back mekanizmasıyla daha fazla öğrenci ve üniversite personelinin Görükle'yi tercih etmesiyle sonuçlanmıştır. Ülkemizde en son genel nüfus sayımı 2000 yılında yapılmış, bu yıldan itibaren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçilmiştir. ADNKS verilerine göre ilk sayım olan 2007 yılında 22,638 olan Görükle nüfusu, 2014 yılında Görükle Mahallesi 13,450, Dumlupınar Mahallesi 12,169 olmak üzere 25,619'dur. Ancak Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri sadece resmi makamlara bildirilmiş kayıtlar üzerinden hazırlanmaktadır. Görükle'nin yapısı göz önünde alındığına geçici ikamet eden birçok vatandaş kaydını bildirmediği için nüfusun belirtilenden fazla olduğu söylenebilir.

* Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne dayalı hazırlanan veriler

3.4. Güvenlik

Beldenin güvenliği yakın zamana kadar, 1955 yılında kurulan ve Nilüfer İlçe Jandarma Komutanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Görükle Jandarma Karakol Komutanlığı tarafından sağlanmıştır.* Ancak yerleşim yerinin statüsünün kırsal yapıdan kentsel yapıya dönüşmesi dolayısıyla Görükle bölgesi 26.09.2009 tarihinde emniyet birimlerinin sorumluluğuna geçmiştir. Bu dönemde bölgenin güvenlik hizmeti Nilüfer Polis Merkezi Amirliğine bağlı bir polis noktası aracılığıyla yürütülmüştür. Ancak, bölgede suç miktarının artması sonucu güvenlik ihtiyacın karşılanmasında yetersiz kalınca, bölge Nilüfer Polis Merkezi Amirliği sorumluluğundan ayrılmış ve kendisine ait bir polis merkezine sahip olmuştur. 19.08.2013 günü itibariyle kurulan Görükle Polis Merkezi Amirliği bugün, Görükle, Dumlupınar, Balkan, Hasanağa, Kayapa, Kızılcıklı, Kurtuluş, 30 Ağustos Zafer, Akçalar ve İrfaniye mahallelerine güvenlik hizmeti sunmaktadır. Bölge güvenliğini sağlamak için 2015 Nisan ayı itibariyle 4 resmi ekip ve 60 personelle faaliyet gösteren polis merkezine ek olarak Nilüfer Önleyici Hizmetler Büro Amirliği'ne bağlı 3 resmi ekip ve Nilüfer İlçe Asayiş Büro'ya bağlı bir sivil ekip de seyyar devriye olarak çalışmaktadır. Ayrıca bölge trafiğini düzenlemek için gündüz bisikletli trafik polisleri, geceleri ise resmi trafik ekipleri görev almaktadır.

4. GÖRÜKLE'NİN GEÇİRDİĞİ KENTLEŞME DENEYİMİYLE SUÇ ORANLARININ İLİŞKİSİ

Kentleşme ve Suç ilişkisini sorgulamayı amaçlayan bu çalışmada Görükle bölgesinde gözlenen suç olaylarının yıllar içinde nasıl bir seyir izlediği ve bu seyrin bölgenin kentleşmesiyle ne derece ilgili olduğunun anlaşılması için izlenecek yöntem, güvenlik birimlerince tutulmuş resmi suç istatistiklerinden sağlanan verilerle zaman serileri oluşturmak, böylelikle yıllar itibariyle suç oranlarında ki değişikliği izlemek olacaktır. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere kriminolojik çalışmaların anlam kazanması açısından suç istatistiklerinin derlenmesi son dönemde önem kazanmıştır. Dolayısıyla güvenlik birimlerinin suç istatistiklerini derlediği arşivlerin geçmişe uzanma süresi sınırlıdır. Örneğin 1955 yılında kurulan Görükle Jandarma Komutanlığı'nca sağlıklı olarak tutulan

* Bkz. Bölüm 2. 4. : Ülkemizde Güvenlik Açısından Kır Kent Ayrımı

suç istatistikleri 2001 yılı sonrasını kapsamaktadır. Bu tarihten önceki bilgiler ya eksiktir ya da etkili bir sınıflandırmaya tabi değildir.

Bu bölümde 2001-2014 yılları içerisinde farklı suç kategorisindeki suç olaylarının sayısı verilerek bunlardan anlamlı sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır. 2001 yılı ile 2009 yılının son çeyreği arasında bölge jandarma güçleri sorumluluğunda bulunduğundan bu dönemdeki suç oranları Nilüfer İlçe Jandarma Komutanlığı'ndan alınmıştır. 2010-2014 yıllarına ait suç oranları ise Nilüfer ve Görükle Polis Merkezi Amirliklerinin arşivlerinden elde edilen bilgileri içermektedir. Suç teşkil eden olaylar 10 kategoride toplanmıştır. Bunlar;

1. MAL VARLIĞINA KARŞI SUÇLAR; Hırsızlık, Yağma, Güveni Kötüye Kullanma, Dolandırıcılık, Mala Zarar Verme, Yan Kesicilik
2. CİNSEL HAYATA DAİR SUÇLAR; Cinsel Saldırı, Cinsel Taciz, Reşit Olmayanla Cinsel İlişki, Fuhuş
3. NARKOTİK SUÇLARI; Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti, Kullanmak için Uyuşturucu Satın Alma veya Bulundurma
4. KİŞİLERE KARŞI SUÇLAR 1. Grup; Tehdit, Hakaret, Konut Dokunulmazlığını İhlal, Kişi Hürriyetinden Yoksun Kılma
5. KİŞİLERE KARŞI SUÇLAR 2. Grup; Darp, Cebir, Kasten Yaralama
6. KİŞİLERE KARŞI SUÇLAR 3. Grup; Taksirle Yaralama
7. ÖLÜMLÜ ADLİ OLAYLAR
8. İNTİHAR-İNTİHARA TEŞEBBÜS
9. AİLE HUKUKU KONULU SUÇLAR; Kötü Muamele, Aile Hukukundan Kaynaklanan Bakım Yükümlülüğünün İhlali, 6284 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanuna ait hükümlere ait suçlar
10. 6136 SAYILI SİLAH KANUNUNA MUHALEFET suçlarıdır.

1. Malvarlığına Karşı Suçlar;

Malvarlığına karşı suçlar, kişilerin malvarlığına yönelik gerçekleşen *Hırsızlık, Yağma, Güveni Kötüye Kullanma, Dolandırıcılık, Mala Zarar Verme, Yan Kesicilik* gibi suçlardır. Günlük hayatta en çok karşılaşılan suç tipi olan malvarlığına karşı suçlar yıllar içerisinde şu şekilde bir seyir izlemiştir;

Tablo-2: Malvarlığına Karşı Suçlar

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mal Varlığına Karşı Suçlar	15	7	9	8	21	15	7	20	15	149	153	225	256	382

Buna göre 2000 yılında 10,637 olan nüfus 2014'te 25,619'a çıkmış, buna paralel olarak malvarlığına yönelik suçlar düşük, tek haneli sayılardan birkaç yüzlere kadar çıkmıştır. Bu artışın sebebi değerlendirildiğinde nüfus artışına ek olarak, Görükle bölgesinde konut ve işyeri sayısının artması, ticari faaliyetlerin hareketlenmesi, bölgenin belli bir zenginliğe kavuşması malvarlığına karşı suçlar açısından cazip bir alan haline getirmiştir. Öyle ki bu dönemde belirtilen suçlara karışan kişilerden bir kısmı farklı bölgelerden Görükle bölgesine suç işleme amacıyla gelen kişilerdir.

2. Cinsel Hayata Karşı Suçlar;

Sözlü rahatsızlık verme anlamında *Cinsel Taciz*, fiziksel teması içeren *Cinsel Saldırı*, mağdurların 18 yaşından küçük olduğu *Reşit Olmayanla Cinsel İlişki* ve maddi getiri karşılığında rıza dâhilinde cinsel birleşmeyi içeren *Fuhuş* suçları cinsel hayata karşı suçlar olarak gruplandırılmıştır.

Tablo-3: Cinsel Hayata Karşı Suçlar

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cinsel Suçlar	2	-	-	-	-	2	3	5	4	6	13	22	34	86

Cinsel hayata dair suç oranları değerlendirildiğinde 2000’li yılların başında görece olarak daha kırsal özellikler gösteren bölgede çok nadir rastlanan cinsel suçlar özellikle 2010 yılı sonrası ciddi artış göstermiştir. Kalabalıklaşan ve kozmopolitleşen nüfus, cinsel istismar suçlarıyla daha sık karşılaşılmasına yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde, bölgedeki konutların kiralanması noktasında resmi denetiminin azalması, apartmanlarda ve mahallelerde sosyal kontrolün zayıflaması da fuhuş suçunun artmasına, hatta Görükle’nin Bursa genelinde bu suç için tercih edilen bir bölge haline gelmesine neden olmuştur. Ancak belirtmelidir ki, suç oranlarında ki bu artışın bir nedeni de, nüfusun kır insanından kent insanına dönüşümü sonucu önceleri gizli kalan ve mağdurları tarafından resmi mercilere bildirilmeyen cinsel suçlar konusunda artık daha rahat bir şekilde şikâyetçi olunabilmesi olabilir.

3. Narkotik Suçları;

Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti, Kullanmak için Uyuşturucu Satın Alma veya Bulundurma gibi suçları içeren narkotik suçları, bağımlılık etkisi nedeniyle kişiler ve toplumlar üzerinde geniş etkilere sahiptir.

Tablo-4: Narkotik Suçları

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Narkotik Suçları	-	1	-	1	2	1	-	2	1	2	6	11	13	23

Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti, Kullanmak için Uyuşturucu Satın Alma veya Bulundurma suçları tabloda görüldüğü üzere 2001 sonrası yılların bazılarında ya hiç görülmemiş ya da çok az sayıda görülmüştür. Ancak 2014 yılına yaklaştıkça bu sayı oldukça artmıştır. Ne yazık ki, 2010 yılı sonrası ülke genelinde uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığının tüm toplumu etkileyen ciddi bir problem haline gelmesi ve bağımlı sayısının yükselmesi durumu Görükle bölgesini de etkilemiştir. Gerek bölgeye eğitim için gelen üniversite öğrencileri gerekse Görükle yerlisi gençler arasında madde kullanımı yaygınlaşmakta, bu suçların çok az bir kısmı resmi makamlarca soruşturulabilmektedir.

4.Kişilere Karşı Suçlar 1. Grup; Tehdit, Hakaret, Konut Dokunulmazlığını İhlal, Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma

Tablo-5:Kişilere Karşı Suçlar 1. Grup

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kişilere Karşı Suçlar 1.Grup	11	13	8	5	16	9	19	31	29	41	62	67	78	153

Kişilere karşı suçlar arasında bulunan tehdit, hakaret gibi suçlar bireyler arası ihtilaflarda yaygın olarak görülmekte, tarafların karşılıklı olarak sıkça şikâyetinde bulunduğu adli konular olarak kayıtlara geçmektedir. Yine rızası dışında bir kişinin ikametine girmek Konut Dokunulmazlığını İhlal ve bir kimseyi iradesi dışında bir yerde bulunma veya bulunmamaya zorlamak şeklinde ifade edilebilecek Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma suçu da bu gruptaki diğer suçlar gibi yıllar içerisinde artan bir grafik sergilemiştir.

5.Kişilere Karşı Suçlar 2. Grup; Darp, Cebir, Kasten Yaralama

Tablo-6: Kişilere Karşı Suçlar 2. Grup

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kişilere Karşı Suçlar 2.Grup	4	9	3	5	22	29	36	37	64	55	31	64	54	186

Bir bireyin, başka bir kişinin vücut bütünlüğüne zarar verme amacıyla saldırıda bulunması darp olarak adlandırılmakta, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bu eylem Kasten Yaralama başlığı altında ele alınmaktadır. Bölge nüfusu arttıkça ve kozmopolitleştikçe semt sakinleri arasındaki yakınlık-tanışıklık azalmış, bu da kişiler arası kavgaların daha sık görülmesine neden olmuştur. Ayrıca bölgede alkol servis eden işyerleri ve mekânlar açıldıkça özellikle gece saatlerinde yaşanan kavgalar resmi makamlara ulaşarak işlem yapılmasıyla sonuçlanmaktadır.

6. Kişilere Karşı Suçlar 3. Grup; Taksirle Yaralama

Tablo-7: Kişilere Karşı Suçlar 3. Grup

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kişilere Karşı Suçlar 3.grup	14	17	22	18	32	35	39	40	30	33	27	42	61	246

Türk Ceza Kanunu'nda Taksirle başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olma olarak geçen taksirle yaralama suçu tanımdan da anlaşılacağı gibi zarar verme kastı bulunmayan davranışları nitelemektedir. Taksirle Yaralama suçları en çok yaralamalı trafik kazalarında kendini gösterir. Bursa ve İzmir gibi iki büyük kenti birbirine bağlayan İzmir Yolu kenarında bulunan Görükle bölgesinde, üniversitenin kurulmasından sonra gerek toplu taşıma araçları gerek bireysel vasıta sayısı artmış, bölgede araç trafiği artmış, bunun sonucunda trafik kazalarının ve bunlardan kaynaklı yaralanmaların görülme sıklığı artmıştır.

7. Ölümlü Adli Olaylar

Tablo-8: Ölümlü Adli Olaylar

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ölümlü Adli Olaylar	1	2	3	3	3	3	4	4	2	3	3	5	8	15

Taksirle öldürme, kasten öldürme, şüpheli ölümler ve intihar olayları ölümlü adli olaylar kapsamına gitmektedir. Ancak intihar olayları çalışmanın yapısına uygun olması için intihara teşebbüslerle birlikte ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Bir başkasının hayatını sonlandırma suçu iki şekilde işlenmektedir. Bunlardan ilki taksirle öldürme, bireyin iradesi dışında bir başkasının ölümüne sebep olmasıdır. En yaygın görülme durumu ölümlü trafik kazalarıdır. Kastın öldürme ise cinayet olarak da bilinen bir başkasının hayatını bilerek ve isteyerek sonlandırma davranışdır. Bu durumlar yanında belirtilen yıllarda bölgede sayısı artan fabrikalarda gerçekleşen ölümlü iş kazaları, ayrıca inşaat

çalışmaları sırasında gerçekleşen kazalar sonucu meydana gelen ölüm olayları da belirtilen istatistiğin günümüze yaklaştıkça artmasıyla sonuçlanmıştır.

8. İntihar-İntihara Teşebbüs

Tablo-9: İntihar-İntihara Teşebbüs

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
İntihar & İntihara Teşebbüs	3	3	-	-	5	4	1	7	5	9	17	20	31	48

E. Durkheim'in İntihar adlı eserinde, anomi durumunu bireyin intihara yönelimini arttıran bir faktör olarak nitelemiştir. Hızlı kentleşmenin, toplumun ekonomik ve sosyal yapısında meydana getirdiği değişimlerin anomiyile sonuçlanması muhtemeldir. Görükle bölgesinde nüfus ve kentleşme arttıkça intihar ve intihara teşebbüs vakaları artmıştır. Bu artış aynı zamanda akıllara Simmel'in profilini çizdiği metropol insanının maruz kaldığı yoğun uyarılar, metropol hayatının yüksek ritmine uyum sorunu, yarattığı zihinsel yıpranmışlığı getirmektedir.

9. Aile Hukuku Konulu Suçlar; Kötü Muamele, Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali, 6284 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanuna ait hükümlere ait suçlar

Tablo-10: Aile Hukuku Konulu Suçlar

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aile Hukuku Konulu Suçlar	2	-	1	-	2	2	-	4	4	11	17	14	33	61

Gerek TCK'daki Aile Düzenine Karşı Suçlar başlığı altındaki Kötü Muamele ve Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali gibi suçlar, gerekse 6284 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kapsamında ki suçlar aile hukuku konulu suçlar olarak ele alınmıştır. Yıllar geçtikçe bölge halkının kırsal özellikli hayat tarzındaki değişim aile

yapısında da yenilikler meydana getirmiş, aile hukuku konulu suçlarda artış görülmüştür. Bu artışın sebebi gelenekselleşmiş aile yapısında var olan ‘kol kırılır, yen içinde kalır’ düşüncesinin zamanla değişmesi ve ailevi anlaşmazlıkların resmi makamlara daha fazla taşınması da olabilir. Bunun yanında ülke gündeminde son yıllarda üzücü bir şekilde önemli yer tutan kadına karşı şiddet konusunda atılan adımların, şiddet gören kadınları, mağduriyetlerini dile getirme konusunda daha cesur davranmaları konusunda teşvik etmesi de suç oranlarının artışında diğer bir sebep olabileceği düşünülmektedir.

10. 6136 Sayılı Silah Kanununa Muhalefet

6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, gerek ateşli gerek kesici-delici özellik gösteren silahların taşınması ve kullanılması konusunda hukuki sınırları belirleyen yasadır. Bu kanunun çizdiği sınırlar dışında belirtilen silahları bulunduran kişilere adli işlem yapılmaktadır.

Tablo-11: 6136 Sayılı Silah Kanununa Muhalefet

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
6136 S.K.M.	1	5	-	2	4	1	2	2	5	3	2	5	9	23

6136 Sayılı Kanun uyarınca işlem yapılan kişi sayısına bakıldığında günümüze yaklaştıkça, ülke genelinde etkisi arttıran bireysel silahlanmaya paralel olarak Görükle’de de bu oranın arttığı görülmektedir. Bu durum silahlanmada ki artışın yanında kırsal alanlarda kolluk birimleri tarafından göreceli olarak müsamaha gösterilen aile yadigârı tüfekler, ruhsatsız av tüfekleri gibi silahlara, bölgenin kentsel özelliği arttıkça işlem yapılması kaynaklı da olabilmektedir.

5.GENEL DEĞERLENDİRME

Tablo-12: Belirtilen Suçlara Ait Genel Toplam

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam	53	57	46	42	107	102	111	152	159	312	331	475	609	1123

Tablo-13-Kişi Başına Düşen Suç Sayısı- (‰)

‰	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KDŞS	4,2	4,0	3,0	2,4	5,5	4,8	4,9	6,5	6,7	13,0	13,5	19,1	24,1	43,7

- Gerek farklı suç tipleri, gerek sınıflandırmaya tabi tutulan suçların toplamı 2001-2014 yılları arasında artan bir grafik sergilemiştir. Suç istatistiklerinin ulaşılabilirliği 2001 yılıyla sınırlı olsa da, aslında Görükle bölgesinin kırsal yapısı Uludağ Üniversitesi'nin kurulduğu ve bölgenin öğrenciler arasında tercih edilen bir muhit haline gelmeye başladığı 1980'li yıllardan itibaren değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla o dönemde ki suç istatistikleriyle günümüzün karşılaştırılması daha sağlıklı sonuçlar verecektir. Suç rakamları kayda alınmamış olsa da bölge halkı ve muhtarlarla yapılan sözlü mülakatlarda 1990 öncesi dönemde bölgede yıllık suç sayısının birkaçı geçmediği, bunların da köylünün kendi arasında çözülerek adli birimlere yansıtılmadığı ifade edilmiştir. Var olan istatistiklerde geriye gidildikçe azalan suç oranları, bu tespitlerin doğru olduğunu göstermektedir.
- Tablo incelendiğinde 2010 yılı öncesi ve sonrasında ki suç istatistikleri arasında ciddi bir farklılık görülmektedir. 1 yıl içerisinde suç oranlarının bu derece artma ihtimali olağan olmadığı için akla istatistik tutulması aşamasıyla ilgili etkenler gelmektedir. Bölge 2010 yılına kadar Jandarma sorumluluğunda olduğu için bu dönem de istatistikler Jandarma birimleri tarafından tutulmuştur. 2010 sonrası ise Emniyet Birimleri verileri kullanılmıştır. Dolayısıyla belirtilen yıllar arası bu farklılık, Jandarma-Polis arasında ki arşivleme ve istatistik tutma hassasiyetinin veya yönteminin farklılığından kaynaklanabilmektedir. Bunun yanında Emniyet Birimlerinin ulaşılabilirliğinin Jandarma'ya göre daha kolay olması, kalabalıklaşan bölgede suçları ihbar edecek daha fazla insanın olması da işlenmiş suçların resmi

birimlere daha fazla yansımaya neden olmuş olabilir. Yine de, ister Jandarma istatistiklerini yansıtan 2001-2009 yılları arası, ister Polis verilerini gösteren 2010-2014 yılları arası değerlendirilmeye alınsın, her yıl, bir önceki yıla göre daha fazla suç işlendiği görülmektedir.

- Bu artışın sebepleri konusunda birçok görüş öne sürülebilir. Bir önceki bölümde bahsedilen suç teorilerin birçoğu bölgedeki suç oranının artışına sebep olarak sunulabilir. Öncelikli olarak Durkheim'a ait Anomi Teorisinin kentleşme ile suç ilişkisini açıkladığı hususlar bölge için geçerlidir. Kırsal yapıya sahip bölge, nüfus artışı, heterojenleşme ve bölgede ki ekonomik hareketliliğin artması sonucu kentsel özellikler göstermeye başlamıştır. Bu toplumsal değişme süreci zaman içerisinde toplumsal hayatı düzenleyen değerler, normlar ve kurallar arasında uyumsuzluğa neden olmuş, birbirinden farklı kültürlerde ki insanların bir araya gelmesi sonucu topluma hâkim genel bir değerler sistemi bulunmadığı için bölge insanı, kendisini ait hissedeceği, benimseyeceği bir norm sistemi bulunmamasından dolayı anomi durumuna uygun davranışlar sergilemiştir. Bu davranışların önde gelenleri suç ve sapma davranışdır.
- Bölgede özellikle farklı bölgelerden gelen üniversite öğrencilerini sayısının artması nüfus arttıracak, homojenliği azaltacaktır. Bir araya gelen bu farklı tipte ki insanlar arasında şüphesiz kriminal eğilimlere sahip bireyler bulunabilir. Bu bireylerin sapma ve suç davranışları bazen diğer bireyler tarafından ayıplanabildiği gibi kimi durumlarda da suça bulaşmamış kişilerin suç davranışlarından etkilenmelerine, suçun maddi getirisi, verdiği haz veya statü dolayısıyla kriminal bireylere özenmelerine ve suç davranışını taklit etmelerine sebep olabilmektedir. Öğrenme Teorilerinin esası olan bu mekanizma bölgede suça bulaşmış kişilerin analizinde açığa çıkmaktadır. Bölgede kimi zaman bölgedeki yerel halktan, bölgeye dışarıdan göç eden kişilerin davranışlarını örnek alarak belli suç davranışlarını gerçekleştiren kişilerle karşılaşılmaktadır. Yine suça bulaşmış üniversite öğrencileri özellikle narkotik suçları söz konusu olduğunda daha önce böyle bir suça bulaşmadığı, yeni girdiği çevrede bulunan kişilerden birinin etkisiyle bu davranışı gerçekleştirdiğini belirtmektedir.
- Bunun yanında Rutin Aktiviteler Teorisi ışığında değerlendirildiğinde, bölgenin küçük bir belde olduğu, sosyal hayatın daha durağan olduğu, gecenin belli bir

saatinden sonra insanların evlerine çekildiği, günlük faaliyetlerin daha kısıtlı olduğu dönemde suç oranları az iken, bölgenin kentsel gelişimine paralel olarak toplumsal hayat zenginleşmiş, çeşitli sosyal aktivite imkânlarının bulunduğu, kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği, 24 saat yaşayan bir Görükle ortaya çıkmıştır. Bu durum bölge halkının eskiye nazaran daha sık bir şekilde suç fırsatlarıyla karşılaşması anlamına gelmektedir. Bu yeni hayat tarzı, uygun hedefin bulunması ve koruyucuların eksikliği durumunda motive olmuş suçluların suç işleyebilmesi için uygun suç fırsatlarını beraberinde getirmektedir.

- Görükle’de suç oranlarının artmasının bir diğer sebebi bölgede gözlenen sosyal düzensizliktir. Buna göre bölge, önceleri normalde tek tip insanların bulunduğu, farklılaşmanın daha az olduğu, organik dayanışma yerine mekanik dayanışmanın hâkim olduğu, Tönnies’in Cemaat Toplumu olarak nitelendirdiği özelliklerinin gözlemlendiği bir yerleşim yeri iken bireyleri sınırlandıran ve suçtan alıkoyan bir kontrol sistemi vardı. Aileler çocuklarına daha hâkim, komşuluk dayanışması daha güçlü, başkalarının ayıplaması daha caydırıcı iken, kişilerin suça bulaşması zordu. ‘Görükleli’ kimliğini benimsemiş bölge halkı, genel geçer kurallara uyum davranışı sergilemeye eğilimliydi. Ancak zamanla bölgeye göçler artmış, farklı kültürden, inançtan, eğilimlerden, değerler sisteminden gelen bireyler bölgede bir araya gelmiş, kişiler arası ilişkiler daha yüzeysel hale gelmiştir. Bu durum bölge insanını bir arada tutan ortak harcın kaybolmasına neden olmuş, suç işleyecek bireyi engelleyen en önemli faktörlerden biri olan toplumsal kontrol devre dışı kalmıştır. Türk Toplumunda, davranışları sınırlayan önemli bir etken olan ‘El âlem ne der?’ düşüncesinin bu bölgede zaman geçtikçe etkisi yitirdiği gözlemlenmektedir. Zira genellikle apartların veya kısa süreli kiralanan konutların bulunduğu bölgede çoğu zaman insanlar aynı apartmanda yaşadıkları komşularını bile tanımamaktadır. Ailesinden ayrı yaşayan genç nüfus, toplumsal kontrolünde işlevsiz kalması sonucu, içsel sınırlandırmalar veya kanuni caydırıcılığın etkisinin azalması durumunda suç davranışında bulunabilmektedir.
- Görükle bölgesinde suç oranlarının artışına ekonomik bakış açısıyla da bakılabilir. Radikal Kriminoloji perspektifinden yaklaşıldığında, bu artışın bölgede geçmişe kıyasla artan ekonomik hareketlilikle paralel olduğu anlaşılmaktadır. 1970’li yıllara kadar bölge halkı geçimini tarımdan ve kısmen de ipek böcekçiliğinden

sağlamaktaydı. Bu da maddi değer sirkülasyonu sınırlı olan, toplum fertlerinin genel olarak benzer gelir seviyesine sahip olduğu bir ekonomik düzeni doğurmaktaydı. Ancak 1970 sonrası durum değişmiştir. Uludağ Üniversitesi'nin Görükle Kampüsüne taşınması sonucu belde çevresindeki toprakların kamulaştırılması, Bursa kent merkezinin batı istikametinde genişlemesi, İzmir Yolu'nun yenilenmesi bölgede ki arazilerin değerlendirilmesine neden olmuştur. Sahip oldukları tarlalarda tarımdan cüz'i gelir elde eden halk, arazilerini yüksek fiyattan satışa çıkarmışlardır. Görükle köyünün üniversite öğrencileri tarafından tercih edilmeye başlamasıyla doğan konut ihtiyacının karşılanması için bölgede inşaat sektöründe ciddi gelişim yaşanmıştır. Aynı dönemde gıda, tüketim, taşımacılık ve hizmet sektöründe de ilerlemeler görülmüştür. Ek olarak bölgeye eğitim amaçlı göçün artması farklı ekonomik seviyeden insanların bir araya gelmesiyle sonuçlanmıştır. Bu faktörlerin tamamı ekonomik hareketliliğin artmasına ve bölge insanı arasında gelir seviyesi farklılığının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni sistemde gelir seviyesi daha aşağıda olan ve 'göreceli yoksunluk (relative deprivation) yaşadığını hissedilen kişiler, bu yoksunluklarını gidermek üzere suç davranışına gidebilmektedir. Ayrıca Merton'un Gerilim Teorisi'ne öne sürdüğü, insanların önüne koyan hedeflere ulaşabilmek için meşru yolların bulunmamasının suça neden olma durumu bölgede de kendini gösterebilmektedir. Yakın çevresinin maddi olanaklarına sahip olmayan ve benzer hayat tarzı yaşama amacında ki kişiler kriminal davranış sergilemektedirler. Özellikle mal varlığına yönelik suçların artışında bu faktörler etkili olduğu söylenebilir.

- Bölgede ki suç artışı konusunda öne sürülebilecek bir diğer yaklaşım 'mekânsal damgalamadır.' Buna göre bölgede suç oranlarında görülen kısmi artış, bir süre sonra Görükle'nin suç işlemeye veya suç sonrası gizlenmeye uygun bir yerleşim yeri olduğu imajını oluşturmakta, bu da daha fazla suçlunun bölgeye gelmesiyle sonuçlanmaktadır. Bursa ili merkezinde bulunan Meydancık, Beyazıt, Hacivat mahallelerinde uyuşturucu satışını yapan ve 'torbacı' olarak bilinen birçok suçlunun son zamanlarda Görükle bölgesinde faaliyet gösterdiği kolluk birimlerince tespit edilmiştir. Aynı şekilde fuhuş suçlu için tercih edilen Çarşamba bölgesi, yerini Görükle bölgesine bırakmıştır. Bu durum Görükle'nin mekânsal damgalanmasıyla doğrudan ilgilidir.

- Kırsal dönem ile kentsel gelişim sonrası dönem arasında suç sayısında olduğu gibi suç çeşitlerinde de farklılıklar oluşmuştur. Bunlardan biri de şüphesiz toplumsal olaylardır. Bölgede kırsal nüfus hâkim iken kolluk tarafından işlem yapılmayan, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa Muhalefet veya Afiş Asmak Suretiyle Çevre Kirliliğine Sebep Olmak gibi suçlar, karşıt siyasi görüşe sahip üniversite öğrencilerinin bölgeye yoğunlaşması sonucu, istatistikler arasında yerini almıştır.
- Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta suç yoğunluğu ile öğrenci sayısı artışının arasındaki ilişkinin nasıl yorumlanacağıdır. Görükle’de üniversite öğrencileri geldikten sonra suç artmıştır yaklaşımı, sanki öğrenciler sıkça suç işlemekte ve suç artışının sorumlusu öğrenci nüfusuymuş gibi bir sonuca işaret etmektedir. Her ne kadar resmi makamlarca şüpheli sıfatıyla işlem yapılan şahıslar arasında yüksekokul seviyesinde öğrenim görenlerin oranı, geçmiş döneme göre artmış olsa da üniversite öğrencilerini zan altında bırakacak genellemeler isabetsiz olacaktır. Öğrenci artışı direk olarak değil ancak, sosyal hayata getirdiği hareketlilik nedeniyle dolaylı olarak suç oranlarının artmasına etkide bulunmuştur ifadesi daha gerçekçi olacaktır.
- Görükle’de suç oranlarının değişimini analiz edilirken, bölgeden sorumlu kolluk birimleri arasında ki farklılığı da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kolluk mevzuatında olduğu gibi güvenlik uygulamalarında da jandarma ve polis birimleri arasında farklılıklar görülmektedir. Jandarma birimleri genellikle halkın eğitim seviyesi daha düşük, kültürel olarak muhafazakâr kesimiyle muhatap olmaktadır. Kırsal alanlarda yaşanan olaylar genellikle adli mercilere bildirilmemekte, ‘kol kırılır, yen içinde kalır’ yaklaşımı ile kırsal alan sakinleri bilgi paylaşmakta isteksiz davranmaktadırlar. Kentlerde işlenen suçlarda ise daha fazla tanık bulma imkânının yanında şehirlerimizi saran güvenlik kameraları kolluk hizmetinin sunulmasında kolaylık sağlamaktadır. Jandarma ve Polis teşkilatları arasında ki bir diğer fark kolluk birimlerinin eğitim durumudur. Emniyet Teşkilatı personeli, en düşük derecede Polis Meslek Yüksek Okulları’ndan ön lisans derecesiyle mezun olurken, Jandarma teşkilatı büyük oranda zorunlu askerlik görevini yerine getiren erlerden oluşmaktadır. Bu durum Jandarma teşkilatı açısından, kolluk hizmetlerinde ihtiyaç duyulan profesyonellik seviyesinin yeterince sağlanamaması sorununa neden

olmaktadır. Bunun yanında Emniyet Teşkilatında görevin gerektirdiği durumlarda devreye girmesi için bayan personel istihdam edilmekte iken, Jandarma teşkilatında bayan personel yok denecek kadar azdır. Özellikle bayanların mağdur olduğu cinsel suçların soruşturmasında, mağdurlarla diyalog kurabilecek bayan personel ihtiyacı jandarma birimlerimizce hissedilmektedir. Bu ve benzeri faktörler kolluk birimlerinin ulaşılabilirliği açısından önem kazanmakta, daha fazla suçun resmi birimlere bildirilerek, 'suçun siyah sayıları (dark figures of crime)' alanında kalan kısmın oranının azalmasında etkili olmaktadır.

- 2001 yılından itibaren artan, 2010 yılından sonra ise bu artışta ivme gösteren suç oranları şüphesiz toplumun her kesimini olumsuz etkilemektedir. Öğrenci nüfusunun fazlalığını dolayısıyla eğitim için uygun bir ortam olması beklenen Görükle ne yazık ki kriminal eylemlerle anılmaya başlamıştır. Bu durumun daha somut problemlere yol açmaması ve bölgenin bir 'çöküntü bölgesi' olarak etiketlenmemesi amacıyla şimdiden önlem alınmalıdır. Önleyici Polislik kapsamında suç daha oluşmadan suça gidecek yolları kapatmak kamunun suça mücadelede daha etkili olmasını sağlayacaktır. Bunun için bölgedeki kolluk ve ekip sayısı artırılmalı, hatta Nilüfer İlçe Emniyet Müdürlüğünden ayrılarak ayrı bir ilçe teşkilatlanması kurulmalı, güvenlik birimlerinin görünürlüğü artırılarak caydırıcılık sağlanmalıdır. Ancak bölgede yaşayan kitlenin durumuna uygun olarak, görevlendirilecek kolluk birimlerinin iletişim becerisi yüksek, hukuki mevzuata hâkim, empati yapabilme yeteneği olan personelden seçilmesi uygun olacaktır. Bunun yanında suç sırasında delil oluşturulması ve sonrasında suçluların yakalanabilmesi için bölgede yetersiz olan MOBESE kameralarının sayısı artırılmalıdır. Elbette ki amaç Jeremy Bentham'ın Panopticon'u* gibi bir gözetim toplumu oluşturmak değildir ancak en azından ana arterlerin gözlemlenmesi doğru olacaktır. Bireysel silahlanmayı önlemek ve Silah Kanunu'na muhalefet suçlarını azaltma adına bölgede kişilerin araçlarında ve üstlerinde önleyici güvenlik aramaları sıklaştırılmalıdır. Legal sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşlara, bu uygulamaların kendi güvenliklerini sağlamak için gerçekleştirildiği anlatılmalıdır. Ölümlü ve yaralamalı trafik kazaları sayısının azaltılması için bölgede daha fazla trafik polisi görevlendirilmeli, özellikle alkollü ve ehliyetsiz araç kullanan sürücülerin tespiti için düzenli olarak trafik uygulamaları

* Jeremy Bentham'ın mahkumları denetlemek üzere kameralarla donattığı hapisane modeli.

gerçekleştirilmelidir. Özellikle bölgede bulunan alkollü eğlence mekânlarının çevresinde gerçekleştirilecek bu tarz uygulamalar trafik terörünün yaratacağı tehlikeden sakınmaya yardımcı olacaktır.

- Suçun önlenmesinde tabi ki sadece polisiye tedbirler yeterli değildir. Bölgede bireyleri bir arada tutacak ortak bir harç eksikliği, toplumsal korumayı zayıflattığı için şahısları kaynaştıracak, komşuluk bilincini geliştirecek projeler üzerinde durulması faydalı olacaktır. Resmi kurumlarca bölgede ki gençleri zararlı faaliyetlerden alıkoymaya yardımcı olacak sportif, kültürel faaliyetlere öncelik verilmeli, eğitim sistemi hukuka saygılı, suçun zararlarının bilincinde nesiller yetiştirmek için revize edilmeli, aile kontrolünün eksikliğinin suça götürücü etkisi göz önüne alınarak ailelere yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Mala karşı işlenen suçların önlenmesi amacıyla sitelere güvenlik kameraları ve alarm sistemleri takılmasının teşvik edilmesi hırsızlık oranlarının düşmesine yardımcı olacaktır. Narkotik Suçlarının azatılması amacıyla Alkol ve Madde bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezleri (AMATEM) ile işbirliği içerisinde genç nüfusu bilgilendirici konferanslar yapılması, broşürler hazırlanması ve daha fazla kişiye ulaşılması faydalı olacaktır. Aile içi suçlar ve kadına karşı şiddetin önlenmesi için bölge halkına yönelik aile içi iletişim seminerleri düzenlenmeli, şiddete uğrayan kadınlara daha hızlı şekilde ulaşılabilmesi için, yeni geliştirilen '*panik butonu*' uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Oluşan anomi atmosferi dolayısıyla bölgede intihar ve intihara teşebbüs olaylarının sayısındaki artış gözönüne alınarak kişiler arası iletişimi arttırmaya ve ülkemizde yaygın olan psikolojik destek almanın abes bir durum olduğu düşüncesinin kırılmasına yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması faydalı olacaktır. Bunun yanında bölgede ikâmet eden kişilerin kayıt altına alabilinmesi ve kriminal kişilerin kamufle olmasının engellenmesi adına emlak-kiralama sistemleri denetim altına alınmalıdır. Böylece konutların denetimsiz kullanılmasının önüne geçilebilir. Ayrıca ABD'de gerçekleştirilen 'Neighbour Watching Project' uygulamasında olduğu gibi, vatandaşlar, çevrelerinde işlenebilecek suçlarla ilgili ihbarda bulunmaya teşvik edilmeli, kollukla işbirliğine girerek yaşadıkları bölgenin güvenliğine yardımcı olmaları sağlanmalıdır.

SONUÇ

İnsanoğlunun kendini ait hissettiği ve gereksinimlerini karşılamasını beklediği bir yaşam alanına ihtiyaç duyması, insanlık tarihi boyunca her daim var olmuş bir olgudur. Temel ihtiyaçlara ek olarak her çağın kendine özgü nitelikleri yaşam alanlarının da zaman içinde biçimlenmesine neden olmuştur. Basit yerleşim yerleri olan köylerde yaşıyorken zamanla kalabalıklaşan, kendi içerisinde işbölümüne giren toplumlar, barınma, savunma, eğitim, manevi hislerini tatmin ihtiyacı nedeniyle zamanla yaşadıkları bu alanların kentlere evrilmesine sebep olmuşlardır. Tarihsel gelişime paralel bir seyir izleyen kent tarihi, Sanayi Devrimi sonrası bambaşka bir seyir izlemiştir. Endüstrinin yoğun iş gücü ihtiyacı kırsal alanlardaki insanların yığınlar halinde kentlere akmasına neden olmuştur. Örneğin Endüstriyel Kapitalizmin en güçlü şekilde hissedildiği İngiltere'nin başkenti Londra'nın nüfusu 1800-1890 yılları arasında tam beş katına çıkmıştır. Bu yeni kent yapısı hem kent kavramına hem göç kavramına bilimsel yaklaşımı zorunlu kılmıştır. Zira birkaç yüz bin insanın yaşadığı alanlar haline gelen Sanayi Kentleri bu nüfus patlamasına hazırlıksız yakalanmış, kente yeni gelen kitlelerin, Maslow'un ihtiyaçlar Prensibi'nin ilk basamağını teşkil eden barınma ve beslenme gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmış, altyapı ve iş gücü yetersizliği beraberinde kentsel sorunları getirmiştir. Hava ve çevre kirliliği, kent içi ekonomik sınıflar arası eşitsizlikler, kötü konut şartları-evsizlik, sağlıksız beslenme ve çarpık kentleşme bunların başlıca gelenleridir. Ancak söz konusu kent sorunları olunca suça ayrı bir başlık açmak gerekmektedir. Zira suç hem lokâl hem toplumsal etkisiyle kent huzurunun temel belirleyicilerindedir. Dolayısıyla denebilir ki sanayi sonrası kent ekolojistler, sosyologlar, iktisatçıların olduğu kadar kriminologların da çalışma alanıdır.

Aslında suç kavramı yeni bir olgu değildir. İlk insandan itibaren toplumca belirlenen kaidelere aykırı davranışlarda bulunanlar her zaman olmuştur. Bu davranışlar kimi zaman ayıp, kimi zaman günah, kimi zaman sapma, kimi zamanda suç olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında bazen de aynı davranış bir toplum da yasak iken başka bir toplumda övülecek bir davranış olarak nitelendirilmiş, bazen de bir dönem yasakken başka bir dönem serbest bırakılmıştır. Bu durum suçun ne olduğu konusunda belirsizlikleri beraberinde getirmiştir. Ancak kriminoloji biliminin gelişimiyle birlikte kavram karmaşası yaşanmaması ve keyfiliğin önüne geçilmesi amacıyla bir davranışın suç olarak nitelendirilebilmesi için hukuki mevzuatta suç olarak düzenlenmesi zorunluluğu

getirilmiştir. Suçun ne olduğunun tanımlanmasının ardından kriminologlar yeni bir sorunun cevabını aramışlardır; 'İnsanlar neden suç işler?' Suç teorilerinin temelini oluşturan bu soruya Lombroso gibi Biyolojik Suç Teorisyenleri, suç karakterinin genetik olarak doğuştan geldiği hatta fiziksel özelliklerine yansıdığı şeklinde cevap vermişlerdir. Freud gibi Psikolojik Suç Teorisyenleri ise suç davranışının zihinsel-psişik faktörlerden kaynaklandığı öne sürmüşlerdir. Suç eylemiyle ilgili en kapsamlı yaklaşım ise sosyolojik suç teorisyenlerinden gelmiştir. Buna göre suç kimi zaman kişinin toplumsal yaşam sırasında karşısına çıkan suç fırsatlarıyla, kimi zaman toplumdaki diğer bireylerin suçlu kişiyi damgalaması ve ona bu şekilde muamele etmesi üzerine bu kimliğin kişi tarafından benimsenmesiyle, kimi zaman toplumsal kontrolün eksikliğiyle, kimi zaman toplumsal normlar arası uyumsuzlukla, kimi zaman suça verilen cezanın yetersizliği nedeniyle kanunların caydırıcı özelliğini kaybetmesiyle, kimi zaman suç işleme yöntemlerinin toplumdaki diğer bireylerde taklit yoluyla öğrenilmesiyle kimi zaman da ekonomik koşullar dolayısıyla oluşan sınıfsal farklılıklarla doğrudan ilişkilidir.

Kentleşmenin suç oranlarına etkisini araştıran kriminologlar ve toplumbilimcilerce yapılan çalışmalar kentlerde kırsal alanlara kıyasla daha fazla suç işlendiğini ortaya koymuştur. Gerçektende büyük şehirlerden uzaklaştıkça suç oranları azalmaktadır. Hatta bu artışa spesifik olarak odaklanan Chicago Okulu teorisyenleri Suç Ekolojisi isimli bir suç teorisi ortaya atmışlardır. Gerek Suç Ekolojisi gerek diğer suç teorileri kentleşmenin suç oranlarını etkilemesini belli faktörlere bağlı olarak açıklamaktadır. Bunlar; kentlerde kırsal alanlara göre daha fazla maddi zenginlik olması, suç yöntemlerini öğrenmek için daha fazla insanla etkileşimde bulunma, kalabalıktan dolayı suç sonrası saklanmanın daha kolay olması, suç fırsatlarının çokluğu gibi faktörlerdir. Bunun yanında köyden kente göç eden nüfus, kırsal hâkim olan toplumsal normlardan vazgeçip kentte hüküm süren normlara adapte olmakta zorluk çekmektedir. Zira kırsal alanlarda örf-adetlerin etkisi hâkimdir, toplumsal tepkiler ve ayıplanma kişileri suçtan alıkoyma konusunda daha caydırıcıdır. Kentlerde ise hukuki normlar hâkimdir, suç eylemleri karşılığında yasal yaptırımlarla karşılaşılır. Bunun yanında kentlerde aile kontrolü daha zayıftır. Kırsal alanda 'cemaat' tipi hayat tarzı süren kitleler, kentlerde süren 'cemiyet' tarzı hayata adapte olmakta zorlandıkları durumlarda suç davranışları daha kolay gözlemlenmektedir. Maddi refaha kavuşmak için kente gelen kişiler bekledikleri iş imkânlarına kavuşmadığında ve kentteki ekonomik eşitsizliklerle yüzleştiğinde yaşadıkları hayal kırıklığı onları suç

davranışına itmektedir. Son olarak kentlerde var olan ve 'çöküntü bölgeleri' olarak adlandırılan, suça eğilimli kişilerin bir arada bulunduğu, açlık ve sefaletin hüküm sürdüğü, suç davranışının teşvik edildiği bölgelerde, kentlerde suç oranlarının yüksekliğinin sebepleri arasında kabul edilmektedir.

Dünya kent tarihinin gelişimi ve sanayi devrimi sonrası değişim, Türk kentleşme tarihinde de benzer şekilde gözlemlenmiştir. Geçmişe bakıldığında Osmanlı döneminde kırdan kente göç konusunda var olan yasal kısıtlamalar, yeni Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1950'lere kadar kırdan kente geçişin seyrek görüldüğü ülkemizde, tarımda makineleşme sonucu köylerde iş bulamayan nüfus, kentlerin ekonomik cazibesine kapılıp büyükşehirlere göç etmişlerdir. Bunun yanında eğitim, sağlık ve sosyal imkânlarla sahip olmanın kentlerde daha kolay olması bu geçişleri daha da arttırmıştır. Büyük kentler bu yoğun göçe hazırlıksız yakalanmış, alt yapı yetersizliğiyle birlikte fiziksel yetersizlikler ortaya kaçak konut yapılarından oluşan gecekondu bölgelerini çıkarmıştır. Kent kıyılarına kurulan bu bölgeler her ne kadar kentlerde yer alsalar da yaşam tarzı itibariyle kırsal özelliklerini sürdürdükleri görülmektedir. Bunun yanında siyasi iradenin kentlere göç eden vatandaşları oy potansiyeli olarak görerek çıkardığı imar afları, gecekondu bölgelerindedir doğan rant ve 1980'lerden sonra terör nedeniyle devlet eliyle kentlere nakil edilen kitleler yıllar geçtikçe kırdan çözümlerinin artıp kentlerde nüfus birikimine sebep olan diğer faktörlerdir. TÜİK verilerine göre bugün ülke nüfusunun %90'ı kentlerde yaşamaktadır. Dünya ortalamasının % 76 olduğu düşünüldüğünde bu oran gerçekten yüksektir. Her ne kadar bu artışta 2009 ve 2012 yıllarında yapılan yasal değişikliklerle kırsal bazı alanların kentlere bağlanması etkili olsa da Türkiye ileri kentleşmeyle gösteren ülkeler arasında ön sıralardadır.

Türkiye'nin 4. büyük kenti Bursa, bu kır-kent göçünden en çok etkilenen şehirler arasındadır. 1960'lardan sonra kurulan sanayi tesisleri, verimli toprakları, tarıma elverişli iklimi, Uludağ nedeniyle sahip olduğu kış turizmi imkânı Anadolu'nun birçok yerinden göç almasına neden olmuştur. Bunun yanında Yunanistan, Bulgaristan gibi ülkelerde yaşayan Balkan Türklerinin mübadele yoluyla Türkiye'ye gelip Bursa'ya yerleşmeleri de il nüfusunu arttıran bir sebeptir. Şehrin batısında yer alan Görükle bölgesinin kentsel gelişimi ise hususiyet arz etmektedir. Bu bölge Bursa'nın kentsel gelişimine sebep olan faktörlerden ayrı olarak Uludağ Üniversitesi'nin kurulmasından doğrudan etkilenmiştir. 1970'lere kadar nüfusu 2000 civarında olan Görükle Köyü, Uludağ Üniversitesi'nin kuruluşunun ardından

hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Köylülerin arazilerinin kamulaştırılmasıyla başlayan değişim eğitim amaçlı göç kapsamında gelen üniversite öğrencilerinin, ikamet ve vakit geçirme amacıyla Bursa merkez yerine Görükle'yi tercih etmesiyle hız kazanmıştır. Bölgede artan nüfusla orantılı bir şekilde yeni konutlar inşa edilmiş, gıda, tekstil, eğlence sektörlerinde yeni işyerleri açılmış, bölgeye ulaşım imkânları artmış, tarım alanları azalmış, Görükle Sanayi Sitesi adıyla sanayi tesisler kurulmuştur. Ancak belirtilen bu fiziksel değişikliklerden daha önemlisi bölge halkının yaşam tarzında meydana gelmiştir. Önceleri, mübadele dolayısıyla bölgeye gelen Balkan Türklerinin çoğunluğunu oluşturduğu bölge, üniversite öğrencilerinin bölgeye göçü sonucu homojen özelliğini yitirmiş, Durkheim'in bahsettiği mekanik dayanışma yerini organik dayanışmaya bırakmış, kişiler arası ilişkiler formel bir hal almış, örf ve adetlerin bireyler üzerindeki kontrolü zayıflamış, eskiden hâkim olan kültür yerini farklı bölgelerden gelen insanların kültürleri arasında ihtilafa bırakmış, komşuluk ve aile ilişkileri zayıflamış, kadınlar sosyal hayata daha aktif katılmaya başlamış, toplumsal normlar yerini hukuki kaidelere bırakmıştır. Görükle bölgesi bugün 25 binin üzerinde insanın yaşadığı, binlerce insanında kayıt dışı ikamet ettiği bir bölge haline gelmiştir.

Şüphesiz kentleşmenin yaşam tarzında yarattığı bu değişiklik bölgede işlenen suç istatistiklerine yansımıştır. Kentleşmenin suç oranlarına etkisi konusunda yapılan çalışmalara paralel biçimde, gerek 2010 yılına kadar görev yapan Jandarma birimlerinin gerek daha sonrasında bölgenin sorumluluğunu devralan Polis birimlerinin 2001-2014 yılları arasında kayda geçtiği suç istatistiklerine göre Görükle'de işlenen suç miktarları kentsel gelişmişlik arttıkça artmıştır. Üstelik bu artış salt nüfus artışıyla gelen suç sayısında ki artış değildir. Aynı zamanda kişi başına düşen suç miktarında da artış gözlemlenmektedir. Bu artış istatistiklere yansıdığı gibi bölge halkı ve kolluk birimlerince de belirtilen bir durumdur. Örneğin 2010 yılında Nilüfer Polis Merkezine bağlı bir güvenlik noktasında 1 ekip ve 12 polis memurunun görev yaptığı bölgeye bugün yeni kurulan Görükle Polis Merkezi Amirliği bünyesinde 5 ekip ve 70 personel güvenlik hizmeti sunmaktadır. Diğer emniyet birimleriyle birlikte bu sayı 100'ü bulmaktadır. Yerel halk ve muhtarlarla yapılan görüşmelerde de bölgede geçmiş yıllarda hâkim olan güvenlik hissinin yerini suç korkusunun aldığı, Görükle nüfusunun artışıyla birlikte suç olaylarının arttığı, bölgenin gittikçe tekinsiz bir yer hâlini aldığı görüşü hâkimdir.

Görükle'de kentleşmeye bağlı olarak suç oranlarının artışı konusu genel suç teorileri değerlendirildiğinde belli mekanizmalar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu mekanizmalardan en belirgin olanı bölgede gözlemlenen anomi durumudur. Buna göre eskiden bölgenin yerlilerine ait kültürel değerler hâkim unsur iken zamanla Görükle'ye gelen öğrenciler bölgenin homojen yapısını değiştirmiş, sahip oldukları kültürel değerlere göre davranış örüntüleri sergilemişlerdir. Bunun sonucunda bölgede birden fazla kültürel değer sistemi oluşmuş, bu sistemlerin birbiriyle çeliştiği durumlarda bireylerde anomik davranışlar gözlemlenebilmiştir. Suç davranışını da bu davranışlardan biridir. Bunun yanında kırsal özellikler hâkim iken toplumsal kontrol, aile denetimi, başkaları tarafından ayıplanma bireyler için caydırıcı unsurlar iken, bugün aynı apartmanda yaşayan birbirini tanımamakta, başkalarının kontrolünden uzak, sadece hukuki normlar aracılığıyla denetime açık kişiler bölgede yaşamaktadır. Bu anonimlik ne yazık ki uygun fırsatlarla karşılaştığında suça yönelecek bireylerin toplumsal kontrol mekanizmaları aracılığıyla sınırlanamaması anlamına gelmektedir. Durkheim'a göre anominin intihara yönlendirici etkisi bulunduğu tespiti bölgede ki intihar girişimlerinin yıllar geçtikçe artışıyla teyit edilmektedir.

Suçu ekonomik bakış açısıyla yorumlayan Radikal Kriminoloji yaklaşımıyla değerlendirildiğinde; bir köy iken ekonomik hareketliliğin düşük olduğu, total zenginliğin çok da yüksek olmadığı, halk arasında ekonomik seviyelerin birbirine yakın olduğu Görükle'de mala karşı suçlar seyrek şekilde görülmekte iken, zaman geçtikçe ekonomik hareket artmış, pazar güçlenmiş, bölgenin zenginliği ve bireyler arası ekonomik farklılıklar artmış, zengin - fakir ayrımı belirginleşmiştir. Bu durum gerek bölgede yaşayanlar tarafından, özellikle de Bursa'nın diğer bölgelerinden gelenlerce işlenen hırsızlık, dolandırıcılık, gasp gibi mala karşı suçların artışı ile sonuçlanmıştır.

Bunun yanında kriminal bireylerin sahip olduğu ekonomik zenginlik, statü, prestij gibi suçu cazip kılan getiriler, suça bulaşmamış kişileri etki altında bırakabilmekte, suçlu bireylerle etkileşimde bulunan kişiler taklit ve öğrenme teorileri uyarınca suç işleme, uygun hedef bulabilme ve suç sonrası saklanma yöntemlerini öğrenmektedir. Nitekim kolluk birimlerince yapılan değerlendirmelerde de bölgede adli işlem yapılan bireylerin çoğunun işlediği ilk suç olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu durum narkotik suçlarında da gözlemlenmekte, özellikle üniversite öğrencileri daha önce hiç bulaşmadıkları uyuşturucu suçlarıyla ilk kez Görükle'de karşılaşmaktadır. Görükle yerlisi ailelerin çocukları ve genç

nüfus da benzer bir mekanizma ile dışarıdan gelen jenerasyonun etkisine girerek köyün normlarından sapma göstermektedir.

Belirttiğimiz bu faktörler suç oranlarını arttırmış, bu durum Görükle'nin 'mekânsal damgalanması' ile sonuçlanmıştır. Mekânsal Damgalama da yeni suç ve suçluları doğurmuştur. Şöyle ki bölgede artan suç oranları, azalan sosyal kontrol, kolluğun yetersiz kalması suç işleme eğilimli bireyler için bölgeyi çekici hâle getirmekte, farklı bölgelerden hatta çevre illerden suçlu kişilerin bölgeye akın etmesi durumunu beraberinde getirmektedir. Bunun yanında bölgedeki konutların anonim isimlere sözleşmeler düzenlenerek denetimsizce kiraya verilmesi, suçlu kişilerin gizlenmesi için fırsatlar yaratırken fuhşa teşvik gibi suçlar için uygun ortam oluşturmaktadır. Öyle ki maalesef bu gibi genel ahlâkı ilgilendiren suçlarda odak noktası il merkezinde bulunan bir çöküntü bölgesi olan Çarşamba'dan Görükle'ye kaymaktadır.

Görükle'nin kentsel gelişimi sadece suç oranlarını arttırmakla kalmamış, aynı zamanda yeni suç tiplerini beraberinde getirmiştir. Beyaz yaka suçları ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa Muhalefet gibi eylemler bölgede geçmişte hiç karşılaşılmamış, son dönemde kayıtlara geçen suçlardır.

Belirtilen bu sebeplerle suç oranları gitikçe artan Görükle ilerleyen yıllarda eğitim kentinden ziyade suç oranlarıyla anılan bir bölge olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu gerçeğe şimdiden yüzleşilmeli ve kötü gidişatı önleme adına tedbirler alınmalıdır. Bölgede çalışan kolluk sayısının artırılması, kolluk kuvvetlerinin niteliklerinin artırılması, güvenlik kamera sayılarının artırılması, asayiş ve trafik uygulamalarının sıklığının artırılması, devriye ekipler aracılığıyla polisin görünürlüğünün artırılması gibi polisiye tedbirlerin yanında diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumu suça karşı bilinçlendirecek, komşuluk ilişkilerini arttıracak, gençleri madde bağımlılığından uzak tutacak, okullarda öğrencileri illegal faaliyetlere karşı eğitecek projeler uygulanarak uzun vadede suç oranlarının artışı kontrol altına alınabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ADAMS Robert McC. (1981), **Heartland of Cities: Surveys of Ancient Settlement and Land Use on the Central Floodplain of the Euphrates**, University of Chicago Press, Chicago.

ASLANOĞLU Rana (1998), **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Asa Kitabevi, Bursa.

AYAN Mesut (1982), **Sanayinin Kentleşmeye Etkisi; Seydişehir Örneği**, Ege Üniversitesi GSF Yayınları, İzmir.

AYDOĞAN Ahmet (2000), **Şehir Ve Cemiyet**, İz Yayıncılık, İstanbul.

BAL Hüseyin (2011), **Kent Sosyolojisi**, 5.b., Fakülte Kitabevi, Isparta.

BALCI Mahmut (1995), **İnsanları Tefrikaya Düşüren Faktörler**, İhtar Yayıncılık, Erzurum.

BORATAV Korkut (2004), **İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

BROWN Stephen E. (1998), **Criminology: Explaining Crime and Its Context Third Edition**, Anderson Publishing, Cincinnati-OH.

BUMİN Kürşat (2010), **Demokrasi Arayışında Kent**, 2.b., Çizgi Kitabevi, Konya.

Bursa Üniversitesi 1975-1981 (1981), Bursa Üniversitesi Yayınları, Bursa.

CANTER David (2011), **Suç Psikolojisi**, Çev. Ali Dönmez, İmge Kitabevi, Ankara.

CERRAH İbrahim (2001), **Suç ve Polislik**, Güner Matbaacılık, Ankara.

DOLU Osman (2012), **Suç Teorileri**, 2. b., Seçkin Yayıncılık, Ankara.

DÖNMEZER Sulhi (1981), **Kriminoloji**, 6. b., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbaası, İstanbul.

DURU Bülent (2002), **20. Yüzyıl Kenti**, İmge Kitabevi, Ankara.

ERDER Sema (2011), **Refah Toplumunda Getto**, 2.b., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ERKAN Rüstem (2010), **Kentleşme ve Sosyal Değişme**, 3.b., Bilimadamı Yayınları, Ankara.

FİNCANCI Yurdakul (1998), **Karl Marx Artı Değer Teorileri**, Sol Yayınları, Ankara.

GIDDENS Anthony (2000), **Sosyoloji**, Ayraç Yayınları, Ankara.

GÖKSU Turgut (2003), **Toplumsal Psikoloji**, Özen Yayınları, Ankara.

GÖLBAŞI Serkan (2010), **Kentleşme ve Suç**, 2. b., On iki Levha Yayıncılık, İstanbul.

İÇLİ Tülin Gülşen (1993), **Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

KAPLANOĞLU Raif (1996), **Bursa Yer Adları Ansiklopedisi**, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, Bursa.

KARTAL Kemal S. (1978), **Kentleşme ve İnsan**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

KARTAL Kemal S. (1992), **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, 2. b., Adım Yayıncılık, Ankara.

KAYA Erol (2007), **Kent ve Kentleşme**, Okutan Yayıncılık, İstanbul.

KELEŞ Ruşen (2000), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara.

LERNER K. Lee (2006), **Crime And Punishment Essential Primary Sources**, Detroit Publishment, Newyork.

OZANKAYA Özer (1996), **Toplumbilim**, Cem/Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZDENÖREN Rasim (2011), **Kentlîşkileri**, 3.b., İz Yayıncılık, İstanbul.

ÖZDEMİR Maya Arıkanlı (2005), **İstanbul’da Kentsel Ayrışma Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

PICCA Georges (1995), **Kriminoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul.

READER John (2007), **Şehirler**, Çev: Fatma Bahar KARLIDAĞ, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

SARIBAY Ali Yaşar (1996), **SiyasalSosyoloji**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

SENCER Yakut (1979), **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

TOLAN Barlas (1983), **Toplumbilimlerine Giriş**, Savaş Yayınları, Ankara.

YAVUZER Haluk (1998), **Çocuk Ve Suç**, 9. b., Remzi Kitabevi, İstanbul.

YÖRÜKAN Ayda (2006), **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

YÜCEL Mustafa T. (1971), **Kriminolojik Notlar**, Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara.

Makaleler

ASLAN İlker (2004), “Toplumsal Mücadeleler Ve Kent Bir Yerel Deneyim: Ümraniye Mustafa Kemal Mahallesinin Kuruluşu Ve Yasallaşma Süreci”, **Sosyoloji Dergisi**, Cilt 3 Sayı 9, İstanbul, ss. 107-119.

ATICI Elif - ATICI Teoman (2013), “Bursa Tıp Fakültesi’nden Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne: Kuruluş Öyküsü”, **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 39 (1), Bursa, ss.1-9.

AYTAÇ Serpil - AKSOY Hakan (2011), “Suç Kariyeri: Suçun Meslek Haline Getirilmesi” **7-8 Ekim 2011 Suç Önleme Sempozyumu Bildirgesi**, Ed: Sekine BOZDEMİR, Uğur ARGUN, Bursa, ss. 111-119.

“Bursa Üniversitesi”, **Uludağ Üniversitesi Dergisi**, Yıl 3 Sayı 12 2004, Bursa, ss. 40-43.

CEYLAN Yılmaz (2011), “Zorunlu Göç Ve Suç İlişkisi”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 32, İstanbul, ss. 36-52.

CİNOĞLU Hüseyin (2011), “Suç, Küreselleşme Ve Gelecek” **7-8 Ekim 2011 Suç Önleme Sempozyumu Bildirgesi**, Ed: Sekine BOZDEMİR, Uğur ARGUN, Bursa, ss. 243-257.

ÇAMURCU Hayri (2005), “Dünya Nüfus Artışı ve Getirdiği Sorunlar”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 8-Sayı 13 Mayıs 2005, Balıkesir, ss. 87-105.

DERDİMAN Ramazan C. , ŞEKER Güven (2010), “Kentlerde Suçun İşlenmesine İlişkin Yaklaşımlar ve Bu Doğrultuda Mahalle Ölçeğinde Toplum Destekli Polislik Uygulamaları”, **Mekân, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri**, Ed: Elif KARAKURT TOSUN, Bursa, ss. 417-464.

DOĞAN H. İbrahim - SEVİNÇ Bilal (2011), “Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği Bitlis İliyle İlgili Bir Değerlendirme”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 13, Sayı 4, Ankara, ss. 27-53.

DÖNMEZER Sulhi - YENİSEY Feridun (1998), “Ceza Adalet Sisteminde Jandarma Ve Polisin Etkinliği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Nisan 1998 Sayı:1, Ankara, ss. 1-33.

ERGÜN Nilgün (2004), "Gentrification in Istanbul", **The International Journal of Urban Policy and Planning**, Vol. 21, No. 5, 10/2004, Elsevier, ss. 391-405.

ERYILMAZ M. Bedri (2006), “Demokratik Ülkelerde Kolluk Güçleri Arasında Yetki Ve Görev Alanı Paylaşımı: Türkiye Örneği”, **TBB Dergisi**, Sayı 64, Ankara, ss. 179-188.

FALK Jorn (2004), “Ferdinand Tönnies”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Çev: Lülüfer Körükmez, Sayı:2, Ankara, ss. 45-59.

FINDIKLI Remzi (2011), “Suçların Önlenmesinde Kültürel Değerlerin Rolü”, **7-8 Ekim 2011 Suç Önleme Sempozyumu Bildirgesi**, Ed: Sekine BOZDEMİR, Uğur ARGUN, Bursa, ss. 1-6.

GEZGİN Mehmet Fikret (1988), “Cemaat - Cemiyet Ayrımı ve Ferdinand Tönnies”, **Sosyoloji Konferansları**, Sayı: 22, İstanbul, ss. 83-201.

GÖKULU Gökhan (2010), “Kent Güvenliği Kentleşme Ve Suç İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1, Erzurum, ss. 209-224.

GÜÇER Mehmet S. (2011), “Kent Güvenliği: İstanbul Örneği”, **7-8 Ekim 2011 Suç Önleme Sempozyumu Bildirgesi**, Ed: Sekine BOZDEMİR, Uğur ARGUN, Bursa, ss. 330-354.

GÜMÜŞ Erdal (2004), “Crime in Urban Areas: An Empirical Investigation” **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, 98-109 Cilt: 4, Sayı: 7, Antalya, ss.98-109.

HARVEY David (2002), “Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı”, **20. Yüzyıl Kenti**, İmge Kitabevi, İstanbul.

IŞIK Şevket (2008), “Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı:3, İzmir, ss.159-181.

IŞIK Şevket (2009), “Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçler”, **Coğrafi Bilimler Dergisi** Cilt: 7 Sayı: 1, İzmir, ss. 27-37.

KARASU Mithat Arman (2008), “Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 57/4, Ankara, ss. 255–283.

KORKMAZ Abdullah (1991), “Şehirleşme ve Suç”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, **Yirmi Üçüncü Kitap**, TÜBİTAK-ULAKBİM, Ankara, ss.69-78.

ÖZEK Çetin (1974), “Türkiye’de Şehirleşmenin Ana Nitelikleri Ve Ceza Adaleti Yönünden Yol Açabileceği Sorunlar, **Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu (17-19 Aralık 1973)**, İ.Ü. Huk. Fak. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1974, ss.123-159.

PUSTU Yusuf (2006), “Küreselleşme Sürecinde Kent; Antik Site’den Dünya Kentine”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 60, Ankara, ss. 129-151.

SAM Neslihan – BAYRAM Nuran (2011), “Kentsel Yoksulluk”, **Küreselleşen Dünyada Değişimin Farklı Yüzleri: Disiplinler Arası Bir Yaklaşım** Ed: Neslihan SAM- Rıza SAM, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

SEZAL İlhan (1997), “Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler”, **II. Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç**, DİE Yay. , Ankara, ss.131-136.

SIBICKY Mark (1986), “Stigma of Psychological Therapy: Stereotypes, Interpersonal Reactions and the Self-Fulfilling Prophecy”, **Journal of Counseling Psychology**, Vol.33,No.2, Newyork. Ss. 148-154.

TEKELİ İlhan (2011), “Kent, Kentleşme ve Türkiye Deneyimi”, **Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss. 27-48

UYSAL Ülke Evrim (2006), “Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği”, **Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul, ss. 77-91.

YILMAZ Nail (2004), “Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 48, İstanbul, ss.249-267.

Diğer Kaynaklar

AVRUPA KENTSEL ŞARTI (1996) www.cankaya.bel.tr/oku.php?yazi_id=470 (18.04.2015).

BIÇKI Doğan (1998), **Mekân ve Sosyal Yapı Analizi: Görükle Örneği**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

Birleşmiş Milletler Nüfus Departmanı Web Sitesi (2015).

ÖZEL Naci (2007), **Kentleşme ve Suç Bağlamında Bursa**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

TAŞ Hülya (1989), Bursa Görükle Köyü Halkbilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

Türk Dil Kurumu (2015).

Türk Ceza Kanunu (2015).

Uludağ Üniversitesi Web Sitesi Hakkında Sayfası (2015).

World Health Organisation (2015).

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	A. Samet BALCI		
Doğum Yeri ve Yılı	ERZURUM - 1988		
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE		İSPANYOLCA
ve Düzeyi	ORTA SEVİYE		TEMEL SEVİYE
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2005	İbrahim Turhan Lisesi
Lisans	2005	2008	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi
Lisans	2008	2012	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Uluslararası Güvenlik Bölümü
Yüksek Lisans	2013	2015	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2012	2013	Merinos Polis Merkezi Amirliği
2.	2013	2014	Bursa Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü
3.	2014		Görükle Polis Merkezi Amirliği
İletişim (e-posta):	sametbalci@live.com		
		Tarih	
		İmza	
		Adı Soyadı	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Abdullah Samet BALCI
Tez Adı	Kentsel Gelişimin Suç Oranlarına Etkisi; Görükle Örneği
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Yard. Doç. Dr. Yasemin KAYA
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 30. 06. 2015

İmza :